

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

**İMAM HATİP ORTAOKULU ÖĞRENCİLERİNİN DİN KÜLTÜRÜ
VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ KİTAPLARINDAKİ DİNİ
KAVRAMLARA HÂKİMİYETLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
(SULUOVA ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

ESMA NUR GENÇALIOĞLU

AMASYA

Mart-2022

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

**İMAM HATİP ORTAOKULU ÖĞRENCİLERİNİN DİN KÜLTÜRÜ
VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ KİTAPLARINDAKİ DİNİ
KAVRAMLARA HÂKİMİYETLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
(SULUOVA ÖRNEĞİ)**

Hazırlayan
Esmâ Nur GENÇALİOĞLU

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül GÜN

AMASYA-2022

ETİK BEYAN

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 10/02/2022

İmza

Esma Nur GENÇALİOĞLU

TEZ ONAY SAYFASI

Esma Nur GENÇALİOĞLU tarafından hazırlanan İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Kitaplarındaki Dini Kavramlara Hâkimiyetleri Üzerine Bir Araştırma (Suluova Örneği) başlıklı bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile 10/02/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül GÜN

Üye: Prof. Dr. Mustafa KÖYLÜ

Üye: Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR

İmza

.....
.....
.....

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. __ / __ / __

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Nevzat AYDIN

ÖZET

İMAM HATİP ORTAOKULU ÖĞRENCİLERİNİN DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİ KİTAPLARINDAKİ DİNİ KAVRAMLARA HÂKİMİYETLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (SULUOVA ÖRNEĞİ)

Esmâ Nur GENÇALİOĞLU

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Şubat/2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül GÜN

Bu çalışma, imam hatip ortaokulunda okuyup mezun olma aşamasına gelen 8. sınıf öğrencilerinin, dört yıl boyunca Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde karşılaşmış oldukları dini kavramları öğrenme durumlarını tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

Çalışma iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım araştırmanın teorik kısmını oluşturan dil gelişimi ve kavram öğretimine yönelik başlıklardan oluşmaktadır. Çalışmanın ikinci kısmını ise araştırmadan elde edilen bulgular ve bulgulara yönelik yapılan değerlendirmeler oluşturmaktadır.

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırma için Amasya ili Suluova ilçesinde bulunan iki imam hatip ortaokulundan 25 öğrenci ile görüşülmüştür. Elde edilen veriler değerlendirilerek araştırma sonuçlandırılmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre bazı kavramların birçok öğrenci tarafından doğru tanımlanıp örneklendirilebildiği, bazılarının ise tanımlanamadığı görülmüştür. Öğrencilerin ifadelerinden kavramları öğrenme durumlarına en çok öğretmenlerinin derslerdeki etkinliğinin katkı sağladığı, kavramları öğrenememelerine ise kendi ilgi ve motivasyon eksikliklerinin neden olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Öğrencilerin dini kavramları öğrenmelerinde ailelerinden aldıkları din eğitiminin ve sosyal medya platformlarının önemli bir etkisi olduğu görülmüştür. Öğrenciler çoğunlukla, derste bilemedikleri kavramları öğretmenlerine rahatlıkla sorabildiklerini ve günlük hayatlarında dini kavramların anlamlarını bilemediklerinde bundan çok olumsuz etkilenmediklerini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Dil gelişimi, kavram, kavram öğretimi, imam hatip ortaokulu, din kültürü ve ahlak bilgisi dersi.

ABSTRACT

A RESEARCH ON IMAM HATIP SECONDARY SCHOOL STUDENTS' MASTERY OF RELIGIOUS CONCEPTS TAKE PLACE IN THE RELIGIOUS CULTURE AND MORAL KNOWLEDGE COURSE BOOKS (EXAMPLE OF SULUOVA)

Esma Nur GENÇALIOĞLU

Amasya University, Institute of Social Sciences

Department of Philosophy and Religious Sciences, M.A, February/2022

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Ayşegül GÜN

This study was carried out in order to determine the learning status of the 8th grade students, who graduated from Imam Hatip Secondary School, about the religious concepts they encountered in Religious Culture and Moral Knowledge courses for four years.

The study consists of two parts. The first part consists of the topics related to language development and concept teaching, which constitute the theoretical part of the research. The second part of the study consists of the findings obtained from the research and the evaluations made regarding the findings.

Semi-structured interview technique was used in the research. For the research, 25 students from two Imam Hatip Secondary Schools in Amasya province Suluova district were interviewed. The research was concluded by evaluating the data obtained.

According to the findings obtained from the research, it was seen that some concepts could be defined and exemplified correctly by many students, and some could not be defined. From the expressions of the students, it was found that the effectiveness of the teachers in the lessons contributed the most to the learning of the concepts, and that their own lack of interest and motivation caused their inability to learn the concepts. It has been observed that the religious education students receive from their families and social media platform shave a significant impact on their learning of religious concepts. The students mostly stated that they could easily ask their teachers about the concepts that they did not know in the lesson and that they were not affected negatively when they did not know the meanings of religious concepts in their daily lives.

Keywords: Language development, concept, concept teaching, imam hatip secondary school, religious culture and moral knowledge course

ÖNSÖZ

Bir alana dair temel kavramları biliyor olmak, o alanda bilgi edinmeyi kolaylaştırır. Din eğitiminin birden fazla derste çok yönlü olarak yapıldığı imam hatip ortaokullarında eğitim alan öğrenciler açısından da dini kavramları en iyi şekilde öğrenmek büyük bir önem arz etmektedir. Öğretmenler, çeşitli yöntemler kullanarak Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) derslerini sürdürmekte ve ders içeriğinde yer alan dini kavramların bilgisini öğrencilerine sunmaktadır. Bazı yöntemler kavram öğretme konusunda çok etkili olsa da bazıları da kavram öğrenmenin önündeki en büyük engel olabilmektedir. Öğretmenlerin dersteki etkinliğinin yanı sıra dini kavramları öğrenmeyi etkileyen daha birçok etkenden söz edilebilir.

Bu çalışmada DKAB derslerinde geçen dini kavramların imam hatip ortaokulu öğrencileri tarafından öğrenilme düzeyleri, yine öğrencilerin bilgi ve görüşlerinden yola çıkılarak tespit edilmek istenmiş, öğrenme durumunu etkileyen faktörler değerlendirilmiştir.

Araştırma iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda dil gelişimi ve kavrama yönelik kuramsal bilgiler, ikinci kısımda ise öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular ve değerlendirmeleri bulunmaktadır.

Araştırmanın her aşamasında şahsıma rehberlik eden, ilgi ve desteklerini üzerimden hiç eksik etmeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül GÜN başta olmak üzere, çalışmama değerli görüşleriyle katkı sunan tüm hocalarıma, araştırmanın uygulama kısmında yardımcı olan okul müdürlerine ve vermiş oldukları bilgilerle çalışmama katkı sağlayan tüm imam hatip ortaokulu öğrencilerine teşekkür ediyorum.

Tez sürecinde ve tüm eğitim hayatım boyunca dua ve desteklerini her zaman hissettiğim kıymetli anne ve babama, güzel ve geniş ailemin tüm fertlerine, bilhassa tez çalışmamın tüm aşamalarında yanımda olup beni destekleyen kardeşim Hamdiye Eda'ya teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Amacı ve Problem Durumu.....	2
2. Kapsam ve Sınırlılıklar	3
3. İlgili Literatür	4
4. Araştırmanın Yöntemi.....	5
4.1. Veri Toplama Tekniği.....	5
4.2. Çalışma Grubu	6
4.3. Veri Toplama Süreci.....	7
4.4. Verilerin Analizi	8
4.5. Raporlaştırma Süreci.....	9
4.6. Geçerlik ve Güvenirlik.....	9

I. BÖLÜM

1. DİL GELİŞİMİ VE KAVRAM	11
1.1. Dil Gelişimi.....	12
1.1.1. Dil Gelişimi ile İlgili Kuramlar	12
1.1.1.1. Davranışçı Kuramlara Göre Dil Gelişimi	12
1.1.1.2. Biyolojik (Psiko-Linguistik) Kuramlara Göre Dil Gelişimi	12
1.1.1.3. Sosyal Öğrenme Kuramlarına Göre Dil Gelişimi.....	13
1.1.1.4. Bilişsel Gelişim Kuramlarına Göre Dil Gelişimi.....	13
1.1.2. Dil Gelişim Basamakları.....	14
1.1.2.1. Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişimi	14
1.1.2.1.1. Dil Öncesi Dönem (Agulama)	14
1.1.2.1.2. Tek Sözcük Dönemi (Morgem)	15
1.1.2.1.3. Kelimelerin Birleştirilme Dönemi (Telgrafik Konuşma)	15

1.1.2.1.4.	İlk Gramer Dönemi	15
1.1.2.2.	Okul Döneminde Dil Gelişimi	15
1.1.3.	Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler	16
1.2.	Kavram.....	19
1.2.1.	Kavram Öğretimi	21
1.2.2.	Dini Kavram	22
1.2.3.	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Dini Kavramların Öğretimi	22
1.2.4.	İmam Hatip Ortaokullarında Dini Kavramların Öğretiminin Önemi	23

II. BÖLÜM

2.	BULGULAR VE YORUMLAR	25
2.1.	Kavramlarla İlgili Bulgular.....	25
2.1.1.	İnfak Kavramı ile İlgili Bulgular	26
2.1.2.	Tebliğ Kavramı ile İlgili Bulgular	29
2.1.3.	İhlâs Kavramı ile İlgili Bulgular	31
2.1.4.	Tevhid Kavramı ile İlgili Bulgular	33
2.1.5.	İstişare Kavramı ile İlgili Bulgular	35
2.1.6.	Kıssa Kavramı ile İlgili Bulgular	37
2.1.7.	Nafile İbadet Kavramı ile İlgili Bulgular	39
2.1.8.	Müşrik Kavramı ile İlgili Bulgular	41
2.1.9.	Hicret Kavramı ile İlgili Bulgular	44
2.1.10.	Riya Kavramı ile İlgili Bulgular	46
2.1.11.	Tesettür Kavramı ile İlgili Bulgular	48
2.1.12.	Tevekkül Kavramı ile İlgili Bulgular	50
2.1.13.	Ehl-ibeyt Kavramı ile İlgili Bulgular	52
2.1.14.	Su-izan Kavramı ile İlgili Bulgular	54
2.1.15.	Risalet Kavramı ile İlgili Bulgular	56
2.2.	Kavram Öğrenimine Yönelik Öğrenci Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular	57
2.2.1.	Öğrencilerin Kavramları Öğrenmesinde Etkili Olan Faktörler	57
2.2.1.1.	Öğretmenin Etkili Ders Anlatımının Kavramları Öğrenmeye Olan Etkisi	58
2.2.1.2.	Öğrencinin Bireysel Çabasının Kavramları Öğrenmeye Olan Etkisi	60
2.2.1.3.	Öğrencinin Ailesinden Aldığı Din Eğitiminin Kavramları Öğrenmeye Olan Etkisi	61
2.2.1.4.	Sosyal Medyanın Kavramları Öğrenmeye Olan Etkisi.....	63

2.2.1.5.	Kavram Öğrenimine Etki Eden Diğer Hususlar	64
2.2.2.	Öğrencilerin Kavramları Öğrenememesinde Etkili Olan Faktörler.....	64
2.2.2.1.	Öğretmenin Dersi Etkili Anlatamamasının Kavramları Öğrenememeye Olan Etkisi	65
2.2.2.2.	Öğrencinin Motivasyon Eksikliğinin Kavramları Öğrenememeye Olan Etkisi	66
2.2.2.3.	Öğrencinin Ailesinin Kavramları Öğrenememeye Olan Etkisi	67
2.2.2.4.	Öğretmen-Öğrenci İletişiminin Kavramları Öğrenememeye Olan Etkisi .	68
2.2.2.5.	Kavramları Öğrenememeye Etki Eden Diğer Faktörler	69
2.2.3.	Öğrencilerin Kavramları Öğrenememesinin Olumsuz Sonuçları	69
2.2.4.	Öğrencilerin Kavram Öğretimine Yönelik Önerileri.....	70
SONUÇ		71
ÖNERİLER		75
KAYNAKÇA		78
EKLER		86
Ek-1		87
Ek-2		88
Ek-3		89
Ek-4		90
ÖZGEÇMİŞ		92

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1 Öğrencilerin Kişisel Bilgileri.....	6
Tablo 2 İnfak Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı.....	25
Tablo 3 Tebliğ Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı	28
Tablo 4 İhlâs Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı	30
Tablo 5 Tevhid Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı.....	32
Tablo 6 İstişare Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı	34
Tablo 7 Kıssa Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı	36
Tablo 8 Nafile İbadet Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı	38
Tablo 9 Müşrik Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı	40
Tablo 10 Hicret Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı	43
Tablo 11 Riya Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı	45
Tablo 12 Tesettür Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı.....	47
Tablo 13 Tevekkül Kavramına İlişkin Öğrencilerin Cevaplarının Dağılımı	49
Tablo 14 Ehl-i Beyt Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı	51
Tablo 15 Su-izan Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı.....	53
Tablo 16 Risalet Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı.....	55
Tablo 17 Öğrencilerin Kavramlara Verdiği Yanıtların Genel Dağılımı	57

KISALTMALAR DİZİNİ

AİHL: Anadolu İmam Hatip Lisesi

DKAB: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

DÖGM: Din Öğretimi Genel Müdürlüğü

İHO: İmam Hatip Ortaokulu

LGS: Liselere Giriş Sınavı

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

TİMAV: Türkiye İmam Hatipliler Vakfı

GİRİŞ

İmam hatip okulları ülkemizde, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren varlığından söz ettiğimiz ve mesleki din eğitiminin temel basamağını oluşturan okullardır. 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreseler kapatıldığında, imamet ve hitabet gibi din hizmetlerini yerine getirecek memurların yetiştirilmesi için açılan bu kurumlar, zaman içerisinde birçok farklı uygulamalara sahne olmuştur (Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1924:322; Öcal, 2017:126-329; Ayhan, 2014:175-210). Aktif eğitim - öğretim yaptığı sürelerde başarılarıyla adından sıkça söz ettiren bu okulların 2012 yılından itibaren gerek hükümet politikaları gerekse halkın yoğun desteğiyle, günden güne sayıca artarak varlığını devam ettirdiği bilinmektedir (Aşlamacı, 2017:23).

Günümüzde imam hatip okulları, ortaokul düzeyinde eğitim veren imam hatip ortaokulu ve orta öğretim düzeyinde eğitim veren imam hatip lisesi şeklinde, eğitim sistemi içinde yer almaktadır. Amaçlar itibariyle bakıldığında, imam hatip ortaokullarının imam hatip liseleri gibi mesleki din eğitimi vermeye yönelik bir fonksiyonu bulunmamaktadır. Ancak, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan İmam Hatip Okulları Vizyon Belgesi'nde bu okulların amaçlarından birinin, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda öğrencileri bir üst öğrenime hazırlamak olduğu belirtilmektedir. Farklı bilim dalları içinde bir üst öğrenime hazırlama amacından söz edilirken de öncelikle "İslam bilimleri" alanına yer verilmektedir (DÖGM, 2017:14). Elbette bu okullardan mezun olanların tek alternatifi mesleki din eğitimi değildir; fakat imam hatip liseleri ve ilahiyat fakültelerini temellendiren, bu kademelere daha nitelikli öğrenciler hazırlayacak olan okullar da yine imam hatip ortaokullarıdır. Bu nedenle, bu kurumlarda eğitim gören öğrencilerin din derslerindeki başarısı oldukça önemlidir. Bu derslerin başarılı bir şekilde öğretiminin gerçekleştirilerek, öğrencinin zihninde sağlam bir şekilde temellendirilmesi önem arz etmektedir. Çünkü öğrenmede oldukça önemli bir kavram olan ve öğrencinin kavramlar hakkındaki bilgisiyle oluşturduğu şemalar, öğrenci yeni bilgiler edindikçe gelişecek ve bu şemalar sayesinde öğrenci okuduklarını anlayabilecek ve yorumlayabilecek seviyeye gelecektir (Çakıcı, 2011:78).

İmam hatip ortaokullarını diğer ortaokullardan ayrı değerlendirmeye neden olan bir diğer husus, kurumun örtük amaçlarında karşımıza çıkmaktadır. Bu okullar, çocuklarını dini ve ahlaki değerler doğrultusunda yetiştirmek isteyen velilere yönelik önemli bir

alternatiftir. Dolaylı ve deneyimsel olan örtük programı aracılığıyla imam hatip ortaokullarında din eğitiminde bilişsel gelişim kadar duyuşsal gelişim ve değerlerin içselleştirilmesi için de zemin oluşturulmaktadır (Aşlamacı, 2017:102-104). Bu amaçlara ulaşmanın yolu, din derslerindeki içeriğin etkin bir şekilde sunulmasından ve öğrenmenin tam olarak gerçekleşmesinden geçmektedir. Bu sayede öğrenci öğrendiği bilgileri içselleştirerek gündelik hayatına aktarabilecek, birçok velinin çocuğunu bu okula kayıt yaptırmaktaki amacı da gerçekleşmiş ve beklentiler karşılanmış olacaktır.

Bu bölümde yapılan araştırmanın amacı ve problem durumu, araştırmanın kapsam ve sınırlılıkları, ilgili literatür başlıklarına yer verilmiştir.

1. Araştırmanın Amacı ve Problem Durumu

İmam hatip ortaokulunda alınan din eğitimi, açık ve örtük amaçlar doğrultusunda büyük önem arz ettiği için, bu okullarda verilen din derslerinin verimliliği konusu öncelikle akla gelmektedir. Bu anlamda özellikle öğrencilerin dini kavramlara hâkimiyeti temel bir meseleyi oluşturmaktadır. Bu konuda yaşanabilecek sorunlar öğrencilerin kendi dini inanç ve değerleri hakkında bilgi eksikliğine, din derslerine yönelik motivasyonlarının azalmasına ve aynı zamanda mesleki din eğitiminin sağlıklı bir biçimde temellendirilmesi açısından ciddi problemlere neden olabilecek türdendir. Bunun tam tersi olarak, bu konuda yaşanan olumlu gelişmeleri meydana getiren unsurların bilinmesi, bu derslerin öğretmenlerine yol gösterici nitelikte önemli bulgular olacaktır. Bu amaçlar doğrultusunda, *imam hatip ortaokulunda verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersi kapsamında geçen kavramların öğrenciler tarafından ne düzeyde tanımlanabildiği ve bunun arkasında yatan faktörlerin neler olduğu* konusu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

Araştırmanın alt problemleri ise şöyledir:

1. İmam hatip ortaokulu son sınıf öğrencileri, o zamana kadar işledikleri DKAB ders kitaplarında yer alan dini kavramları tanımlayıp bu tanımlara uygun örnekler verebiliyorlar mı?
2. Öğrencilere yöneltilen dini kavramlardan, anlamını bildikleri kavramları öğrenmelerinde etkili olan unsurlar nelerdir?

2.1.Öğretmenlerinin etkili ders anlatımının (Kullandığı yöntem, etkinlik, okuma parçası, ölçme değerlendirme aracı vb.) öğrencilerin bu kavramları öğrenmelerine olan etkisi nedir?

- 2.2.Öğrencilerin bu kavramları öğrenmek konusundaki bireysel çabalarının (yaptığı okumalar, düzenli ders çalışma alışkanlığı, vb.) bu kavramları öğrenmelerine olan etkisi nedir?
- 2.3.Öğrencilerin ailelerinin bu kavramları öğrenmelerine olan etkisi nedir?
- 2.4.Sosyal medyanın öğrencilerin bu kavramları öğrenmelerine olan etkisi nedir?
3. Öğrencilere yöneltilen dini kavramlardan, anlamını bilemedikleri kavramları öğrenememelerinde etkili olan unsurlar nelerdir?
 - 3.1.Öğretmenin dersi etkili anlatamamasının öğrencilerin kavramları öğrenememelerine olan etkisi nedir?
 - 3.2.Öğrencilerin motivasyon eksikliğinin kavramları öğrenememelerine olan etkisi nedir?
 - 3.3.Öğrencilerin ailelerinin kavramları öğrenememelerine olan etkisi nedir?
4. Öğrenciler, DKAB ders kitaplarında geçen, anlamını bilmedikleri kavramları öğretmenlerine rahatlıkla sorabiliyorlar mı?
5. Dini kavramların anlamlarını bilmemek, öğrenciler için günlük hayatta herhangi bir sorun teşkil ediyor mu?
6. İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin, DKAB dersi kitaplarındaki dini kavramların daha iyi öğrenilmesi için önerileri nelerdir?

2. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmada öğrencilerin ortaokul dönemi boyunca karşılaştıkları kavramları öğrenebilme düzeyleri saptanmak istendiğinden, çalışmaya yalnızca 8. sınıf öğrencileri dâhil edilmiştir.

İmam hatip ortaokullarında DKAB dersinin yanı sıra Peygamberimizin Hayatı, Temel Dini Bilgiler ve Kur'an-ı Kerim dersleri de zorunlu olarak verilmekle birlikte araştırma sadece DKAB dersi içeriğiyle sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda, DKAB ders kitaplarında geçen 15 dini kavram öğrencilere tanımlamaları için yöneltilmiştir.

Araştırma pandemi sürecinde gerçekleştirildiğinden öğrenciler yaklaşık olarak bir yıldır uzaktan eğitim almaktadır (MEB, 2019). Pandemi sürecinin yarattığı bir diğer sınırlılık ise öğrencilerle uzaktan iletişim vasıtaları kullanılarak çalışmanın gerçekleştirilmiş olmasıdır.

3. İlgili Literatür

Din öğretiminde kavram öğretimi konusunda ülkemizde yapılmış olan çalışmalar ve ele aldıkları konular şunlardır:

Akyürek, 2003 yılında tamamladığı ve daha sonra yayınlanan “Din Öğretiminde Kavram Öğretimi (Doğruluk Kavramı Örneği)” isimli doktora tezinde, “doğruluk” kavramı özelinde din öğretiminde kavram öğretiminin nasıl yapılabileceğine dair önerilerde bulunmuştur.

Ayaydın, 2012 yılında tamamladığı “Din Öğretiminde Soyut Kavramların Öğretilmesiyle İlgili Problemlerin İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde, öğretmenlerin DKAB dersi müfredatındaki soyut kavramların öğretilmesinde ne gibi zorluklarla karşılaştığını incelemiştir. DKAB derslerinin önemli bir bölümünü oluşturan soyut kavramların öğretimi konusunda hangi yöntemlerin uygulandığı, öğretmenlerin bu konuya bakış açısı ve sorunlara yönelik nasıl çözümler geliştirildiğini ortaya koymuştur.

Bilecik, 2012 yılında tamamladığı “DKAB Dersi İçeriğinde Verilen Ayet Çevirilerinin 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Algı Düzeylerine Göre İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde öğrencilerin ayet çevirilerini büyük oranda algılayamadıklarını ve bunun da kavramların anlaşılması bakımından yaşanan sıkıntıdan kaynaklandığını söylemiştir. Bilecik, kavram öğreniminde yaşanan sıkıntının, ders kitaplarının yeteri kadar kavram öğretimine yer vermemesinden kaynaklandığını, kavram öğretimine gereken önem verildiği takdirde ayet çevirilerinin de kolay anlaşılabilirliğini dile getirmiştir.

Uçak, 2019 yılında tamamladığı “İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Kavram ve Kavram Öğretimi Sürecine İlişkin Görüşleri” başlıklı yüksek lisans tezinde, öğretmenlerin DKAB ders içeriğinde kavram öğretimine verdikleri önemi, kullandıkları yöntem ve teknikleri ile sürece yönelik önerilerini ele almıştır.

Atasoy, 2019 yılında tamamladığı “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Eğitsel Oyunlar Yoluyla Kavram Öğretimi” başlıklı yüksek lisans tezinde, DKAB dersi kavramlarını eğitsel oyunla öğretmeyi tercih eden öğretmenlerin ders sırasındaki tutum ve davranışlarını, kullandıkları oyunları, oyun yöntemi hakkındaki fikirlerini, oyun sırasında karşılaştıkları zorluklara ilişkin görüşlerini incelemiştir.

Din öğretiminde kavram öğretimi üzerine yapılan çalışmaların çoğunlukla teorik boyutta ve öğretmen görüşleri ele alınarak yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmada ise dini kavramları öğrenme sürecine etki eden faktörleri belirleyebilmek açısından öğretmen

görüşleri kadar, belki de ondan daha ziyade öğrenci görüşlerinin yol gösterici olacağı düşünülmüş ve bu doğrultuda dini kavramları öğrenip öğrenememe durumları ile bunun nedenleri, doğrudan öğrencilerin görüşlerine başvurularak ortaya konulmak istenmiştir.

4. Araştırmanın Yöntemi

Bu bölümde, veri toplama tekniği, çalışma grubuna ait veriler, verilerin analiz edilmesi ve rapor haline getirilme süreçleri ele alınmıştır.

4.1. Veri Toplama Tekniği

Araştırmanın *Dil Gelişimi ve Kavram Öğretimi* ile ilgili kuramsal kısmı, alana yönelik yapılmış çalışmaları içeren kitap, makale ve tezlerden literatür taraması yapılarak oluşturulmuştur. Makale ve tez çalışmalarına Ulusal Tez Merkezi sayfasından ve İSAM Kütüphanesi veri tabanı kullanılarak ulaşım sağlanmıştır.

İmam hatip ortaokulu öğrencilerinin, DKAB ders içeriğinde yer alan dinî kavramları tanımlayabilme durumu ve bu konudaki başarı ya da başarısızlık nedenlerini kendi ifadeleri aracılığıyla tespit edebilmek amacıyla yapılan çalışmada ise algıların ve olayların gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği nitel araştırma yöntemi (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 41) kullanılmıştır. Bu yöntemin tercih edilme sebebi, nitel araştırmaların sayısal istatistiklerin aksine, bireysel uygulamaların özgünlüğü ve derinliğini anlayabilmeye, katılımcılarla bire bir görüşme yaparak sürecinin nasıl geliştiğine dair betimleyici bakış açıları sunmaya yaptığı katkıdır (Uçak, 2020: 19).

Nitel araştırmada pek çok veri toplama tekniği mevcuttur. Bunlar arasında en çok tercih edileni ise katılımcıların deneyim, tutum, görüş, şikâyet, duygu ve inançlarına ilişkin bilgi edinmede oldukça etkili olduğu düşünülen görüşme tekniğidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018:130). Görüşme teknikleri; yapılandırılmış, yapılandırılmamış, yarı yapılandırılmış, etnografik ve odak grup görüşmeleri olarak sınıflandırılmakta olup (Büyüköztürk vd.,2016) bu araştırma kapsamında, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, önceden hazırlanmış sorulara bağlı kalınarak gerçekleştirilen yapılandırılmış görüşme tekniğine göre biraz daha esnektir. Bu teknikte araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme metnini hazırlar. Bunun yanı sıra görüşmenin akışına göre araştırmacı, farklı yan veya alt sorular sorarak konuşmanın akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtını açmasını ve ayrıntılar vermesini sağlayabilir. Kişi görüşme sırasında herhangi bir soruda daha sonra sorulacak sorunun cevabını verirse araştırmacı bu soruları bir daha sormayabilir. Yarı yapılandırılmış

görüşme tekniği, belli düzeyde standartlaşmış ve esnek olması nedeniyle eğitimbilim araştırmalarında daha uygun bir teknik olarak tercih edilmektedir (Türnüklü, 2000:547) Tüm bu olası durumlar dikkate alınarak bu araştırma için en uygun tekniğin yarı yapılandırılmış görüşme tekniği olduğuna karar verilmiştir.

4.2. Çalışma Grubu

Türkiye’de,2020-2021 Eğitim-Öğretim yılında toplam 3427 (MEB, 2021:75), araştırmanın evrenini oluşturan Amasya ilinde ise 12 imam hatip ortaokulu (bkz. MEB, Okullar ve Diğer Kurumlar) bulunmaktadır. Araştırma, Amasya ili Suluova ilçesinde bulunan iki imam hatip ortaokulunda (Şehit Recep İnce İmam Hatip Ortaokulu ve 15 Temmuz Milli İrade İmam Hatip Ortaokulu) 8. sınıf düzeyinde, farklı şubelerde eğitim gören 25 öğrenci ile yürütülmüştür. Öğrencilerin kişisel bilgilerine göre dağılımları, aşağıdaki tabloda yer aldığı şekildedir:

Tablo 1Öğrencilerin Kişisel Bilgileri

KATILIMCILAR	CİNSİYET	YAŞ	ANNE ÖĞRENİM DURUMU	BABA ÖĞRENİM DURUMU
Ö1	ERKEK	13	İLKOKUL	ÜNİVERSİTE
Ö2	ERKEK	14	LİSE	ÜNİVERSİTE (İLAHİYAT)
Ö3	KIZ	13	İLKOKUL	İLKOKUL
Ö4	KIZ	13	ORTAOKUL	LİSE
Ö5	ERKEK	13	ÜNİVERSİTE (İLAHİYAT)	ÜNİVERSİTE
Ö6	ERKEK	14	İLKOKUL	LİSE
Ö7	ERKEK	13	ÜNİVERSİTE	LİSE
Ö8	KIZ	15	İLKOKUL	LİSE
Ö9	ERKEK	14	ORTAOKUL	LİSE
Ö10	ERKEK	15	ORTAOKUL	LİSE
Ö11	ERKEK	12	İLKOKUL	LİSE
Ö12	KIZ	13	LİSE (İMAM HATİP)	ÜNİVERSİTE

Ö13	KIZ	13	LİSE (İMAM HATİP)	ÜNİVERSİTE
Ö14	KIZ	13	ÜNİVERSİTE	-
Ö15	ERKEK	14	İLKOKUL	LİSE (İMAM HATİP)
Ö16	ERKEK	14	İLKOKUL	ÜNİVERSİTE (İLAHİYAT)
Ö17	KIZ	13	İLKOKUL	LİSE
Ö18	KIZ	13	İLKOKUL	ÜNİVERSİTE
Ö19	KIZ	14	LİSE	LİSE
Ö20	KIZ	14	İLKOKUL	İLKOKUL
Ö21	ERKEK	14	ORTAOKUL	ORTAOKUL
Ö22	ERKEK	14	İLKOKUL	ÜNİVERSİTE
Ö23	ERKEK	13	LİSE	ÜNİVERSİTE
Ö24	KIZ	15	ÜNİVERSİTE	ÜNİVERSİTE
Ö25	KIZ	13	İLKOKUL	LİSE

4.3. Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecine başlamadan önce, araştırmacı tarafından hazırlanan ve alanın uzmanları rehberliğinde son şeklini alan görüşme formları ve uygulama süreci hakkında, 14.10.2020 tarihinde Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulundan gerekli izinler alınmıştır. Sonrasında uygulamanın yapılacağı yer olan Amasya İl Milli Eğitim Müdürlüğüne gerekli izinlerin verilmesi için müracaat edilmiş, olumlu yanıt verilmesinin ardından, araştırma yapılacak okullardaki öğrencilere ulaşabilmek amacıyla belirlenen okul müdürleriyle görüşülmüştür. Okul müdürlerine araştırmanın amacı ve içeriğiyle ilgili bilgi verilmiş, görüşme yapılmak üzere genel akademik başarı ortalamaları ve cinsiyetleri itibarıyla dengeli bir dağılım olacak şekilde öğrencilerin belirlenmesi konusunda yardım alınmıştır. Okul idaresi tarafından belirlenen öğrencilerin katılımları gönüllülük esasıyla sağlanmış, veli onam formları imzalatılmış, iletişim bilgileri alınarak tarafımıza ulaştırılmıştır. İletişim bilgileri alınan öğrenciler, görüşmelerin birkaç gün

öncesinde aranmış, görüşme için uygun saatler belirlenmiş ve randevu verilen gün ve saatlerde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşmeler 01.03.2021- 01.06.2021 tarihleri arasında, pandemi koşullarının etkin olduğu bir dönemde gerçekleştiğinden öğrencilerle yüz yüze görüşme yapmak mümkün olmamıştır. Bu nedenle görüşmeler, çevrimiçi ortamlarda (zoom, whatsapp) veya bunu tercih etmeyen öğrencilerle telefon görüşmesi şeklinde, uzaktan yapılabilmektedir. Öğrencilere görüşmenin başında araştırma hakkında bilgi verilmiş, kimliklerinin ve verdikleri bilgilerinin gizli kalacağı, araştırma dışında herhangi bir çalışmada kullanılmayacağı ve araştırmacı dışında üçüncü şahıslarla paylaşılmayacağı konusunda teminat verilerek kayıt izni istenmiştir. Tüm öğrenciler görüşmelerin kaydedilmesi için onay vermiştir.

Görüşmeler esnasında öğrencilerin soruları daha rahat bir biçimde cevaplandırabilmesi için mümkün olduğunca olumlu bir iletişim dili kullanılmış ve bu uygulamanın, kendilerini notla değerlendirmeye yönelik bir sınav olmadığı ifade edilmiştir. Hazır olduklarında öğrencilere 5., 6., 7. ve 8. sınıf DKAB ders kitaplarında yer alan ve rastgele seçilen 15 dini kavram sırasıyla yöneltilmiş, her kavramın tanımlarını yapmaları ve tanımlara uygun birer örnek vermeleri istenmiştir. Hatırlayamadıkları kavramlara yönelik olarak tüm öğrencilere aynı ipuçları verilmesine dikkat edilmiştir. Bir sonraki aşamada öğrencilere, kavram öğrenimi üzerinde etkili olduğu düşünülen faktörleri tespit etmeye yönelik açık uçlu sorular yöneltilmiş ve öğrencilerin, DKAB derslerinde geçen kavramların daha iyi öğrenilmesi için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği konusundaki görüşleri alınarak görüşme sonlandırılmıştır. Görüşmeler ortalama olarak 40 dakika sürmüş ve görüşmelerin ardından alınan ses kayıtları çözümlenerek veriler analiz edilmiştir.

4.4. Verilerin Analizi

Görüşme tekniği ile elde edilen nitel verilerin en temel özelliği sözel olmalarıdır. Elde edilen veriler sözel olduğu için, nicel araştırma yöntem ve teknikleriyle elde edilen verilerle yapılan analizlerden oldukça farklı yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Tüm veriler sözlü olduğu için sayılar yerine kelime, cümle ve paragraflarla analizler yapılır (Türnüklü, 2000: 553).

Nitel içerik analizinde evrensel olarak kabul edilmiş bir yapı bulunmamakla birlikte, farklı araştırmacılar birbirlerinden farklı yöntemler kullanarak veri analizi yapabilmektedir. İçerik analizinde benzer veriler belirli kavram ve temalar çerçevesinde birleştirilir ve

okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenlenip yorumlanır (Atasoy, 2019:47). Araştırmada öğrencilerle yapılan görüşmenin kayıtları, görüşmelerden kısa süre sonra yazıya aktarılmıştır. Elde edilen verilerden benzer olanları aynı temalar içerisinde toplanarak yorumlanmıştır.

4.5. Raporlaştırma Süreci

Nitel araştırmadan elde edilen bulgular, genellikle araştırma probleminin derinlemesine araştırılmasını ve sosyal gerçekliğin farklı yönlerinin anlaşılmasını sağlar. Bu açıdan nitel araştırmadan elde edilen verilerin eksiksiz bir şekilde raporlanması büyük önem arz etmektedir. Nicel araştırmaya göre daha fazla ayrıntı içeren nitel araştırma raporları genellikle daha uzun olmaktadır. Bu nedenle nitel araştırma raporlarında kelime ve cümle kullanımında önemli ölçüde tasarruf yapılması; katılımcının ifadelerindeki en önemli noktalara odaklanması gerekmektedir (Baltacı, 2019:382). Bu araştırmada araştırmacı, görüştüğü öğrencilerin kavramlara yönelik cevaplarından elde ettiği verileri doğrudan sunmuş ve öğrencilerin değerlendirmelerini aynı başlıklar altında sınıflayıp yorumlayarak sonuçları raporlaştırmıştır. Raporlaştırma sürecinde, öğrencilerin verdiği cevaplardan en dikkat çekici olanlara ve yapılan sınıflandırmalara en iyi örneklik edecek ifadelere yer verilmiştir.

4.6. Geçerlik ve Güvenilirlik

Genel olarak geçerlik, araştırma sonuçlarının doğruluğu ile ilgilidir. Nitel araştırmada geçerlik, araştırılan olguyu mümkün olduğunca tarafsız ele almaktır. Bu durumda, toplanan veriler gerçeği yansıtır ve araştırma sonuçlarının geçerliliğine katkıda bulunur. Araştırmacı, çalıştığı konunun bir bütün olarak incelenmesi, elde ettiği verileri doğrulayarak bir sonuca ulaşabilmesi için bazı ek yöntemler (katılımcı teyidi, meslektaş teyidi, uzman teyidi vb.) kullanmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018:269).

Güvenilirlik, araştırma sonuçlarının tekrarlanabilirliği ile ilgilidir. Yani araştırmanın ikinci kez uygulanması durumunda aynı sonuçları verebilmesi durumudur. Güvenilirlik, sosyal bilim araştırmalarında önemli bir sorundur. Çünkü insan davranışı çok değişkendir. Güvenilirlik, bilimsel çalışmalarda sağlanması gereken ilk koşuldur. Güvenilirliği düşük bir ölçümün hiçbir bilimsel değeri yoktur ama yüksek güvenilirlik de ölçümün amaca uygun olduğunu (yani geçerli olduğunu) garanti etmez (Karataş, 2015:77-78). Bu bilgiler ışığında araştırmada geçerlik ve güvenilirliği artırmak için çeşitli önlemler alınmıştır:

Araştırmada kullanılan görüşme soruları hazırlanırken yaklaşık iki buçuk aylık bir süreçte dört uzmana danışılmış, uzmanlardan gelen öneriler üzerine görüşme soruları tekrar düzenlenmiş ve hazırlanan görüşme soruları üç öğrenci üzerinde uygulama yapılarak anlaşılabilirlik açısından test edilmiştir.

Görüşme sırasında öğrenciler tarafından net olarak anlaşılmadığı düşünülen kısımlar tekrar edilerek ve ekran üzerinde yazılarak netleştirilmiştir. Aynı şekilde görüşme sırasında öğrencileri yönlendirecek ifade ve açıklamalardan kaçınılmış, alınan cevaplar öğrencilere teyit ettirilmiş, öğrencilerin kendilerini özgür ve rahat ifade edebilecekleri bir ortam oluşturulmaya çalışılmıştır.

Araştırma için ilk etapta 30 öğrenci ile görüşme yapılması planlanmış ve bu görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Fakat her ne kadar dış etkenlerden yalıtılmış, birebir görüşülebilecek bir ortam oluşturulmaya çalışılsa da görüşme yapılan ortamın öğrencilerin ev ortamı olması nedeniyle bazı öğrencilere dışarıdan müdahaleler olduğunu düşündürecek durumlar yaşanmıştır. O nedenle bu öğrencilerden elde edilen veriler araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Öğrencilerle yapılan görüşmelerin tüm kayıtları, raporları ve onam formları araştırmacı tarafından saklanmaktadır; gerek duyulduğu takdirde öğrencilerin kişisel bilgileri ifşa edilmeden sunulabilecek durumdadır.

I. BÖLÜM

1. DİL GELİŞİMİ VE KAVRAM

İletişimin bir aracı olarak dil, birtakım semboller sistemine dayanır ve günlük yaşamımızda oldukça önemli bir yeri vardır. Diğer insanlarla iletişim kurmak için dile ihtiyaç duyduğumuz gibi, geçmişte yaşanmış olayları anlamak ve gelecekle ilgili planlamalar yapmak için de dile gereksinim duyarız. Dil sayesinde bilgilerimizi bizden sonraki nesillere aktarır ve zengin bir kültürel miras oluşturabiliriz (Santrock, 2019:164).

Tüm canlılar içerisinde en gelişmiş zihin yapısına sahip varlıklar olarak insanlar, en karmaşık problemlerin bile üstesinden gelip çözüme ulaştırabilme yeteneğine sahiptir. Soyutlama faaliyeti olarak adlandırılan bu yetenek dil aracılığıyla gerçekleşebilir. Dil ise zihni kavramlar yoluyla şekillendirmektedir (Coşkun, 2011:6). Bu anlamda kavram gelişimi dil gelişimi ile yakından ilişkilidir. Olgunlaşmaya ve öğrenmeye bağlı olarak gerçekleşen dil gelişiminde bilişsel gelişim önemli bir faktördür. Bilişsel gelişim, dili öğrenmeyi ve kullanmayı etkiler. Dil gelişimi de bilişsel gelişimi etkiler ve şekillendirir. Dolayısıyla dil gelişimini anlamak, kavram öğrenimini anlamaya yardımcı olur (Akyürek, 2003:38).

Gelişimin diğer alanlarında olduğu gibi, dil gelişiminde de aynı yaş grubundaki çocuklar benzer özellikler gösterir. Bunlar; kullandıkları kelime sayısı, kurdukları cümle yapısı, ses tonlamaları ve vurgulamaları olarak sayılabilir. Bu benzerlikleri göz önüne aldıkları için birçok gelişim psikoloğu da dil gelişiminin bilişsel gelişime paralel olarak ortaya çıktığı görüşünü kabul eder (Yeşilyaprak, 2014:102).

Muhakeme gibi bilişsel beceriler edinmenin başlamasıyla birlikte çocukların kavramları oluşturma ve analiz etme becerilerinde ilerleme olur. Piaget'e göre çocuklar kavramlarla algılama ve düşünme sürecine 2-7 yaşlarında başlar ama kavramları açıklayamazlar; ancak 8 yaşından sonra kavramları anlamlandırabilirler (Yılmaz-Çolak, 2011:189). Bireylerin kavramları algılama ve edinebilme düzeyleri elbette birbirleriyle aynı değildir. Bireyin önceki yaşantıları, zekâ düzeyleri, yetenekleri, bireysel çabaları kavramları anlamlandırılmalarında etkili olan faktörlerdir.

1.1. Dil Gelişimi

Bireyin ve kişiliğin gelişiminde önemli bir yere sahip olan dil gelişimi, sosyal açıdan gerçekleşen farklılaşmayı da içine alan zihinsel bir süreçtir. Dil gelişimi bilişsel, biyolojik, psiko-sosyal ve çevresel faktörlerin etkili olduğu geniş bir alanda gerçekleşmektedir(Köylü ve Oruç, 2017:18). Bu etkileşimlerden birini önplana çıkararak dil gelişimini açıklamaya çalışan dil gelişim kuramları ise şu şekilde özetlenebilir:

1.1.1. Dil Gelişimi ile İlgili Kuramlar

Gelişim alanında çalışan kuramcılar tarafından, çocuğun dil gelişiminin hangi faktörlerin etkisi altında meydana geldiğine dair farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bunları;*davranışçı kuramlar, biyolojik kuramlar, sosyal öğrenme kuramları ve bilişsel kuramlar* başlıkları altında inceleyeceğiz.

1.1.1.1. Davranışçı Kuramlara Göre Dil Gelişimi

Davranışçı kuram, dilin kazanılmasında çevrenin büyük bir etkisi olduğunu savunan görüştür. Bu kurama göre çocuk, kendince o duruma, nesneye, elde etmek istediği şeye ait olduğunu düşündüğü sesleri çıkarır ve bu sesler çevre tarafından pekiştirilir. Çocuk aldığı pekiştirmeler sayesinde çıkardığı sesleri tekrarlar ve böylelikle öğrenme gerçekleşmiş olur. Bebekler birçok sesi, yine çevrelerinden duydukları sesleri taklit ederek edinirler (Karacan, 2000:264).Bu kuramda, dil ediniminde taklit, pekiştirme ve alışkanlık oluşturma süreçlerinin gerçekleşmesi sonucunda çocuklar dil örüntülerini edinirler(Aslan, 2019:25).

Bu kuramda üç ana ilkeden bahsedilmektedir. Bu ilkelerden ilkinde göre, başka kişiler çocuğa dil öğretiminde yardımcı olsalar da ebeveyn çocuğun ilk öğretmenidir. İkinci olarak, özellikle de günlük hayatta kullanılan kavramları çokça tekrar etmek dil gelişimi açısından oldukça önemlidir. Üçüncü olarak, iyi düşünmeyi bilen kişi aynı zamanda iyi konuşmaya da başlar (Köylü ve Oruç, 2017:19).

1.1.1.2. Biyolojik (Psiko-Linguistik) Kuramlara Göre Dil Gelişimi

Chomsky, öncüsü olduğu bu kuramlarda dil gelişimini psikolojik ve biyolojik temellerle açıklar. Chomsky'e göre çocuk, bir dil yetisiyle dünyaya gelmeseydi, etrafında duyduklarından yola çıkarak dili öğrenmesi mümkün olmazdı (Müldür, 2016:65). Chomsky insanların dünyaya gelirken “dil kazanım aygıtlarına” sahip olduğunu ve bu sayede dili öğrendiklerini söyler. Dil kazanım aygıtı, birey olgunlaştıkça görevini yerine

getirmeye başlar ve daha sonra çevrenin de etkisiyle dilde kalıcı öğrenmeler artar (Karacan, 2000:264). Dili konuşmaya başlayan çocuk, ilk andan hangi cümlelerin anlamlı hangilerinin anlamsız olduğunu içsel olarak bilir. Bu, insan dilinin doğuştan gelen önsel bilgisidir (Müldür, 2016:63).

Bu kurama göre, yeni öğrenilen her ifade, linguistik mekanizmada, temel ve yüzeysel olmak üzere iki yapıya sahip olmaktadır. Söz konusu temel yapı, kavramların düşünsel düzeyi ile ilgiliyken, yüzeysel yapı, konuşulan sözcükleri kapsar. Çocuklar, dili öğrenirken, önce düşünsel olarak seslerin anlamlarını kavrarlar, sonra da bunu yüzeysel yapı haline dönüştürürler (Yeşilyaprak, 2014:105).

1.1.1.3. Sosyal Öğrenme Kuramlarına Göre Dil Gelişimi

Dil öğrenmede taklit ve model almanın önemini önceleyen kuramdır. Kuramın öncüsü Vygotsky, çocukların dil gelişimi adına en önemli kaynağın sosyal çevre olduğunu savunur (İpek ve Bilgin, 2007:346).

Vygotsky, çocukta kendiliğinden gelişen kavramlara “gündelik kavramlar”; bunların dışında, çocuğun aileden ya da okuldan öğrendiği ve bilinçli işlemler sonucu edindiği kavramlara ise “bilimsel kavramlar” adını vermiştir (Erdener, 2009:94). Ona göre, bebek ilk günden itibaren iletişim kurmaya çalışan sosyal bir varlıktır ve zamanla gelişen konuşma çabasındaki amaç da iletişim kurmaktır. Bu nedenle, düşünce ve dil gelişimi modelini, sosyal, benmerkezci ve içsel konuşma üzerine kurgulayan Vygotsky; düşünce ve konuşmanın gelişiminde, sosyallikten bireyselliğe doğru bir gidişatın olduğunu belirtmiştir (Erdener, 2009:96). Bu kurama göre aile, çocuğun dil edinimini destekleyici ortamlar hazırlar. Çocuğun hatalı cümlelerini düzeltme, yarım cümlelerini tamamlama, bazı sözcüklerini tekrar etme gibi geri bildirimler yaparak etkin sosyal öğrenme ortamını sağlar (Aslan, 2019:23).

1.1.1.4. Bilişsel Gelişim Kuramlarına Göre Dil Gelişimi

Bilişsel gelişimi açıklamada en yaygın ve kapsamlı görüşlerden birine sahip olan Piaget’e göre bilişsel gelişim, kalıtım ve çevrenin ürünüdür. Piaget, bilişsel dönemi kendi içerisinde *duyusal motor dönem*, *işlem öncesi dönem* ve *işlem dönemi* olmak üzere üç evreye ayırır. Piaget, *duyusal motor dönemde*, 9-10 aylık olduğunda çocukta nesne devamlılığı oluşmaya başladığını ve bu durumun kavram ve dil gelişiminin başlangıcını oluşturduğunu kabul eder. *İşlem öncesi dönemi* kendi içerisinde ikiye ayıran Piaget, *sembolik işlem evresi* olarak adlandırdığı 2-4 yaş aralığının, gerçekleşmeye başlayan simgesel işlemler açısından

dil ve kavram gelişiminin kaynağını oluşturduğunu, *sezgisel evre* olarak adlandırdığı 5-7 yaş aralığında da çocuğunuz da olsa sınıflandırmayı öğrendiği için gerçek anlamda kavram oluşturmaya başladığını ifade eder. Böylece, işlem öncesinde çocukta dil kullanımı gelişir ve sembolik düşünme başlar. Piaget, *işlem döneminde somut işlemler dönemi* ve *soyut işlemler dönemi* olarak ikiye ayırır. 7-11 yaş aralığına denk gelen *somut işlemler döneminde* çocuk yalnızca somut durumlarda akıl yürütmeler yapabilir. *Soyut işlemler dönemine* geçildiğinde ise çocuk artık, kavramları öğrenme ve onları kullanabilme yetisine erişmiş durumdadır (Akyürek, 2004:54-64; Ersanlı, 2016:111-121).

1.1.2. Dil Gelişim Basamakları

Dil gelişim basamakları, okul öncesi dönemde dil gelişimi ve okul dönemi dil gelişimi şeklinde aşamalandırılarak incelenmiştir.

1.1.2.1. Okul Öncesi Dönemde Dil Gelişimi

Dil gelişiminin oldukça önemli bir kısmı, 0-5 yaş aralığına denk gelen okul öncesi dönemde gerçekleşir. Bu dönemde çocukların zihinsel etkinlikleri ve buna bağlı olarak kullandıkları kelime dağarcıkları sınırlıdır ancak dilin kullanımı açısından oldukça önemli bir aşama kat edilmiştir (Yeşilyaprak, 2014:106). Araştırmacılar, bu dönemde bütün çocukların aynı süreçten geçtiğini öne sürerek, dil gelişimini şu şekilde aşamalandırmışlardır:

1.1.2.1.1. Dil Öncesi Dönem (Ağulama)

Dil öncesi dönem, doğumdan itibaren 12 aylık bir süreyi kapsamaktadır. Bu dönemde çocuklar anlamını bilmediği birtakım sesler çıkarır. Bu dönem de kendi içerisinde 3 ayrı başlıkta incelenmektedir.

- Ağlama Evresi (0-2 ay): Ağlamak isteklerine ulaşabilmek için bebeklerin yaptıkları tek dil faaliyetidir. Çıkan sesler bilinçsizce oluşur.

- Babıldama (Mırıldanma) Evresi (2-6 ay): Bebeklerin sesli ve sessiz harfleri bir arada kullanmaya başladıkları dönemdir. Bu evrede çıkan sesler evrensel olup çocuğun ana dilinden bağımsız olarak gelişir. Bu süre zarfında bebek, konuşma ve iletişim seviyesinde önemli iki davranış sergiler. Bunlardan ilki sosyal etkileşimde meydana gelen, hoşnutluk bildiren konuşma benzeri seslerdir. Bunlar "gıgıldama" ya da "hoşnutluk sesleri" olarak da bilinir. Diğer davranış ise gıgıldama ile aynı zamanda ortaya çıkan "gülümseme"dir (Karacan, 2000:264).

- Çağıldama (Heceleme) Evresi (6-12 ay): Bebekler, çıkardıkları tek heceli sesleri tekrarlayarak yeni sözcükler oluştururlar. Mama, baba, cici gibi. Artık bu dönemin sonunda çocuk, ana diline uygun sözcükleri oluşturur.

1.1.2.1.2. Tek Sözcük Dönemi (Morgem)

Konuşmanın en kritik dönemidir. İlk başlarda çocuklar tek bir sözcükle birden fazla varlığı anlatmaya çalışırlar çünkü her varlığın anlamını bilmemektedirler. Bu dönemde çocuklar özel sesleri tek bir sözcük kullanarak anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde birleştirirler. Buna, morgem denilir. Kelimeler bir kez kullanılmaya başladıktan sonra anne babalar pekiştirmelerle dil gelişimine yardımcı olabilirler (Yeşilyaprak, 2014:108). Çocuklar bu dönemde konuşabildiklerinden çok sözcük anlarlar. Bu nedenle tek sözcük dönemi, konuşmadan çok anlama becerisinin geliştiği bir dönemdir (Ersanlı, 2016:138).

1.1.2.1.3. Kelimelerin Birleştirilme Dönemi (Telgrafik Konuşma)

Bu dönemde çocukların konuşmaları telgraf ifadelerine benzediğinden bu şekilde adlandırılmıştır. Bu dönemde dil kurallarına uyulmadan, ekler vezamirler kullanılmadan konuşma gerçekleşir. Dil bilgisi kurallarının çoğu zaman hatalı uygulandığı görülür. Çocukların bu dönemde bir ifadeyi hangi amaç için kullandığını genellikle anneleri anlayabilir (Ersanlı, 2016:138).

1.1.2.1.4. İlk Gramer Dönemi

Bu dönem çocukların araştırmaya, keşfetmeye dolayısıyla soru sormaya çokça yöneldikleri bir dönemdir. Çocuklar, cümlenin öğelerine dikkat ederek kurallı cümleler kurabilirler ve artık birçok sözcüğün doğru kullanımını bildiğinden kendilerini rahatlıkla ifade edebilirler. Üç yaşında bir çocuk artık temel ihtiyaçlarını ifade edebilecek düzeye gelmiştir ve 3-4 sözcüklü cümleler kurabilir. Dört yaşındaki bir çocuk ise bir yetişkin gibi konuşma çabasıdadır. Kelime hazinesinin de oldukça geliştiği söylenebilir (Cihandide, 2014:33).

1.1.2.2. Okul Döneminde Dil Gelişimi

Yeni doğan bebeklerin farklı tonlardaki ağlamalarıyla başlayan dil gelişim sürecinde yaş ilerledikçe bilişsel ve psiko-sosyal gelişimin de etkisiyle beraber kelime dağarcığında ve konuşmada hızlı bir gelişme gözlenir. Bir çocuk 2 yaşındayken 50 sözcük bilebilirken bu, 3 yaşında 1000, 4 yaşında 1500, 5 yaşında 2000, 6 yaşında 2500 sözcük düzeyine gelir

ve bireyin 20’li yaşlarına kadar, dağarcığındaki kelime sayısı 20.000’e ulaşır. Kelime dağarcığındaki bu artış, 20’li yaşlardan 60’lı yaşlara kadar, azalan bir hızda sürer (Ersanlı, 2016:139).

Okul hayatının başlamasıyla birlikte daha geniş bir sosyal çevreye dâhil olan çocuğun kelime dağarcığının hızla geliştiği gözlemlenebilir. Bu ortam içinde farklı sosyo-kültürel çevrelerden gelen akranlarıyla etkileşimde bulunan çocuğa aynı zamanda okulda yapılan etkinliklerle de bazı kavramlar öğretilmeye, onun konuşma ve düşünme becerileri geliştirilmeye çalışılır. Bu anlamda, okul öncesi eğitim programına bakıldığında, çocuğun dil gelişimi açısından, sözcük dağarcığını geliştirmekten dinlediklerinin anlamını kavramaya kadar birçok kazanım ifadesinin yer aldığı görülmektedir (MEB, 2013:25-26).

Okul öncesi dönemde zihinsel ve duygusal anlamda gelişimine destek olunan çocukların ilkokulda temel düzeyde sözel becerileri kazanmaları ve buradan aldıkları temel üzerine ortaokulda, belli yetkinliklere sahip olmaları amaçlanmaktadır. Ana dilde iletişim, bu yetkiliklerden ilkidir ve “kavram, düşünce, görüş, duygu ve olguları hem sözlü hem de yazılı olarak ifade etme ve yorumlama” (MEB, 2019:3-4) şeklinde tanımlanmıştır.

10-13 yaş aralığına denk gelen ortaokul dönemi, bilişsel gelişim açısından bakıldığında, somut işlemlerden soyut işlemler dönemine geçişin olduğu önemli bir aşamadır. Burada öğrencilerin kelime dağarcıklarını zenginleştirmek için, metin incelemesi, dil bilgisi ve yazma çalışmaları esnasında, gerçek ve mecazi anlamlı sözcüklerin, eşanlamlı, karşıt anlamlı sözcükler ile sesteş sözcüklerin, deyim ve terimlerin kullanılışı üzerinde durulması oldukça önemlidir (Yeşilyaprak, 2014:111).

1.1.3. Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler

Bireyin zamanında ve düzgün bir şekilde konuşabilmesi, dil gelişiminin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmiş olmasına bağlıdır. Dil gelişimini doğrudan etkileyen birçok faktör vardır. Dil gelişimini etkileyen faktörleri aşağıdaki başlıklar altında değerlendirmek mümkündür:

- Kalıtım: Chomsky’e göre, çocukların bir dili kolayca öğrenmesinin nedeni, bu bilginin genlerle taşınıyor olmasıdır. Chomsky dil için, “kalıtım yoluyla insanoğlunun doğuştan sahip olduğu bir yetenektir” ifadesini kullanır. Bu yetenek, aynı zamanda konuşmayı da olanaklı hale getirmektedir. Çünkü insanın fizyolojik yapısı, dil seslerini çıkarmaya yatkın bir gelişmişlik düzeyi sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Çocuk, dili eğer yalnız çevresinde işittiklerini, davranışçı öğretinin savunduğu gibi, tekrar etme şeklinde

öğrenmiş olsaydı, kullandığı dil sınırlı olurdu ve yanlış ifadeler içerebilirdi. Doğuştan getirdiği dil öğrenme yetisi, çocuğun işittiği cümleler arasından ayıklamalar yaparak, düzgün cümle yapılarının kurallarını öğrenebilmesini sağlar. Böylece bir kere belirli dil bilgisi kuralını edinen çocuk, bu kuralla beraber, çevresinden duymuş olduklarına benzer ama özgün cümleler kurar. Dolayısıyla, herhangi bir dili edinme süreci, doğuştan var olan bilgilerin, deneme yanılma yöntemiyle sınanıp, o dile özgü belirli yapıların kavranması şeklinde gerçekleşir. (Külebi, 1997:77).

- Çevre: Çocuğun dil öğrenme yeteneği ile dünyaya geldiği kabul edilse bile, çevresel koşulların bu kapasiteyi üst sınıra çıkarabilecek, engelleyebilecek veya geciktirebilecek güçte olduğu unutulmamalıdır. Çevrenin etkisini, gelişimin tüm alanlarının birbiriyle etkileşim içerisinde olması gerçeğinden hareketle de açıklamak mümkündür. Örneğin, zihinsel gelişimle dil gelişimi arasında ortak bir ilişki bulunmaktadır; çevre şartlarının zihinsel gelişime katkı sağlaması dil gelişimini olumlu yönde etkilerken, dilde meydana gelen gelişme de zihinsel gelişimin gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır. Çocuğun dil potansiyeli, sosyal çevre tarafından desteklenmektedir. Çevrenin etkisinden uzak büyüyen çocuklarda dil gelişiminin belli bir sosyal çevre içerisinde yetişenlere göre daha alt düzeyde seyrettiği söylenebilir(Taner ve Başal, 2005:399).

- Zekâ: “Zekâ, insanın düşünme, akıl yürütme, objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tamamı” olarak tanımlanır(TDK, 2005:4008). Dil gelişimi bir bakıma zihin gelişimi olarak da kabul edilmektedir. Bir çocuğun çıkardığı sesler ile zekâsı arasında iki yaşına kadar bir ilişki bulunmazken, iki yaşından sonra dil gelişimi ile zekâ arasında yakın bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Erken konuşan çocukların zekâ düzeylerinin genellikle normal veya normalin üzerinde olduğu ve dilin zekâyâ bağlı olarak geliştiği kabul edilmektedir (Karacan, 2000). Somut algılardan soyut kavramları anlama konumuna gelmek ve bu kavramları birbirleriyle farklı şekillerde ilişkilendirerek bir düşünceyi ortaya koymak sadece zekâ yardımıyla gerçekleşebilecek bir durumdur. Bu nedenle zekânın geliştiği yılları dilin de geliştiği yıllar olarak değerlendirebiliriz.

- Cinsiyet: Konuşmayı öğrenmede cinsiyet de önemli bir faktördür. Erkek çocukların kızlara göre konuşmayı daha geç öğrendikleri görülür. Hayatın ilk yıllarında erkek çocukların cümlelerinin daha kısa, gramer yapılarının ve telaffuzlarının kızlara oranla daha bozuk olduğu belirtilir (MEB, 2013:14). Bazı çalışmalarda, sonraki yıllarda da cinsiyetler

arasında dil kazanım hızının farklılaştığı, bazılarında ise herhangi bir farklılık bulunmadığı belirtilmiştir. Taner ve Başal, okul öncesi eğitim alan birinci sınıf öğrencilerinin cinsiyetlere göre dil gelişimlerini inceledikleri çalışmada, farklılaşmanın erkek öğrenciler lehine gerçekleştiğini saptamışlardır (Tanel ve Başal, 2005:408).

- Sağlık: Şiddetli ve uzun süreli hastalıklar, çocuğun dili kullanmasını bir-iki yıl geciktirebilir. Hastalık nedeniyle başkalarıyla iletişim kurma imkânının azalması da dil kullanımının gecikmesinin nedenlerindendir. İşitme algısının normal düzeyde olması, sağlıklı dil gelişimi açısından oldukça önemli bir diğer husustur. Duyma sorunu olan bebeklerin 6-9 aylar arasında yapılan ses oyunları döneminde normal akranlarından ayrıldığı ve bebeğin dil gelişiminin aksadığı görülmüştür. Görsel algılama da dil gelişimi için belirleyicidir; ciddi görme kaybı olan çocukların dil gelişimleri, görme yetisi normal olan çocuklara göre daha geç başlamaktadır (MEB, 2013:13).

- Doğum Sırası: Doğum sırası, çocukların dil gelişiminde doğrudan etkili değildir ancak anne, baba ve diğer yetişkinlerin farklı muameleleri bu etkiyi olumlu veya olumsuz anlamda hissettirir. Anne babaların özellikle ilk çocuğa diğerlerinden daha çok zaman ayırdığı bilinen bir durumdur. Aile-çocuk etkileşiminin, çocukların sözel ve sözel olmayan dil yeteneklerini geliştirdiği göz önünde bulundurulduğunda aslında ilk çocukların dil gelişiminin kardeşlerine oranla daha ileri seviyede olacağı düşünülebilir.

- Kardeş Sayısı: Aile içi nüfusun az olduğu durumlarda anne babaların çocuklarına daha çok vakit harcayacağı düşüncesi oluşur. Aslında kardeş sayısı arttıkça çocukların birbirleriyle iletişim kurma şansı da artar. Çeşitli oyunlar içerisinde birçok şeyi birbirinden öğrenen kardeşlerin anne babalarının rehberliğinde yapacağı etkinlikler, dil gelişimine de olumlu katkı sağlayabilir. Bununla birlikte, yapılan bir araştırmada, çocukların dil gelişiminde kardeş sayısının etkili bir faktör olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Eryılmaz v.d. 2019:272).

- Aile içi ilişkiler/ aile ortamı: Aile içindeki ilişkiler de çocuğun dil gelişiminde etkilidir. Aile ilişkilerinden yoksun olarak farklı ortamlarda yetişen çocuklar, aile içinde büyüyen çocuklara oranla, elde edemedikleri ilgiden ötürü, dil gelişiminde daha geride kalırlar. Aile bireyleri ile çocuk arasındaki sağlıklı ilişkiler dil gelişimini olumlu yönde etkiler (İpek ve Bilgin, 2007:347). Çocuğun konuşmayı öğrendi dönemde ev ortamında birden fazla dil konuşulursa bu durumun da çocuğun dil gelişimini olumsuz etkileyeceği, konuşmada gerileme ve gecikme yaşanabileceği düşünülmektedir (Yeşilyaprak, 2014:111)

- Eğitim: Gerek ailenin eğitim düzeyi gerekse çocuğun formel ortamlarda bulunarak aldığı eğitim, dil gelişimini olumlu yönde etkileyecektir. Nitekim bu konuda yapılan araştırmalara da bakıldığında okul öncesi eğitim alan öğrencilerin almayanlara oranla dil gelişiminin daha olumlu bir şekilde devam ettiği görülmüştür (Taner ve Başal, 2005:416)

1.2. Kavram

Kavram, nesnelerin ve olayların ortak özelliklerini kapsayan ve ortak bir isim altında toplayan terim anlamında kullanılır (Bolay, 2013:204). Aristo, kavram hakkında “objenin tanımının bir kelime ile ifadesidir” demiştir (Eroğlu, 2020:58). Kavram bir objenin zihindeki tasavvurudur ve bu fikir (idée) olarak da adlandırılır. Kavram dille ifade edildiğinde, mantık ilminde *terim* adını alır (Eroğlu, 2020:57).

Kavramların birtakım özellikleri vardır. Bunları birkaç maddede toparlamak mümkündür:

-Kavramlar insan düşüncesinin temelini oluşturan yapı taşlarıdır. Nesne ya da olayların hem doğrudan hem de dolaylı olarak gözlenebilen özelliklerinden meydana gelirler. Zihinsel bir sınıflama oldukları için gerçek dünyada değil düşüncelerimizde varlık bulurlar. Gerçek dünyada sadece kavramları örnekleyen ifadeler bulunabilir (Tosun ve Doğan, 2005)Kavramlar, benzer düşünceleri, varlıkları ve olayları gruplamak için kullanılan bir sınıflandırmadır. Kavramlara, somut gerçekliğe tüm zenginliği ve çeşitliliği ile doğrudan dokunmak veya algılamak mümkün olmadığından ihtiyaç duyulmaktadır (Çakmak, 2017:51).

- Kavramlar soyut ve somut kavramlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Duyu organlarıyla algılanabilen, algılanan gerçek şeyleri karşılayan kavramlar somut, duyu organlarıyla doğrudan algılanamayan kavramlar ise soyut kavramlar olarak adlandırılır. Herkes için aynı şeyleri ifade etmeyeceğinden soyut kavramları algılamak ve tanımlamak somut kavramlara göre daha zordur (Akyürek, 2003:24).

- Kavramlar, öğrenilebilirlik (kavramlar doğuştan değil deneyim yoluyla edinilmesi), kullanılabilirlik (gerektiğinde kullanılması), açıklık (kavramların anlamı hakkında ortak bir algıya sahip olunması), genellik (hiyerarşik bir şekilde organize edilmesi) ve güçlülük (diğer kavramların anlaşılmasına yardımcı olması) özelliklerine sahiptir(Yılmaz-Çolak, 2011:189).

- İnsanların düşünce ve duygularının zenginliği, eğitim ve ihtiyaçlarının çeşitliliği, değerlerin kalitesi, kısaca insanların yaşam tarzları, kavram oluşturma ve geliştirme

sürecini etkiler. Bir başka deyişle, insanların yaşamları geliştirdikleri kavramlarla sınırlıdır ve kavram oluşturma düzeyleri yaş, zekâ ve deneyimlerine göre farklılık gösterir (Çamlıbel, 2018:287)

- Kavramlar dil ile ilgilidir. Her kavram bir kelime ile ifade edilir. Kavramların tanımları da başlı başına bir kavramdır. Örneğin, bireyin eğitim kavramını öğrenebilmesi için davranış değişikliği, öğrenme deneyimi, istedik davranışlar, planlı eğitim gibi kelimelerin anlamlarını da bilmesi gerekir (Yılmaz-Çolak, 2011:188).

Yukarıda ifade edilen özellikleri çerçevesinde kavramların başlıca işlevleri düşünüldüğünde; insanların yaşantıları sonucu edindikleri verilerin gruplandırılarak anlamlandırılmasında, karşılaşılan olay ve olgularla ilgili çıkarımlarda bulunabilmesinde, insanların elde ettikleri birikimi zihninde kurguladığı şemalar vasıtasıyla bellek oluşturarak toparlayabilmesinde ve bu bellekle önceki öğrenmelerinden yola çıkarak yeni öğrenmeleri gerçekleştirebilmesinde kavramların oldukça etkili oldukları söylenebilir (Çetinel, 2019:92). Kavramlar, kişinin kendini ifade etmesinde, diğer insanlarla iletişiminin sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesinde en etkili araçlardır.

Kavramlar zihinsel olgulardır ve öğrenme sonucu meydana gelirler. Her şey duyu organları aracılığıyla algılanmayla başlar ve bunu zihinsel yaşantılar takip eder. Zihinde yaşanmış olayların izleri önce bireysel ve somuttur. Aslında bu tasarımlar belli bir nesnenin, olayın, belli bir yaşantının izleridir. (Ülgen, 2001). Bunlar zihinde belli şemalar içinde anlamlandırılarak nesne, olay ya da olgulara ad olarak tasarlanır.

Kavram öğrenme süreci çok küçük yaşlardan itibaren ailede başlar, yakın çevre ve okul ile devam edip sistematik hale gelir. Bu süreçte birey, öncelikle en yakınındaki ebeveyninin, varsa büyük kardeşlerinin yardımıyla kavramları öğrenmeye başlar. Çocuklar, kavramları duyarak, gözlemleyerek, soru sorarak ve öğrenerek zihinlerine yerleştirmeye başlarlar. Bu süreç, okul döneminde de devam eder (Kurt, 2018:9).

Kavram öğrenme, formal öğrenme süreciyle sınırlı değildir. Günlük yaşamlarında yeni olay ve durumlarla karşılaşan bireyler kavramları öğrenmeye eğitim kurumları dışında da devam ederler (Kurt, 2018:9).

Kavram öğrenmenin temelinde soyutlama becerisi yer alır. Soyutlama da kavram öğrenimini gerçekleştirmeye olanak sağlayacak düzeyde zorunlu olarak ayırt etme, tanıyıp öğrenme ve ayıklayıp seçme davranışlarını içerir. İnsanlar kavramları öğrenirken önce ayırt eder, tanıyıp öğrenir sonrasında da ayıklar ve seçer (Coşkun, 2011:6).

1.2.1. Kavram Öğretimi

Günümüz öğretim yaklaşımları, kalıcı öğrenmenin işlemsel olmaktan çok kavramsal olduğunu kabul etmektedir. Bir öğrenci, ancak öğrendiğini karşılaştığı yeni durumlara uygulayabiliyorsa öğrenmiş (anlamış) olarak kabul edilir. Öğrencilerin günlük yaşamlarında edindikleri bilgilerin daha sonra öğrenecekleri bilgiler üzerinde ciddi etkileri vardır. Özellikle öğrencilerin yanlış anlamaları varsa, bunların yeni bilgileri öğrenmeye etkisi daha fazladır. Bilimsel çalışmaların artması sonucunda her geçen gün yeni bilgiler keşfedilmektedir. Bu nedenle, kavramsal temel bilgileri kazanmak daha önemli hale gelmektedir (Çakmak, 2017:55).

Kavram öğretiminin amacı, bireylerin çevrelerini tanımaları ve çevrelerinde gelişen olayları basitçe anlamalarını sağlamaktır. Kavram öğretimi ile çevreyi daha iyi tanıyarak çocukların iletişim becerileri de gelişecektir. Bu açıdan bakıldığında kavram öğretimi, bireylerin çevreyi tanımaktan sosyalleşmesine kadar hayatın her alanında birçok işlevi yerine getirmektedir (Kurt, 2018:9).

Bireye kavramları öğretmenin, öğrendikleri bilgileri kullanılabilecek hale getirmek, soyut durumların anlamlandırılmasını kolaylaştırmak, zihni yeni öğrenmelere hazırlamak gibi yararları vardır (Akyürek, 2004:47). Bu nedenle, kavramların öğretimi konusu, eğitimde önemli bir başlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavramlar olmadan eğitim gerçekleşemez. Bir alana dair temel kavramlar bilinmediği müddetçe o alanda düşünmek, tartışmak, üretmek pek de mümkün olmayacaktır.

Eğitim hayatı boyunca çeşitli bilim dallarına ait birçok tanımın öğretilmektedir. Bu tanımlar ilgili disiplinlerde çalışan uzmanların araştırmaları sonucunda oluşturulmuştur. Öğretmenlerden beklenen, öğrencilerin ilgili disiplinin sunduğu kavramları öğrenmelerine yardımcı olmaktır. Ancak zaman zaman, öğretilmesi gereken bilgiler sınıf ortamında hem de ders kitaplarında çoğunlukla yüzeysel olarak anlatılmakta ve öğrenciye çoğu zaman eksik aktarılmaktadır (Coşkun, 2011:20). Bu nedenle kavramları öğretirken, çocukların kavramları doğru bir şekilde öğrenebilmesi ve kendi kurguladıkları şemalar içerisinde başarılı bir şekilde konumlandırabilmesi için birçok etkinlik planlanması önerilmektedir. Örneğin film, slayt, video, tiyatro vb. görme-işitme araçlarından yararlanma ve bunlarla ilgili yorumlar yapma; şiir-tekerleme-parmak oyunları; müzik (şarkı söyleme, radyo gibi araçlardan yararlanarak müzik dinleme), drama; hikaye anlatma/ oluşturma ve dinleme etkinlikleri; günlük yaşantıda, çocuğun sorduğu soruları cevaplandırma; çocuğun veya yetişkinin yaptığı işleri sözlü olarak ifade etme ve karşılıklı tartışma etkinlikleri, çocuklara

yeni sözcükler kazandırarak, sözcük dağarcığının gelişimini desteklemekte ve çocuğun akranları ile olan iletişimini olumlu yönde etkilemektedir(Taner ve Başal, 2005:401).

1.2.2. Dini Kavram

Din, toplumların konuştukları dilin kavramlarına yeni anlamlar yükleyerek dili kullanır. Günlük dilde ortaya çıkmış kavramları sistematığıne dâhil eder. Kavramların içerisinde gerçekleşen anlam daralması ve genişlemesi aracılığıyla yeni arayışların ve insan tasavvurunun yapılandırılmak istendiği belirtilir. İnsanların gündelik hayat içerisinde deneyimleri vasıtasıyla ürettiği dilden seçtiği kelimeleri kavramsallaştıran ve yeniden yapılandıran din, tarihi süreçte gerçekleşen değişimin en önemli faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle din, bireyi ve toplumu yeniden şekillendirme mekanizmasıdır. Din dili, varoluşumuza yönelik yaptığı açıklamalarla hayati önem taşır (Çetinel, 2019:100).

Dinin ilk insandan itibaren varlığını sürdüren bir yapı oluşundan yola çıkılarak dini kavramların varlığı ve hâkim olduğu alanın da buna paralel olarak geliştiğini, dolayısıyla din eğitiminin temelinde dini kavramların öğretilmesinin önemli bir yeri olduğunu söylemek mümkündür.

1.2.3. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Dini Kavramların Öğretimi

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri 4. sınıf düzeyinden itibaren ülkemizde zorunlu olarak verilmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın vizyonuna bakıldığında "*dinî kavramları doğru kullanan, kendini etkili biçimde ifade eden, iletişim kuran, sorun çözen, bilimsel düşünen, araştıran, soran, sorgulayan, eleştiren*" öğrenci yetiştirmek üzere tasarlandığı görülmektedir (DÖGM, 2010:7). Bu derste dini kavramların öğretilmesi, din hakkında bilgilendirme ve farkındalık yaratma çabasında yardımcı olur. Çünkü kavramlar bir alandaki bilginin en temel parçasını oluşturmaktadır (Akyürek, 2003:129).

DKAB derslerinde dini kavramların öğretimi oldukça önemli olmakla birlikte kendi içinde birtakım sınırlılıkları da barındırmaktadır. Çetinel bu sınırlılıkları iki başlık altında ele almıştır (2019:107-110). Bunlardan ilki, kavramın kendisinden kaynaklanan sınırlılıklar olarak tanımlanmıştır. DKAB dersi soyut kavramların yoğun olduğu bir içeriğe sahiptir. Soyut kavramların öğretimi de bilişsel olarak somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine yeni geçen öğrenciler için, somut kavramları öğretmeye göre çok daha zor bir eylemdir(Yılmaz ve Çolak, 2011:188).Yine, soyut kavramların, o kavramın hangi

bağlamda kullanıldığına bakılarak öğretilmesi gerekmektedir. Oysa çoğunluğu Arapça olan ve farklı anlamlarda, farklı durumlarda kullanılan birçok kavram Türkçe tercümesiyle tek bir kavramı karşılayabilmektedir. Türkçeye çeviride bu sorunu aşmanın en etkili yolu bu kavramları kullandıkları bağlam içinde değerlendirerek aktarmaktır (Çetinel, 2019:108-109).

DKAB dersinde, kavram öğretimiyle ilgili ikinci sınırlılık, öğreticiden kaynaklanmaktadır. Öğretmenin alana, anlatacağı konuya ve içeriğindeki kavramlara hâkim olmaması; konuyu öğrenciye aktarma noktasında sıkıntı yaşamasına sebep olacaktır. Yine, öğretmenin ders esnasında yalnızca sunuş yoluyla anlatım tekniğini kullanması da çoğunluğu soyut olan dini kavramları öğretme konusunda yetersiz kalacaktır. Sunuş yoluyla anlatım birçok yönden, en önemlisi de kısa zamanda çok bilgi aktarma konusunda etkili bir yöntem olmakla birlikte kavram öğretimi konusunda sürekli tercih edildiğinde, ezberciliğe yol açabilecek yüzeysel bir öğrenmeye neden olacak türdendir (Akyürek, 2003:114).

Akyürek dini kavramların öğretimindeki sınırlılıklara, öğrencilerin gelişim özelliklerinden kaynaklanan güçlükleri de eklemiştir. Öğrencilerin bilişsel gelişimleri, zekâ ve algı seviyeleri, yaş düzeylerine göre farklılaşan ihtiyaç ve beklentileri de dini kavram öğretimini sınırlandıran önemli bir etkidir (Akyürek, 2003:163).

1.2.4. İmam Hatip Ortaokullarında Dini Kavramların Öğretiminin Önemi

Bireyin dini kavramlarla karşılaşması aslında ilk kavram bilgisinin oluşmasıyla eşzamanlı olarak gerçekleşir; çünkü birey dindar bir ailede veya çevrede yaşıyorsa bu dini ifadelerle doğduğu günden itibaren karşılaşılıyor demektir. Birey ilk etapta dini kavramların anlamlarını bilmez, sorgulamaz ve direkt işitilen bir bilgi olarak hafızasına alır (Önder, 2013:1288). Yaşı ilerledikçe de dini kavramları anlamlandırmaya, çeşitli eğitim kurumlarında aldığı eğitimlerle de bildiklerini pekiştirmeye ya da yeniden tanımlamaya başlar.

Dini kavramların öğrenilmesinin öncelik arz ettiği kurumlardan biri, imam hatip okullarıdır. Mesleki din eğitiminin gerçekleştirildiği imam hatip liselerine mahreç kabul edilebilecek önemli bir kurum olan imam hatip ortaokullarında, dini kavramların öğrenilmesi ayrıca önemlidir. Çünkü buradan aldığı dini eğitimle öğrenci hem inancına dair gerekli olan bilişsel altyapıyı oluşturmakta hem de mesleki din eğitimi alanında ilerlemeyi tercih ettiği takdirde, kendisine bir temel oluşturmaktadır. Ayrıca, İmam Hatip

Ortaokulu öğrencileri, diğer ortaokul programlarında seçmeli ders niteliğinde olan Peygamberimizin Hayatı, Temel Dini Bilgiler ve Kur'an-ı Kerim derslerini, DKAB dersinin yanında zorunlu olarak almaktadır. Birbiriyle bağlantılı içeriğe sahip olan bu derslerdeki kavramların tam olarak öğrenilmemesi, öğrencinin hem akademik başarısına ve öğrenmeye yönelik motivasyonuna hem de uzun vadeli düşünüldüğünde, mesleki din eğitimine yönelik bakış açısına olumsuz etki edebilecek bir durumdur.

İmam hatip ortaokulu öğretim programında yer alan derslere içerik açısından bakıldığında, Temel Dini Bilgiler dersinin içeriğinde iman, ibadet ve ahlak esaslarıyla ilgili kavramların, Peygamberimizin Hayatı dersinde Peygamberimize, yaşadığı çevreye, ehl-i beytine ve ashabına dair birçok kavramın ve Kur'an-ı Kerim dersinde de kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'e dair kavramların yer aldığı görülür. Bu kavramlar her sınıf düzeyine belli oranda dağıtılarak üniteler içerisinde verilmektedir. Örneğin; 5. sınıf öğrencisi, “tevhid, farz, vacip, sünnet, risalet, kıssa” gibi kavramların, 6. sınıf öğrencisi, “tebliğ, mucize, nafil, ensar, muhacir” gibi kavramların, 7. sınıf öğrencisi, “ahiret, gayb, adalet, mezhep, itikat” gibi kavramların, 8. sınıf öğrencisi de “kader, kaza, istişare, tevekkül” gibi kavramların bilgisine sahip olmalıdır (DÖGM, 2021). Bu anlamda, her bir sınıf düzeyini tamamlayan öğrencinin programda yer alan içerik dâhilindeki kavramların bilgisini edinmiş olması gerekmektedir. Bu sağlanamadıkça, bir sonraki sınıf düzeyinde bu kavramlar üzerine kurgulanan içerik anlamsız hale gelecek ve bunun telafisi için yapılması gereken geriye dönük çalışmalar ise çokça vakit kaybına neden olacaktır.

II. BÖLÜM

2. BULGULAR VE YORUMLAR

2.1.Kavramlarla İlgili Bulgular

Görüşmeler esnasında öğrencilere 15 dini kavram yöneltilmiş, öğrencilerden bu kavramların tanımlarının yapılması ve tanıma uygun örnek verilmesi istenmiştir. Bu bölümde öğrencilerin yanıtları tablolarda gösterilmiş ve yorumlanmıştır.

Tablo 2 İnfak Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı

KATILIMCILAR	TANIMINI YAPTI	TANIMI YAPAMADI	TANIMI İPUCUYLA YAPTI	ÖRNEK VERDİ
Ö1	*			*
Ö2	*			*
Ö3		*		
Ö4		*		
Ö5		*		*
Ö6		*		
Ö7	*			*
Ö8		*		
Ö9		*		
Ö10		*		
Ö11		*		*
Ö12	*			*
Ö13	*			
Ö14		*		
Ö15		*		
Ö16		*		*
Ö17		*		
Ö18		*		
Ö19		*		

Ö20		*	
Ö21	*		*
Ö22		*	
Ö23			*
Ö24		*	*
Ö25		*	

2.1.1. İnfak Kavramı ile İlgili Bulgular

“İnfak, sözlükte karşılıksız yardım ve sadaka anlamlarına gelir. Dini bir terim olarak da kişinin; Allah’ın rızasını kazanmak ve kendisine verilen malların bir şükrü olarak Allah’ın emrettiği yerlere malından harcama yapması, bağışta bulunmasıdır.” (Dinî Terimler Sözlüğü, 169-170)

İnfak kavramının tanımını yapmalarını istediğimiz 25 öğrenciden 6’sı kavramın tanımını doğru bir şekilde yapabilmiş, bunlardan 5’i kavramı doğru bir şekilde örneklendirebilmiştir. İlk etapta tanımlı hatırlayamayan öğrencilere **“yardımlaşmayla ilgili bir kavram veya infak etmek”** şeklinde bir ipucu verilmiştir. Bu ipucuyla 1 öğrenci hatırlayıp tanımlı doğru bir şekilde söyleyebilmiştir. Verilen ipucu sonrasında 5 öğrencinin daha kavramın tanımına uygun, doğru örnekler verebildiği görülmüştür. 18 öğrenci ise verilen ipucuna rağmen kavramı tanımlayamamıştır.

İnfak kavramını daha önce hiç duymadığını belirten 2 öğrenci (Ö6 ve Ö22) bulunmaktadır. Bu öğrenciler tanım yapamamış, örnek de verememiştir. Diğer öğrenciler tanımını yapamasa dahi kavramı daha önce duyduklarını ancak o esnada hatırlayamadıklarını dile getirmiştir.

Kavramın tanımını doğru yapan ve örnek verebilen öğrencilerin verdiği yanıtlardan bazıları şu şekildedir:

Ö1: *Allah'ın rızasını kazanmak adına yapmış olduğumuz hayırlar... İnsanlara maddi destekte bulunmak... Mesela bir komşumuza veya akrabamıza, borçlu olan bir akrabamıza Allah rızası için borcunu ödemek.*

Ö7: *Allah yolunda yapılan maddi yardımlar... Cami yaptırmak.*

Kavramın tanımını doğru açıklayamayan ve doğru örneklendiremeyen öğrenci cevaplarından bazıları şu şekildedir:

Ö17: *Zekât vermek için elinde bulunan malın belirli bir seviyeye ulaşması değil mi? Belli bir süreye ulaşması... Mesela vereceğin malın üzerinden 1 yıl geçmesi.*

Ö15: *Tam hatırladığıma göre nafaka veren kişiye mi deniyordu?... Sanırım iki kişinin boşanmadan dolayı onlara verdiğimiz yardım.*

Tablo 3 Tebliğ Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı

KATILIMCILAR	TANIMINI YAPTI	TANIMI YAPAMADI	TANIMI İPUCUYLA YAPTI	ÖRNEK VERDİ
Ö1	*			*
Ö2	*			*
Ö3	*			*
Ö4	*			*
Ö5	*			*
Ö6		*		
Ö7	*			*
Ö8			*	*
Ö9	*			*
Ö10			*	*
Ö11			*	*
Ö12			*	*
Ö13	*			*
Ö14	*			*
Ö15	*			*
Ö16	*			*
Ö17	*			*
Ö18			*	*
Ö19	*			*
Ö20	*			*
Ö21	*			*
Ö22		*		
Ö23	*			*
Ö24	*			*
Ö25	*			*

2.1.2. Tebliğ Kavramı ile İlgili Bulgular

“Tebliğ: Peygamberlerin, Allah’ tan (c.c.) aldıkları vahiyleri eksiksiz olarak insanlara bildirmeleri demektir.”(Dinî Terimler Sözlüğü, 354)

Tebliğ kavramının tanımını yapmalarını istediğimiz 25 öğrenciden 23’ü kavramın tanımını doğru bir şekilde yapabilmiş ve örneklendirebilmiştir. İlk etapta tanımı hatırlayamayan öğrencilere **“peygamberlerin görevlerinden biri”** şeklinde bir ipucu verilmiştir. Bu ipucuyla 5 öğrenci tanımı hatırlayıp söyleyebilmiş ve tanıma uygun örnek verebilmiştir. 2 öğrenci, verilen ipucuna rağmen kavramı tanımlayamamış ve örnek verememiştir.

Tebliğ kavramını daha önce hiç duymadığını belirten öğrenci bulunmamaktadır. Tanımı yapamayan bir öğrenci (Ö6) kavramı duyduğunu fakat hatırlayamadığını belirtmiş, diğeri (Ö22) ise yanlış bir tanım yapmıştır.

Tebliğ kavramının tanımını doğru yapıp, doğru bir şekilde örneklendirebilen öğrencilerin cevapları şu şekildedir:

Ö3: *Peygamberlerin Allah’tan aldığı vahiyleri insanlara iletmesi... İşte Peygamber Efendimize Cebrail getirip herhangi bir Kur’an Kerim’den bir ayet söylediğinde ya da işte namazla ilgili herhangi bir şey söylediğinde onu insanlara yaparak göstermesi falan bu tür örnek verebilirim galiba.*

Ö20: *Tebliğ şeydi, yaymak... Şey yani haberdar etmek gibi. (Neyi haberdar etmek?) Bilgileri yaymak... Peygamberler yapar tebliği, bilgileri yayarlar... Peygamberimiz vahyi tebliğ ederdi.*

Kavramın tanımını doğru açıklayamayan ve doğru örneklendiremeyen öğrencimizin cevabı da şu şekildedir:

Ö22: *Tebliğ tekrar etmek demek, bir şeyleri tekrar etmek demek. (Peki, nasıl örneklendirirsin?)*

Tekrar etmek, Kuran’ı Kerimde tebliğ yazar. Tekrar edin. Kuran’ı Kerim’de bir şeyin tebliğ olabilmesi için o zaman o şeyin tekrar edilmesini ister. Unutmamamız için hep tekrar etmemiz lazımdır.

Tablo 4İhlâs Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı

KATILIMCILAR	TANIMINI YAPTI	TANIMI YAPAMADI	TANIMI İPUCUYLA YAPTI	ÖRNEK VERDİ
Ö1	*			*
Ö2	*			*
Ö3		*		
Ö4		*		
Ö5		*		
Ö6		*		
Ö7	*			*
Ö8		*		*
Ö9		*		
Ö10	*			*
Ö11	*			*
Ö12		*		
Ö13	*			*
Ö14		*		
Ö15			*	*
Ö16		*		
Ö17		*		
Ö18		*		
Ö19		*		
Ö20		*		*
Ö21		*		
Ö22		*		
Ö23	*			
Ö24		*		*
Ö25		*		*

2.1.3. İhlâs Kavramı ile İlgili Bulgular

“İhlâs kavramı sözlükte; samimiyet, içtenlik, kalbî ve karşılıksız sevgi, samimi bağlılık, doğruluk, temizlik, saflık, gösterişsizlik anlamlarına gelir. Dinî bir terim olarak ise ihlâs; tutum ve davranışlarda sadece Allah’ın (c.c.) hoşnutluğunu gözetme, sözün öze uyması, riyakârlık ve ikiyüzlülükten uzak olma demektir.” (Dinî Terimler Sözlüğü, 160)

İhlâs kavramının tanımını yapmalarını istediğimiz 25 öğrenciden 7’i kavramın tanımını doğru bir şekilde yapabilmiş ve bunlardan 6’sı kavramı örnekleyebilmiştir. 17’si kavramı tanımlayamamıştır. İlk etapta tanımını hatırlayamayan öğrencilere **“İhlâslı olmak, ihlâslı bir kul”** şeklinde ipuçları verilmiştir. Bu ipucuyla tanımını yapabilen 1 öğrenci (Ö15), tanıma uygun doğru bir örnek de verebilmiştir. Tanımını yapamayan öğrencilerden 4’ü (Ö8, Ö20, Ö24, Ö25) ise İhlâs kavramını, İhlâs Suresi üzerinden örneklemiştir.

İhlâs kavramını daha önce hiç duymadığını belirten 2 öğrenci (Ö6 ve Ö22) bulunmaktadır. Diğer öğrenciler tanımını yapamamaları dahi kavramı daha önce duyduklarını, o esnada hatırlayamadıklarını dile getirmiştir.

İhlâs kavramının tanımını doğru yapıp, doğru bir şekilde örnekleyebilen öğrencilerin cevapları şu şekildedir:

- Ö1:** *Riyanın girmedığı, sadece Allah'ın rızasını kazanmak için yapmış olduğumuz hal ve hareketler, ibadetler... Mesela hocam, namaz kılarken başkalarına karşı bakın namaz kılıyor veya namaza gelmiş demek yerine sadece Allah'ın rızasını düşünerek namaz kılmak.*
- Ö13:** *İçtenlik ile ibadet yapmak, iman... Allah yanındaymış gibi namaz kılmak.*

(İhlâs kavramının tanımını doğru yapan öğrencilerin dışında, yanlış da olsa herhangi bir tanım yapabilen öğrenci bulunmamaktadır. Bu nedenle diğer kavramlarda bulunan yanlış cevap örneği bu kavram için verilememiştir.)

Tablo 5 Tevhid Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı

KATILIMCILAR	TANIMINI YAPTI	TANIMI YAPAMADI	TANIMI İPUCUYLA YAPTI	ÖRNEK VERDİ
Ö1	*			*
Ö2	*			*
Ö3		*		
Ö4		*		
Ö5		*		*
Ö6		*		
Ö7	*			*
Ö8	*			
Ö9	*			
Ö10	*			*
Ö11		*		
Ö12	*			*
Ö13	*			*
Ö14		*		
Ö15	*			*
Ö16	*			*
Ö17	*			
Ö18	*			
Ö19		*		*
Ö20		*		*
Ö21		*		
Ö22	*			
Ö23		*		
Ö24	*			
Ö25	*			

2.1.4. Tevhid Kavramı ile İlgili Bulgular

“Tevhid, Allah’ı (c.c.) zatında, sıfatlarında ve fiillerinde birlemeye, onun tek ve eşsiz olduğuna inanmaya, ona hiçbir şeyi ortak koşmadan ibadeti yalnızca Allah (c.c.) için yapmaya denir.”(Dinî Terimler Sözlüğü, 365)

Tevhid kavramının tanımını yapmalarını istediğimiz 25 öğrenciden 15’i kavramın tanımını doğru bir şekilde yapabilmiş ve tanım yapabilenlerin 8’i kavramı örneklendirebilmiştir. 10 öğrenci kavramı tanımlayamamıştır. İlk etapta tanımı hatırlayamayan öğrencilere **“Kelime-i Tevhid, Tevhid inancı”** şeklinde bir ipucu verilmiştir. Bu ipucuyla tanımı yapabilen öğrenci olmamıştır. Ancak, verilen ipucu yardımıyla 3 öğrenci (Ö5, Ö19, Ö20) daha kavramın tanımına uygun, doğru örnek verebilmiştir.

Tevhid kavramını daha önce hiç duymadığını belirten öğrenci bulunmamaktadır. Tanımı yapamayan öğrenciler kavramı duyduklarını fakat ne anlama geldiğini hatırlayamadıklarını belirtmiştir.

Tevhid kavramının tanımını doğru yapan öğrencilerin bazılarının yanıtları şu şekildedir:

Ö8:*Tevhid, Kelime-i Tevhid. La ilahe illallah Muhammeden rasulullah. Ondan başka ilah yoktur. (Tevhid kavramı neyi anlatır peki?) Allah’ın tek olduğunu, Allah’ın bir olduğunu*

Ö16:*Tek Allah'a inanmak... Putlara tapmamak, sadece Allah'a inanmak.*

(Tevhid kavramının tanımını doğru yapan öğrencilerin dışında, yanlış da olsa herhangi bir tanım yapabilen öğrenci bulunmamaktadır. Bu nedenle diğer kavramlarda bulunan yanlış cevap örneği bu kavram için verilememiştir.)

Tablo 6 İstisnâ Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı

KATILIMCILAR	TANIMINI YAPTI	TANIMI YAPAMADI	TANIMI İPUCUYLA YAPTI	ÖRNEK VERDİ
Ö1	*			*
Ö2	*			*
Ö3	*			*
Ö4	*			*
Ö5	*			*
Ö6	*			*
Ö7	*			*
Ö8	*			*
Ö9	*			*
Ö10	*			*
Ö11	*			*
Ö12	*			*
Ö13	*			*
Ö14	*			*
Ö15	*			*
Ö16	*			*
Ö17	*			*
Ö18	*			*
Ö19	*			*
Ö20	*			*
Ö21	*			*
Ö22	*			*
Ö23	*			*
Ö24	*			*
Ö25	*			*

2.1.5. İstişare Kavramı ile İlgili Bulgular

“İstişare, sözlükte görüş alışverişinde bulunma, fikir alma, danışma gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise herhangi bir konuda doğruyu bulmak için sahasında güvenilir bir insanın görüşüne başvurmaya istişare denir.”(Dinî Terimler Sözlüğü, 184)

İstişare kavramının tanımını yapıp örnek vermesini istediğimiz bütün öğrenciler, kavramı doğru tanımlayıp örneklendirebilmişlerdir. Hatta kendisine yönelttiğimiz kavramların hiçbirine doğru yanıt veremeyen bir öğrencimiz (Ö6) sadece bu kavramı tanımlayıp örnek verebilmiştir.

İstişare kavramının tanımını doğru yapıp, doğru bir şekilde örneklendirebilen öğrencilerin cevapları şu şekildedir:

Ö15: *İki kişinin arasında ortak bir karara varıp anlaştığı olay... Siz benle bu görüşmeyi yapmak için aradınız, saati beraber belirledik, kararlaştırdık. Bu istişare oldu...*

Ö2: *Bir konu hakkında insanların birbiriyle fikir alışverişi yaparak karar vermesi... Peygamber Efendimizin Hendek Savaşı'nda hendek kazma fikrini Selman-ı Farisi'den alması olur... Kendim mesela çözemediğim durumlarda anneme veya babama danışırım, onların görüşüne başvururum.*

Tablo 7Kıssa Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı

KATILIMCILAR	TANIMINI YAPTI	TANIMI YAPAMADI	TANIMI İPUCUYLA YAPTI	ÖRNEK VERDİ
Ö1	*			*
Ö2	*			*
Ö3		*		
Ö4	*			
Ö5		*		
Ö6		*		
Ö7	*			*
Ö8		*		
Ö9	*			*
Ö10		*		*
Ö11	*			*
Ö12		*		*
Ö13	*			*
Ö14			*	*
Ö15	*			*
Ö16	*			*
Ö17	*			*
Ö18	*			*
Ö19		*		
Ö20	*			*
Ö21	*			*
Ö22		*		
Ö23	*			*
Ö24	*			*
Ö25		*		

2.1.6. Kıssa Kavramı ile İlgili Bulgular

“Kıssa; sözlükte hikâye, anlatma, haber verme gibi anlamlara gelir. Dinî terim olarak ise Kur’an-ı Kerim’de, geçmiş peygamberler ve topluluklar hakkında anlatılan ibret verici olaylara kıssa denir.”(Dini Terimler Sözlüğü, 204)

Kıssa kavramının tanımını yapmalarını istediğimiz 25 öğrenciden 16’sı kavramın tanımını doğru bir şekilde yapabilmiş ve tanım yapabilenlerin 14’ü kavramı örneklendirebilmiştir. 9 öğrenci kavramı tanımlayamamıştır. İlk etapta tanımı hatırlayamayan öğrencilere **“Kur’an’dan, kıssaların en güzeli”** şeklinde ipuçları verilmiştir. Bu ipucuyla tanımı yapabilen bir öğrenci olmuştur. Bu öğrenci kavrama uygun örnekler de verebilmiştir. Tanım yapamayan iki öğrenci ise kavramı doğru şekilde örneklendirebilmeyi başarmıştır.

Kıssa kavramını daha önce hiç duymadığını belirten öğrenci bulunmamaktadır. Tanımı yapamayan öğrenciler kavramı duyduklarını fakat ne anlama geldiğini hatırlayamadıklarını belirtmiştir. Ayrıca tanımı yanlış yapan öğrenciler (Ö19, Ö22, Ö25) de bulunmaktadır.

Kıssa kavramının tanımını doğru açıklayan bazı öğrencilerin yanıtları şu şekildedir:

Ö1: *Kur’an-ı Kerim’de peygamberlerden sonra ibretlik hadiselerin, hikâyelerin aktarılması... Hz. Yusuf Aleyhisselam’ın kuyuya atılması, ardından Mısır’da Maliye Bakanı olması gibi.*

Kıssa kavramın tanımını doğru açıklayamayan ve doğru örneklendiremeyen öğrencilerimizin cevaplarından biri de şu şekildedir:

Ö25: *Hadis gibi Peygamber Efendimizin hayatından alınmış bir parça. (Aklında hiç kıssa örneği var mı?) ... Mağaraya gidiyorlardı ve hani ordaki birinin adını hatırlamıyorum ama peygamberimiz ona diyordu ‘Korkma, Allah bizi koruyacaktır.’ (Hz. Ebubekir’le beraber mağaradaki yaşadıkları, bu bir kıssadır mı diyorsun?) Evet.*

Tablo 8 Nafile İbadet Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı

KATILIMCILAR	TANIMINI YAPTI	TANIMI YAPAMADI	TANIMI İPUCUYLA YAPTI	ÖRNEK VERDİ
Ö1	*			*
Ö2	*			*
Ö3		*		
Ö4		*		
Ö5		*		
Ö6		*		
Ö7	*			*
Ö8	*			*
Ö9	*			*
Ö10	*			*
Ö11	*			*
Ö12	*			*
Ö13	*			*
Ö14		*		
Ö15	*			*
Ö16	*			*
Ö17		*		
Ö18		*		
Ö19		*		*
Ö20	*			*
Ö21	*			*
Ö22		*		
Ö23		*		
Ö24	*			*
Ö25		*		

2.1.7. Nafile İbadet Kavramı ile İlgili Bulgular

“Nafile İbadet: Fazlalık, fazladan yapılan iş. Farz ve vacibin dışında fazladan sevap kazanmak amacıyla Peygamber Efendimizin (s.a.v.) yaptığı ve Müslümanların da onun sünnetine uyarak yaptıkları amel ve ibadetler.”(Dini Terimler Sözlüğü, 271)

Nafile ibadet kavramının tanımını yapmalarını istediğimiz 25 öğrenciden 14’ü kavramın tanımını doğru bir şekilde yapabilmiş ve tanım yapabilenlerin tamamı aynı zamanda kavramı örneklendirebilmiştir. Tanım yapamadığı halde “nafile ibadet” kavramına örnek verebilen 1 öğrenci bulunmaktadır.

Nafile ibadet kavramını daha önce hiç duymadığını belirten 4 öğrenci bulunmaktadır. Tanımı yapamayan diğer öğrenciler kavramı duyduklarını fakat ne anlama geldiğini hatırlayamadıklarını belirtmiştir. Ayrıca tanımı yanlış yapan öğrenciler (Ö3, Ö14) de bulunmaktadır.

İlk etapta tanımı hatırlayamayan öğrencilere **“İbadet nedir, niye yapılır?”** şeklinde ipuçları verilmiştir. Bu ipucuyla tanımı yapabilen öğrenci olmamıştır.

Nafile ibadet kavramının tanımını doğru yapıp, doğru bir şekilde örneklendirebilen öğrencilerin cevapları şu şekildedir:

Ö16: *Sünnet gibi yapılması zorunlu olmayan yapılırsa da iyi olur... Nafile namazlar var.*

Ö21: *Beş vakit ibadetin dışında olan ibadet mi? ... Kuşluk namazı mesela... Oruç da olabilir. Ramazan ayı dışında tutulan oruçlara nafile oruç denir.*

Nafile ibadet kavramın tanımını doğru açıklayamayan ve doğru örneklendiremeyen öğrencilerden birinin cevabı da şu şekildedir:

Ö14: *Yapamadığımız ibadetleri telafi etmek... Mesela yolculuğa çıktık, o sıra otobüste olduğumuz için namazı kılamadık, onu sonradan müsait olduğumuz bir zamanda kılmak.*

Tablo 9Müşrik Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı

KATILIMCILAR	TANIMINI YAPTI	TANIMI YAPAMADI	TANIMI İPUCUYLA YAPTI	ÖRNEK VERDİ
Ö1	*			*
Ö2	*			*
Ö3		*		
Ö4		*		
Ö5		*		
Ö6		*		
Ö7	*			*
Ö8	*			
Ö9		*		
Ö10	*			*
Ö11		*		*
Ö12		*		*
Ö13		*		
Ö14		*		*
Ö15			*	*
Ö16			*	*
Ö17		*		
Ö18		*		
Ö19	*			*
Ö20		*		
Ö21	*			*
Ö22		*		*
Ö23		*		
Ö24		*		
Ö25		*		

2.1.8. Müşrik Kavramı ile İlgili Bulgular

“Müşrik: Allah’a (c.c.) ortak, yardımcı ve eş koşan kimse. Allah’a (c.c.) zatında ya da sıfatlarında eş, ortak ve denk varlıklar kabul eden kimse.” (Dini Terimler Sözlüğü, 268)

Müşrik kavramının tanımını yapmalarını istediğimiz 25 öğrenciden 7’si kavramın tanımını doğru bir şekilde yapabilmiş ve tanım yapabilen öğrencilerden 6’sı kavramı örneklendirebilmiştir. İlk etapta tanımı hatırlayamayan öğrencilere **“Peygamberimiz döneminde, Mekkeli Müşrikler”** şeklinde ipuçları verilmiştir. Bu ipucuyla tanımı yapabilen ve örnek verebilen 2 öğrenci (Ö15, Ö16) olmuştur. 16 öğrenci ise kavramı tanımlayamamıştır. Tanım yapamadığı halde kavrama örnek verebilen 4 öğrenci bulunmaktadır.

Müşrik kavramını daha önce hiç duymadığını belirten öğrenci bulunmamaktadır. Tanımı yapamayan öğrenciler, kavramı duyduklarını fakat ne anlama geldiğini hatırlayamadıklarını belirtmiştir. Ayrıca tanımı yanlış yapan öğrenciler (Ö3, Ö9, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö18, Ö22, Ö24) de bulunmaktadır.

Müşrik kavramının tanımını doğru yapıp, doğru bir şekilde örneklendirebilen öğrencilerimizin cevapları şu şekildedir:

Ö7: Allah'a ortak koşan... Mesela Cahiliye Dönemi'nde insanlar putlara tapıyorlardı.

Ö21: Müslüman olmayan kişi... Yok. Kimin hangi dine sahip olduğunu tam olarak bilmiyorum. Mesela kendini Müslüman gibi gösterse münafık olur ama müşrik Allah'a inanmamayı şuna bir örnek versem... Allah'a şirk koşar... Peygamber Efendimizin zamanında mesela Ebu Cehil.

Ö11 kodlu öğrenci, tanımı doğru yapamadığı halde doğru şekilde örneklendirebilmiştir:

Ö11: Peygamber Efendimizin ordaki kâfirler, müşrikler. Peygamberimiz hicret ettiği zaman Sevr Mağarasına gitmişti. Sevr Mağarasında kuş vardı, örümcek vardı. O müşrikler peygamber efendimizi öldürmeye çalışıyorlardı. (Yani nasıl tanımlarsın müşriği?) Peygamberimizi öldürmeye çalışan. Allah’a inanmayan, peygamberimize zarar vermeye çalışanlar. (Bir müşrik söyleyebilir misin?) Ebu Leheb vardı.

Müşrik kavramın tanımını doğru açıklayamayan ve doğru örneklendiremeyen öğrencilerin cevaplarından bazıları da şu şekildedir:

Ö3: *Müşrik müşrikler, Peygamber Efendimize inananlar, Peygamber Efendimiz döneminde ona inanan ve onun yanında olanlar, çok hatırlayamadım.(Örnek verebilir misin?) Örnek yok sanırım veya aklıma bir şey gelmiyor ya.*

Ö20: *Allah'a inanmayanlar.*

Tablo 10Hicret Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı

KATILIMCILAR	TANIMINI YAPTI	TANIMI YAPAMADI	TANIMI İPUCUYLA YAPTI	ÖRNEK VERDİ
Ö1	*			*
Ö2	*			*
Ö3	*			*
Ö4	*			*
Ö5	*			*
Ö6		*		
Ö7	*			*
Ö8	*			*
Ö9		*		*
Ö10	*			*
Ö11	*			
Ö12	*			*
Ö13	*			*
Ö14		*		
Ö15	*			*
Ö16	*			*
Ö17	*			*
Ö18	*			*
Ö19	*			*
Ö20	*			*
Ö21	*			*
Ö22	*			*
Ö23	*			*
Ö24	*			*
Ö25	*			*

2.1.9. Hicret Kavramı ile İlgili Bulgular

“Hicret: Hz. Peygamber’in ve sahabelerinin İslam’ı gereği gibi yaşamak, diğer insanlara Allah’ın emirlerini duyurmak ve müşriklerin işkencelerinden kurtulmak amacıyla Mekke’den Medine’ye M.S. 622 tarihinde yapmış oldukları göç.”(Dini Terimler Sözlüğü, 136)

Hicret kavramının tanımını yapıp örnek vermesini istediğimiz 25 öğrenciden 22’si kavramı doğru tanımlayıp örneklendirebilmiştir. 1 öğrenci (Ö9) kavramı tanımlayamamış, 2 öğrenci (Ö6, Ö14) ise kavramı yanlış tanımlamıştır.

Hicret kavramının tanımını doğru yapıp, doğru bir şekilde örneklendirebilen öğrencilerin cevapları şu şekildedir:

Ö1: *Zorunlu olarak yapılan baskılardan zulümden kurtulmak için bir yerden başka bir yere geçiş yapılması göç etmesi... Peygamberimiz ve Mekke’deki bazı sahabilerin Medine’ye göç etmeleri.*

Ö10: *Bir yerden bir yere mecburi sebepten dolayı taşınmak, gitmek... Peygamber Efendimiz zamanında Kâbeli müşrikler, peygamberimize fırsat vermemişlerdi Allah’ı anlatmasına, o da Allah’ın izniyle Mekke’den Medine’ye hicret etti.*

Hicret kavramının tanımını doğru açıklayamayan ve doğru örneklendiremeyen öğrencilerin cevapları da şu şekildedir:

Ö6: *Hicret bir ay ismi.*

Ö14: *Mekke’den Medine’ye iş yapmak gibi bir şey için yolculuk... İş için gitmek, kervan gitmek, yolculuk yapmak... Peygamber Efendimiz zamanında amcasıyla birlikte işe gitmesi. Şam seyahati işte.*

Tablo 11Riya Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı

KATILIMCILAR	TANIMINI YAPTI	TANIMI YAPAMADI	TANIMI İPUCUYLA YAPTI	ÖRNEK VERDİ
Ö1	*			*
Ö2	*			*
Ö3		*		
Ö4		*		
Ö5		*		
Ö6		*		
Ö7	*			*
Ö8		*		
Ö9		*		
Ö10		*		
Ö11		*		
Ö12	*			
Ö13			*	*
Ö14		*		
Ö15	*			*
Ö16	*			*
Ö17	*			
Ö18		*		
Ö19		*		
Ö20		*		
Ö21		*		
Ö22		*		
Ö23			*	*
Ö24			*	*
Ö25		*		

2.1.10. Riya Kavramı ile İlgili Bulgular

“Riya: Allah rızası için yapılması gereken ibadetleri ve güzel davranışları, insanlara gösteriş için yapıp kendini ve ibadetini beğendirme isteği, ibadetleri Allah’tan başkasına sunma.”(Dini Terimler Sözlüğü, 308)

Riya kavramının tanımını yapmalarını istediğimiz 25 öğrenciden 7’si doğrudan tanımı yapabirmiştir. İlk etapta tanımı hatırlayamayan öğrencilere **“Riyakâr insan, ihlâsın zıddı”** şeklinde ipuçları verilmiştir. Bu ipucuyla tanımı yapabilen 3 öğrenci (Ö13, Ö23, Ö24) olmuştur. Tanımı yapabilen öğrencilerden 8’i kavramı örneklendirebilmiştir. 15 öğrenci kavramı tanımlayamamıştır. Tanım yapamadığı halde kavrama örnek verebilen öğrenci olmamıştır.

Riya kavramını daha önce hiç duymadığını belirten 9 öğrenci bulunmaktadır. Tanımı yapamayan öğrenciler kavramı duyduklarını fakat ne anlama geldiğini hatırlayamadıklarını belirtmiştir.

Riya kavramının tanımını doğru yapıp, doğru bir şekilde örneklendirebilen öğrencilerin cevapları şu şekildedir:

Ö16: Gösteriş. Mesela namazı gösteriş için kılmak... Allah rızası için değil de birilerinin gözüne girmek için.

Ö7: Gösteriş için yapmak... Mesela namaz kılmak, gösteriş için... Namazını kılıyor o sırada odaya biri geliyor hemen yavaş kılmaya başlıyor.

(Riya kavramının tanımını doğru yapan öğrencilerin dışında, yanlış da olsa herhangi bir tanım yapabilen öğrenci bulunmamaktadır. Bu nedenle diğer kavramlarda bulunan yanlış cevap örneği bu kavram için verilememiştir.)

Tablo 12 Tesettür Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı

KATILIMCILAR	TANIMINI YAPTI	TANIMI YAPAMADI	TANIMI İPUCUYLA YAPTI	ÖRNEK VERDİ
Ö1	*			*
Ö2	*			*
Ö3	*			*
Ö4	*			*
Ö5	*			*
Ö6		*		
Ö7	*			*
Ö8	*			*
Ö9	*			*
Ö10	*			*
Ö11	*			*
Ö12	*			*
Ö13	*			*
Ö14	*			*
Ö15	*			*
Ö16	*			*
Ö17	*			*
Ö18	*			*
Ö19	*			*
Ö20	*			*
Ö21	*			*
Ö22	*			*
Ö23		*		
Ö24	*			*
Ö25	*			*

2.1.11. Tesettür Kavramı ile İlgili Bulgular

“Tesettür: 1. Örtünme, kapanma, gizlenme, saklanma. 2. Kadın ve erkeklerin avret yeri de denilen ve dinen örtülmesi gereken yerlerini örtmeleri.”(Dini Terimler Sözlüğü, 363)

Tesettür kavramının tanımını yapıp örnek vermesini istediğimiz 25 öğrenciden 23’ü kavramı doğru tanımlayıp örneklendirebilmişlerdir. 1’i (Ö23) kavramı tanımlayamamış, 1 öğrenci (Ö6) kavramı yanlış tanımlamıştır. Kavramı daha önce duymadığını belirten öğrenci olmamıştır.

Tesettür kavramının tanımını doğru yapıp, doğru bir şekilde örneklendirebilen öğrencilerin cevapları şu şekildedir:

Ö8: *Kapalılık... Başımızı örtmemiz, haram olan yerlerimizi örtmek.*

Ö1: *Allah'ın vücudumuzu avret yerlerimizi örtmemiz gereken yerleri örtüp göstermeniz gereken yerlere göstermemiz gereken bir nevi kıyafetlerimizle korumamız... Hocalarımızın, yani bayan hocalarımızın özellikle başlarını örtmesi, saçlarını kapaması.*

Tesettür kavramın tanımını doğru açıklayamayan ve doğru örneklendiremeyen öğrencilerin cevaplarından biri de şu şekildedir:

Ö6: *Temiz... Temizlik, güzellik. (Tesettüre örnek verebilir misin?).Yok.*

Tablo 13 Tevekkül Kavramına İlişkin Öğrencilerin Cevaplarının Dağılımı

KATILIMCILAR	TANIMINI YAPTI	TANIMI YAPAMADI	TANIMI İPUCUYLA YAPTI	ÖRNEK VERDİ
Ö1	*			*
Ö2	*			*
Ö3	*			*
Ö4	*			*
Ö5	*			*
Ö6		*		
Ö7	*			*
Ö8 ¹				
Ö9	*			*
Ö10	*			*
Ö11	*			*
Ö12	*			*
Ö13	*			*
Ö14	*			*
Ö15	*			*
Ö16	*			*
Ö17	*			*
Ö18	*			*
Ö19		*		
Ö20			*	*
Ö21	*			*
Ö22		*		
Ö23		*		
Ö24	*			*

¹Ö8 ile yapılan görüşme esnasında “tevekkül” kavramı gözden kaçmış, görüşme kavram sorulmadan sonlandırılmıştır. Bu nedenle değerlendirilmeye alınamamıştır.

2.1.12. Tevekkül Kavramı ile İlgili Bulgular

“Tevekkül: İnsanın, yapacağı işlerde kendisine düşen görevleri yapıp her türlü tedbiri aldıktan, yeterli ve gerekli çalışmaları en güzel biçimde yerine getirdikten sonra sonucu Allah’tan beklemesi.” (Dini Terimler Sözlüğü, 365)

Tevekkül kavramının tanımını yapmalarını istediğimiz 25 öğrenciden 19’u kavramın tanımını doğrudan, 1 öğrenci ise **“vekil kökünden geliyor, kader ve kaza ile ilgili”** şeklinde verilen ipucunun ardından tanımı yapabilmıştır. Tanım yapabilen öğrencilerin hepsi kavramı örneklendirebilmiştir. 4 öğrenci kavramı tanımlayamamış ve örneklendirememiştir.

Tevekkül kavramını daha önce hiç duymadığını belirten öğrenci bulunmamaktadır. Tanımı yapamayan öğrencilerden Ö6, kavramı duyduğunu fakat ne anlama geldiğini hatırlayamadığını belirtmiştir. Ö19, Ö22, Ö23 kodlu öğrenciler de tevekkülü yanlış tanımlayıp örneklendirmiştir.

Tevekkül kavramının tanımını doğru yapıp, doğru bir şekilde örneklendirebilen öğrencilerin cevapları şu şekildedir:

Ö20: *Tevekkül etmek var. Ama nasıl söyleyeceğim bilmiyorum... Sınavı kazanmak için ders çalışıyorsun bayağı bir. En sonunda da Allah’a dua ediyorsun.*

Ö18: *Allah’a bağlanıp güvenmek... LGS’ye hazırlanırken dersime çok çalışırım, sonra da Allah’a dua ederim. Olursa olur olmazsa olmaz.*

Tevekkül kavramın tanımını doğru açıklayamayan ve doğru örneklendiremeyen öğrencilerden birinin cevabı da şu şekildedir:

Ö19: *Allaha dua etmek... Namaz kılmak mesela.*

Tablo 14Ehl-i Beyt Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı

KATILIMCILAR	TANIMINI YAPTI	TANIMI YAPAMADI	TANIMI İPUCUYLA YAPTI	ÖRNEK VERDİ
Ö1	*			*
Ö2	*			*
Ö3		*		
Ö4		*		
Ö5		*		
Ö6		*		
Ö7	*			*
Ö8		*		
Ö9	*			*
Ö10		*		
Ö11		*		*
Ö12			*	*
Ö13	*			*
Ö14		*		
Ö15	*			*
Ö16			*	*
Ö17		*		
Ö18	*			*
Ö19		*		
Ö20	*			*
Ö21		*		
Ö22		*		
Ö23		*		
Ö24			*	*
Ö25			*	*

2.1.13. Ehl-ibeyt Kavramı ile İlgili Bulgular

“Ehl-ibeyt: Hz. Peygamber’in ev halkı ve yakın akrabaları.”(Dini Terimler Sözlüğü, 67)

Ehl-ibeyt kavramının tanımını yapmalarını istediğimiz 25 öğrenciden 8’i doğrudan, 4’ü de **“beyt=ev, ev ehli (kavramın Arapça-Türkçe çevirisi), ehl-ibeyt sevgisi”** şeklinde verilen ipucunun ardından tanımını doğru bir şekilde yapabilmiş ve tanım yapabilen öğrencilerin hepsi kavramı örneklendirebilmiştir. Tanım yapamadığı halde kavrama örnek verebilen 1 öğrenci (Ö11)olmuştur.

Ehlibeyt kavramını daha önce hiç duymadığını belirten 4 öğrenci bulunmaktadır. Tanımı yapamayan öğrenciler kavramı duyduklarını fakat ne anlama geldiğini hatırlayamadıklarını belirtmiştir.

Ehlibeyt kavramının tanımını doğru yapıp, doğru bir şekilde örneklendirebilen öğrencilerin cevapları şu şekildedir:

Ö1: *Peygamber Efendimizin ailesi ev halkı... Hz. Fatıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin.*

Ö16: *Peygamberimizin ailesi... Eşi var, Hz. Hatice var, çocukları var.*

Ehlibeyt kavramın tanımını doğru açıklayamayan ve doğru örneklendiremeyen öğrencilerin cevaplarından bazıları da şu şekildedir:

Ö22: *Ehl-ibeyt duydum. Ehl olan insanlar dediğini yapan dürüst... Ehl-ibeyt dürüst onurlu bir insan, ehlinde bir insan.*

Ö21: *Bütün insanlık, bütün insanlar mıydı? Beyt ev demek. Ehlinin evi yani herkesin evi... Dünya. (Mesela Ehl-ibeyt sevgisi?) Allah sevgisi. Yok, bilmiyorum tam olarak.*

Tablo 15 Su-izan Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı

KATILIMCILAR	TANIMINI YAPTI	TANIMI YAPAMADI	TANIMI İPUCUYLA YAPTI	ÖRNEK VERDİ
Ö1	*			*
Ö2	*			*
Ö3		*		
Ö4		*		
Ö5		*		
Ö6		*		
Ö7	*			*
Ö8	*			*
Ö9		*		
Ö10		*		
Ö11		*		
Ö12			*	*
Ö13		*		
Ö14		*		
Ö15	*			*
Ö16	*			*
Ö17	*			*
Ö18		*		
Ö19		*		
Ö20		*		
Ö21		*		*
Ö22		*		
Ö23		*		
Ö24	*			*
Ö25		*		

2.1.14. Su-izan Kavramı ile İlgili Bulgular

“(Su-i)zan: Kötü zan. (Zıddı: Hüsnü zan) Hakkında bilgi sahibi olunmayan bir şahıs veya bir olay hakkında önceden edinilmiş olumsuz yargı. Peşin hüküm verme.”(Dini Terimler Sözlüğü, 396)

Su-izan kavramının tanımını yapmalarını istediğimiz 25 öğrenciden⁸i doğrudan tanım yapmıştır. İlk etapta tanım hatırlayamayan öğrencilere **“zan/ zannetmek/ sanmak (hüsnü zan)”** şeklinde ipuçları verilmiştir. Bunun ardından 1 öğrenci (Ö12) daha kavramın tanımını yapabilmiş ve tanım yapabilen öğrencilerin hepsi kavramı örneklendirebilmiştir. 16 öğrenci kavramı tanımlayamamış ve 15 öğrenci kavramı örneklendirememiştir. Tanım yapmadığı halde kavrama örnek verebilen 1 öğrenci (Ö21) olmuştur.

Su-izan kavramını daha önce hiç duymadığını belirten 10 öğrenci bulunmaktadır. Tanımı yapamayan öğrencilerden Ö5,Ö9, Ö25 kavramı duyduklarını fakat kavramın ne anlama geldiğini hatırlayamadıklarını belirtmişlerdir. Ö21, Ö22 kodlu öğrenciler de su-izan kavramını yanlış tanımlayıp örneklendirmişlerdir.

Su-izan kavramının tanımını doğru yapıp, doğru bir şekilde örneklendirebilen öğrencilerin cevapları şu şekildedir:

Ö8: İnsanların hakkında bilmediğiniz şeyleri lanse etmek mi?... İnsanlar hakkında kötü düşünmek gibi bir şey... Ben birini tanımıyorum iken onun hakkında belirli belirsiz şeyler söylemek gibi.

Ö16: Birisi hakkında kötü düşünmek... Mesela bir kötü bir olay olsa, hırsızlık olsun ya da başka bir kötü olay olsa biri de bunu duysa hemen mesela sevmediği biri ya da kötü olan birine suç atması gibi bir şey.

Su-izan kavramın tanımını doğru açıklayamayan ve doğru örneklendiremeyen öğrencilerden cevapları da şu şekildedir:

Ö22: Duydum şey dedikodu gibi bir şey suizan yapmak... Mesela arkasından konuşup bir insan arkasından konuşmak, dedikodusunu yapmak

Ö21: Görüş demekti galiba... Mesela bir şeye bakıp yorumlamak gibi... Mesela bir kişi hakkındaki yorumları, bir kişiyi görüyor yorumluyor onu. (Olumlu mu olumsuz mu?)Olumlu yönde... İkisi de.

Tablo 16Risalet Kavramına İlişkin Öğrencilerin Verdiği Cevapların Dağılımı

KATILIMCILAR	TANIMINI YAPTI	TANIMI YAPAMADI	TANIMI İPUCUYLA YAPTI	ÖRNEK VERDİ
Ö1	*			*
Ö2	*			*
Ö3		*		
Ö4		*		
Ö5	*			*
Ö6		*		
Ö7			*	*
Ö8	*			*
Ö9		*		
Ö10		*		
Ö11		*		
Ö12	*			*
Ö13	*			*
Ö14		*		
Ö15	*			*
Ö16	*			*
Ö17	*			*
Ö18		*		
Ö19		*		
Ö20		*		
Ö21	*			*
Ö22		*		
Ö23	*			
Ö24			*	*
Ö25		*		

2.1.15. Risalet Kavramı ile İlgili Bulgular

“Risalet: Allah’ın (c.c.) gönderdiği vahiyleri, emir ve yasakları alıp insanlara dinin gerçeklerini duyurma; söz, tutum ve davranışlarıyla açıklama makamı olan peygamberlik anlamına gelir.” (Dini Terimler Sözlüğü, 287)

Risalet kavramının tanımını yapmalarını istediğimiz 25 öğrenciden 11’i kavramın tanımını doğrudan yapabirmiştir. İlk etapta tanımını hatırlayamayan öğrencilere **“nübüvvet, peygamberlikle ilgili”** şeklinde ipuçları verilmiştir. Bu ipucuyla tanımını yapabilen 2 öğrenci (Ö7, Ö24) daha olmuştur. Tanımını yapan öğrencilerin hepsi kavramı doğru biçimde örneklendirebilmiştir. 12 öğrenci kavramı tanımlayamamış ve örneklendirememiştir.

Risalet kavramını daha önce hiç duymadığını belirten 5 öğrenci bulunmaktadır. Tanımını yapamayan 6 öğrenci ise kavramı duyduğunu fakat ne anlama geldiğini hatırlayamadığını belirtmiştir.

Risalet kavramının tanımını doğru yapıp, doğru bir şekilde örneklendirebilen öğrencilerin cevapları şu şekildedir:

Ö16: *Peygamberlik görevi... Peygamberlerin vahiy alıp tebliğ etmesi.*

Ö7: *Risalet- nübüvvet peygamberlik... Peygamberimizin risalet görevini yerine getirmesi*

(Risalet kavramının tanımını doğru yapan öğrencilerin dışında, yanlış da olsa herhangi bir tanım yapabilen öğrenci bulunmamaktadır. Bu nedenle diğer kavramlarda bulunan yanlış cevap örneği bu kavram için verilememiştir.)

Tablo 17Öğrencilerin Kavramlara Verdiği Yanıtların Genel Dağılımı

KAVRAMLAR	TANIMINI YAPTI	TANIMI YAPAMADI	TANIMI İPUCUYLA YAPTI	ÖRNEK VERDİ
İnfak	6	18	1	10
Tebliğ	18	2	5	23
İhlâs	7	17	1	11
Tevhid	15	10	-	10
İstişare	25	-	-	25
Kıssa	15	9	1	17
Nafile (ibadet)	14	11	-	15
Müşrik	7	16	2	12
Hicret	22	3	-	22
Riya	7	15	3	8
Tesettür	23	2	-	23
Tevekkül	19	4	1	20
Ehl-i beyt	8	13	4	13
(Su-i) Zan	8	16	1	10
Risalet	11	12	2	12

2.2.Kavram Öğrenimine Yönelik Öğrenci Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular

Görüşmenin ikinci kısmında öğrencilerin, kendilerine yöneltilen kavramları öğrenme/öğrenememe durumlarına ilişkin nedenlere, DKAB dersinin içeriğine ve işlenişine yönelik görüşleri içeren bulgulara yer verilmiştir.

2.2.1. Öğrencilerin Kavramları Öğrenmesinde Etkili Olan Faktörler

Kavramların tanımları ile ilgili sorulan soruların ardından öğrencilere, anlamını bilip tanımlayabildikleri kavramları öğrenmelerinde etkili olan unsurların neler olduğu

sorulmuştur. Öğrencilerin kavramları öğrenmesi üzerinde etkisi olacağı düşünülerek belirlenen alt başlıklar ve o başlıklar altında öğrencilerin verdikleri cevaplar şu şekildedir:

2.2.1.1.Öğretmenin Etkili Ders Anlatımının Kavramları Öğrenmeye Olan Etkisi

Öğrencinin ders başarısı üzerinde en etkili unsurlardan biri, öğrenciye rehberlik etmesi gereken öğretmenin mesleki becerisidir. Öğretmenin mesleki beceri yeterliği, öğrenme-öğretme sürecini planlayabilmesi, bunun için uygun ortamı oluşturabilmesi, bu süreci etkili ve verimli bir şekilde yönetip öğrencilere rehberlik edebilmesi, ölçme ve değerlendirme araçlarını çok iyi tanıyıp uygun biçimde kullanabilmesini kapsamaktadır (Üzümcü, 2020:215-221). Bu konuyla ilgili olarak öğrencilere, “*Öğretmeninizin etkili ders anlatımının (kullandığı yöntem, etkinlik, okuma parçası, ölçme değerlendirme aracı vb.) bu kavramları öğrenmenize olan etkisini açıklar mısınız?*” şeklinde bir soru yöneltilmiştir.

Ö24 dışında görüşme yapılan tüm öğrenciler, kavramları öğrenmeleri konusunda en büyük etkenin öğretmenlerinin ders anlatımı olduğunu ifade etmiştir. Ö24 ise 5. sınıftan sonra hafızlık eğitimi için okuldan ayrıldığını, kavramların büyük bir kısmını kurs ortamında verilen din eğitimiyle ve kendi çalışmalarıyla öğrendiğini belirtmiştir. Bu nedenle Ö24, kavramları öğrenmesinde, okul ortamında öğretmenlerinin çok etkisi olmadığını düşünmektedir.

Kavramları öğrenmelerinde öğretmenlerinin ders işleme yönteminin önemli bir etkisi olduğunu düşünen öğrencilerden Ö1, Ö2, Ö9, Ö12, Ö13 ve Ö23, “*Konuları ders kitabından okuyoruz, sonra öğretmenimiz anlatıyor.*” şeklinde öğretmenlerinin ders işleme yöntemini *anlatım yöntemi* çerçevesinde tanımlamışlardır. *Anlatım, Takrir* ya da *Düz Anlatım Yöntemi* olarak tanımlanan bu öğretim yöntemi, en eski ve en sık kullanılan yöntemlerden biridir. Ciddi bir ön hazırlık ve etkin bir sunumu gerektiren bu yöntem, yanlış ve gereğinden fazla kullanıldığında etkisini yitirebilmektedir (Bkz. Akyürek, 2019:176-180; Aydın, 2004:85-95)

Öğrencilerin verdikleri cevaplardan bazıları, anlatma yönteminin başarılı sunumlarına işaret etmektedir. Örneğin Ö2, Ö3, Ö7, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14, Ö15, Ö18, Ö19, Ö20, Ö22 öğretmenlerinin konuyu bir sohbet havası içinde anlattığını, kıssalardan, Peygamberimizin hayatından ve günlük hayattan örnekler vererek içeriği zenginleştirdiğini söylemişlerdir. Şunu da unutmamak gerekir ki insanlar kendilerini ilgilendiren ve onlara faydalı olan bilgileri almaya daha isteklidir (Köylü, 2015:160). Bu durum “hayatilik”

ilkesiyle açıklanmaktadır. Dolayısıyla kavramın anlatımında öğrencinin yaşantısına yönelik güncel örneklerin kullanılması kavramın öğrenilmesinde ve kalıcılığında etkili olmaktadır. Bunu yaparken, zamanın şartlarını, imkânlarını ve gerekliliklerini gözetmek önemlidir (Koç, 2016:105). Dini kavram öğretiminde günlük hayattan örnekler verebilen öğretmenin, öğrenciyi kavramı öğrenmek ve onu gündelik yaşamda kullanmak konusunda daha iyi motive edebileceği de söylenebilir. Okumuşlar, din eğitiminde çocukların psiko-sosyal gelişimine uygun olarak kıssalardan örneklerin kullanılmasının en önemli katkısını, yapıcı soyut olan birçok dini kavramın somutlaştırılması ve öğrenciler tarafından daha rahat anlaşılmasını kolaylaştırması olarak açıklamaktadır (2006: 251-252). Benzer şekilde Ö5, Ö8, Ö9 ve Ö16 da öğretmenlerinin derste akılda kalacak örnekler verdiklerini ifade etmişlerdir.

Öğretmenlerin anlatım yöntemini kullanırken gösterdiği başarıya ilişkin olarak Ö20, “*Öğretmenimiz derste konuyu dağıtmadan, net bir şekilde anlatıyordu.*” derken, Ö3 de öğretmenin, “*Ömrümüz boyunca kullanacağımız şeyler bunlar*” diyerek kendilerini öğrenmeye güdülediğini ifade etmiştir. Dersin amaçlarının öğrencilere iletilmesi, öğrencinin başarısına öncülük eden faktörlerden biridir (Slavin, 2017;190).

Ö4, Ö5, Ö19, Ö21 ve Ö22, öğretmenlerinin derste kavramlarla ilgili oyunlar oynattığını söyleyerek öğretmenin ders anlatım yöntemini tanımlamışlardır. Örneğin, Ö22, “*Hocalarımız oyun düzenleyerek yapıyorlardı. Hep oyunlu... Bir-iki gruba bölünüp sorulan şeyin, kelimenin anlamı bilmeye çalışıyorduk*” diyerek birtakım etkinlikler çerçevesinde dersin eğlenceli hale getirildiğini ifade etmiştir. Bu yöntem, kazanımları itibarıyla soru-cevap tekniği (Aydın, 2004:211-212) şeklinde tanımlanabileceği gibi, işbirliğine dayalı öğretim stratejisi içindeki takım-oyun-turnuva tekniğine (Akyürek, 2019:159-160) de benzemektedir. Gerçi öğrencinin açıklamasından hareketle, grupların turnuva öncesinde bir hazırlık yapıp yapmadıkları bilinmemektedir. Ancak öğrencilerin belirlenen gruplar içinde işbirliği yaparak yarışmaları açısından benzerlik göstermektedir. Benzer şekilde Atasoy da dini kavramların oyun uygulamalarıyla öğretilmesinin etkilerini incelediği araştırmasında, DKAB ders öğretmenlerinin ifadeleri doğrultusunda, oyun uygulamalarının kavram öğretimini birçok yönden olumlu etkilediğini tespit etmiştir. Oyunların soyut kavramları somutlaştırma, dersi monoton ve sıkıcı olmaktan çıkarma, böylelikle öğrencileri motive etme ve eğlendirme işlevleri olduğu açıklanmıştır. Bu şekilde anlamlı öğrenmenin gerçekleştiği ve kavram öğreniminin kalıcı hale geldiği sonucuna ulaşılmıştır (2019:93).

Öğretmenlerin derste kullanması önerilen materyaller arasında çoktan seçmeli sorular, doğru/yanlış soruları, boşluk doldurmalar, eşleştirmeler şeklinde çalışma yaprakları (Bkz. Güneş, 2015:215-256) yer almaktadır ve bunlar öğrencilerin ilgi ve dikkatinin konuya yoğunlaşmasına ve öğretimin daha eğlenceli hale gelmesine katkı sağlar. Buna paralel olarak Ö4, Ö13, Ö18, Ö20, Ö21, Ö23, derslerde çeşitli etkinlikler yaptıklarını ve soru çözdüklerini ifade etmişlerdir. Öğrenciler, bu şekilde öğretmenlerinin öğrettikleri kavramları pekiştirdiğini düşünmektedirler.

Öğrencilerin kalıcı öğrenmeleri üzerinde etkili olduğunu düşündükleri yöntemlerden biri, öğretmenlerin teknolojik imkânlardan yararlanarak ders işlemeleridir. Bu anlamda Ö9, Ö10, Ö15, Ö16, Ö17 ve Ö20, öğretmenlerinin akıllı tahtadan slâytlar ve videolar açarak dersi işlediğini belirtmişlerdir. Günümüzde artık yaygın bir biçimde kullanılan PowerPoint sunularının, mesajı sesli veya görüntülü olarak ileten araçlar olarak, öğrenciyi derse güdülemede kolaylık sağladığı, aktif öğrenme ortamının oluşmasına ve bilginin zihinde kalıcılığının artmasına katkı sağladığı bilinmektedir (Güneş, 2015:46). Ayrıca gelişen teknolojiyle beraber günümüzde, video türünde materyal hazırlamaya yardımcı araçlar (Bkz. Bütün ve Güneş, 2020:188) da öğretmenlerin hizmetindedir. Bu sonuca paralel olarak, sınıf içi öğretimde bilgisayar sunusu, fiziksel materyaller, kavram haritaları gibi materyallerin kullanımının etkililik düzeyinin saptanmaya çalışıldığı bir meta-analiz çalışmasında da derste kullanılan materyallerin, türü fark etmeksizin öğrencilerin akademik başarılarına olumlu etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır (Kablan vd., 2013:1634).

Öğretmenlerin kavram öğretiminde etkili olan diğer unsurlar arasında; “konular üzerinde çok durması, çok tekrar yapması” (Ö14, Ö17, Ö19, Ö25); “kavramları direkt ezberletmesi” (Ö21); “tahtayı renkli kalemlemlerle etkin bir şekilde kullanması” (Ö16) yer almaktadır.

2.2.1.2.Öğrencinin Bireysel Çabasının Kavramları Öğrenmeye Olan Etkisi

Ders başarısı üzerinde öğretmenin bilgi ve becerisi kadar öğrencinin çalışma performansı da önemli bir etkidir. Bununla ilgili olarak, klasik dönem İslam eğitimcileri tarafından, talebenin metod dâhilinde çalışması ve çalışmasında devamlılığı esas kabul edilmiş (Bayraktar, 2015:285), öğrencinin dünyevi meşguliyetlerden uzaklaşarak kendini tamamıyla ilme vermesi, yorulmaksızın sürekli ilimle meşgul olması tavsiye edilmişken (Korkmaz, 2016:588-589) öğrencinin merkezi bir role sahip olduğu günümüz eğitim sistemi içinde de öğretim yöntemlerinin merkezinde düşünen, çalışan, etkinliklere yön

veren kişi olarak öğrenci yer almaktadır (Yeşil, 2016:393). Öğrencinin hazır bulunuşluğu, genel uyarılmışlık hali, güdülenmesi, dikkati ve geçmiş yaşantıları öğrenmeyi etkileyen faktörler olarak dikkate alınmaktadır (Öztemel, 2016:165-168). Bu bağlamda öğrencilere, “Sizin bu kavramları öğrenmek konusundaki gayretinizin (yaptığınız okumalar, düzenli ders çalışma alışkanlığınız, vb.) bu kavramları öğrenmenize olan etkisi nedir?” sorusu yöneltilmiştir.

Öğrencilerin büyük çoğunluğu (Ö5, Ö8, Ö9, Ö10, Ö14, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20) başarısını, dersin öncesinde konuyu yeteri kadar okuyup test çözmesine bağlamıştır. Bu anlamda kavramları tanımada başarılı olan öğrencilerin, ön hazırlık yaparak derse geldikleri söylenebilir. Bazı öğrenciler ise başarısını dersi tekrar etmesine bağlamış ve kavramları yazarak ezberlediğini (Ö3, Ö9, Ö11, Ö21), ödevleri yaptığını ve notları aracılığıyla çalıştığını (Ö1, Ö12, Ö25) ifade etmiştir. Bunlara ek olarak dini kitaplar okuduğunu ve bu kavramları orada görerek pekiştirdiğini ifade edenler (Ö7, Ö8, Ö10, Ö16) de olmuştur.

Günümüzde eğitim psikolojisi alanında çalışanlar, öğrenmenin gerçekleşmesi için öğrencinin yeterli uyarılmışlık düzeyine ulaşması ve güdülenmiş olmasının önemini vurgulamaktadır (Arı, 2010:146-148;). Bu bağlamda, ders içerisinde dikkatini çeken kavramlar olduğunda bunların anlamlarını bizzat araştırdığını ifade eden öğrenciler vardır (Ö8, Ö15, Ö18). Öğrencileri kavramları öğrenmeye motive eden bir diğer faktör ise LGS’dir. “Bu yıl kavramları öğrenme konusunda LGS’ye çalışmak çok önemli bir faktör.” diyen Ö25 gibi birçok öğrenci (Ö1, Ö15, Ö17, Ö19, Ö21, Ö24) olduğu görülmüştür.

Öğrencilerden biri (Ö4) görüşme esnasında adı geçen kavramları gündelik hayatından çokça kullandığı için daha kolay öğrenebildiğini ifade etmiştir. Genel itibarıyla bakıldığında, öğrencilerin büyük bir çoğunluğu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi için çok özel bir çaba sarf etmediğini, derste dinledikleriyle büyük oranda kavramları öğrenebildiğini belirtmiştir.

2.2.1.3. Öğrencinin Ailesinden Aldığı Din Eğitiminin Kavramları Öğrenmeye Olan Etkisi

Aile, çocuğun hayatında üstlendiği birçok fonksiyonla, onun hayatına yön vermekte ve kimliğinin temellerini atan ilk eğitimcileri olmaktadır. Ebeveynlerin sorumluluk sahibi ve etkin olduğu temel alanlardan biri de din eğitimidir. Aile içinde kendiliğinden gerçekleşen ve süreklilik arz eden bu eğitim sürecinde birçok aktarım gerçekleşmekte,

anne babanın tutum ve davranışları çocukları için bir model oluşturmaktadır (Köylü ve Oruç, 2017:113-117).Bu doğrultuda, öğrencilerin kavramları öğrenmesi üzerine etkisi olabileceği düşünülerek öğrencilere, “*Aileden aldığınız din eğitiminin bu kavramları öğrenmenizdeki katkısını açıklayınız mı?*” şeklinde bir soru yöneltilmiştir.

Verilen cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde, ailenin din eğitiminde önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Bazı öğrenciler bu kavramları aile ortamında sürekli duyduğunu belirtmiştir (Ö1, Ö2, Ö10, Ö18, Ö19,Ö21, Ö22, Ö23). Bunlar arasında yer alan Ö1, “*Ben okuldan önce bu kavramlar olsun diğer kavramların hepsini aslında ailemden daha önceden öğrenmiştim, öğrendiklerimi okulda bir nevi pekiştirmiş oldum*” diyerek aile içinde bu kavramların kullanıldığını, hatta bu kavramları yanlış kullandığı takdirde de kendisine gerekli düzeltmelerin yapıldığını belirtmiştir. Ö1, konuyla ilgili şöyle bir örnek vermiştir: “*Mesela suizan kavramını ben daha hiç bilmiyordum. Bir suizan gerçekleştirdiğim zaman ailem bunun üzerine yanlış olduğundan, bunun aslında ismi ile beraber suizan olduğunu, etmemem gerektiğini, bunun bu şekilde yanlışlıklarını söyleyerek, hatalarımın doğrusunu görerek öğrendim*”. Öğrencilerden Ö21 ise ailelerindeki farklı bir uygulamayı şöyle dile getirmiştir: “*Bizim evde dini ders günlerimiz oluyor, ablam dini bir yazı okur onun üzerine hep beraber konuşuruz*”.

Çocukların din eğitimi yöntemlerinden birini *din dili sisteminin öğretilmesi* oluşturmaktadır. Bu anlamda ev içerisinde düzenli bir eğitim almasa bile çocukların çevresinde birçok dini anlatı ile karşılaşması onun dini bir aidiyet geliştirmesine katkı sunmaktadır (Köylü ve Oruç, 2017: 130-131). Yapılan bir çalışmada da ailelerin önemli bir bölümünün (%71,1) evde çocukları için dini-manevi bir ortam oluşturma çabasında olduğu tespit edilmiştir. Bu aileler, cemaatle namaz kılarak, dini gün ve geceleri diğer günlerden ayıracak birtakım uygulamalar yaparak çocuklarda dini bir bilinç oluşturmaya çalışmaktadır (Alpaydın vd., 2015:39). Bu şekildeki bir çabanın, çocuklarda dini kavramların öğrenilmesine önemli bir katkı sunması beklenir.

Çalışma kapsamında birçok öğrenci (Ö3, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö20, Ö25) aile içinde gerçekleşen ön öğrenmelerden farklı olarak, okulda öğrenemediği veya aklına takılan bir kavram olduğunda, bunu ailesine sorduğunu ve onların gerekli açıklamaları yaptığını ifade etmiştir.

Öğrencilerden ikisi (Ö17, Ö24), ailesinden bu kavramlara yönelik herhangi bir aktarımda bulunulmadığını söylemiştir. Bu yönde bir eğitim almayan ya da

hazırbulunuşluğu olmayan bir öğrencinin derste aldığı eğitimle bu kavramları öğrenmesi ve kendi çabasıyla bunu desteklemesi daha önemli hale gelmektedir.

Kendilerine yöneltilen kavramların tamamını tanımlayıp örneklendirebilen öğrencilerin (Ö1, Ö2, Ö7) veya kavramların büyük kısmını tanımlayıp örneklendirebilen öğrencilerin (Ö12, Ö13, Ö16, Ö24)anne ve babalarının en az birinin genel olarak lise veya üniversite mezunu olduğu görülmüştür. Kavramların çoğunu doğru tanımlayamayıp örneklendiremeyen öğrencilerin de (Ö4, Ö6, Ö9, Ö11, Ö20) anne babalarının genel olarak ilkokul, ortaokul veya lise mezunu olduğu görülmüştür. Birkaç istisna dışında (Ö18, Ö22) velisinin eğitim seviyesi yüksek olan öğrenciler, kavramları başarıyla tanımlayabilme, kendini rahatça ifade edebilme, daha düzgün ve anlamlı cümleler kurabilme açısından daha başarılıdır. Yenilmez ve Duman tarafından yapılan araştırmada, anne ve babaların eğitim seviyelerinin yüksek olduğu ailelerde, çocukların dersleriyle daha fazla ilgilenildiği, aile desteğinin daha fazla olması nedeniyle bu çocukların, aile desteğinin düşük olduğu öğrencilere göre daha başarılı oldukları saptanmıştır (2008:262-263). Metin'in araştırmasında elde ettiği, öğrencilerin sınav başarısında lise ve üniversite mezunu olan anne ve babanın etkisinin, ilkokul ve ortaokul mezunu olan anne ve babalara göre daha fazla olduğu sonucu da bu araştırmadan elde edilen bulguları destekler niteliktedir(2013:79).

2.2.1.4.Sosyal Medyanın Kavramları Öğrenmeye Olan Etkisi

Medya, her yaşta bireyi etkilemekte ve yaşamın bütün alanlarını kuşatarak insan hayatı üzerinde derin ve çok yönlü etkiler meydana getirmektedir. Bu etkiler din eğitimi alanında da karşımıza çıkmakta, din eğitimcileri tarafından gerek içerik gerekse medya araçlarının kullanımı konusunda görüşler ortaya konulmaktadır (Köylü ve Oruç, 2017:157-177) Günümüz gençlerinin dini bilgi edinme kaynaklarından biri de medyadır ve medyanın bilimsel ve ahlaki ilkeleri gözetmeksizin yaptığı pek çok yayın, gençlerin din okuryazarlığı açısından önemli kaynaklarından biri haline gelmiştir. Bu anlamda öğrencilere, “*Sosyal medyanın bu kavramları öğrenmenize olan etkisi konusundaki görüşünüz nedir?*” sorusu yöneltilmiştir.

Öğrencilerin pek azı (Ö3, Ö5, Ö6, Ö11, Ö12) hariç çoğunluğu sosyal medyayı kullandığını ve çeşitli vesilelerle izlediği yayınlarda, okulda öğrendikleri bu kavramları duyduğunu belirtmiştir. Örneğin birçok öğrenci (Ö7, Ö10, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö21, Ö22, Ö23, Ö24), YouTube’da aklına takılan konularla ilgili videolar izlediğini, dinlediğini

“sohbet” tarzındaki konuşmalarda, bu kavramların geçtiğini söylerken bazıları (Ö1, Ö2, Ö8, Ö13, Ö17, Ö25) da LGS için dinlediği konu anlatımlı ders videolarından bu anlamda istifade ettiğini belirtmiştir. Bunun yanı sıra, bilgilendirme amaçlı yazılan yazıların içinde bu kavramlara rastladığını ifade edenler de vardır (Ö4,Ö19,Ö20). Örneğin, Ö18: *“Instagram’da bir hoca var onu takip ediyorum.”* derken, Ö17, *“Twitter’da bu gibi kavramlarla çok karşılaşıyorum.”* demiştir.

Bu alanda yapılan araştırmalar da sosyal medya kullanımının öğrencilerin derslere yönelik motivasyon ve etkin katılımını artırdığı, öğrencilerin iletişim kurma becerileri üzerinde önemli etkisi olduğunu göstermiştir (Menteşe, 2013:15).

Öğrencilerden ikisi (Ö8, Ö14) sosyal medyayı kullanmasına rağmen, çalışma kapsamında kendisine sorulan kavramlardan herhangi birine rastlamadığını, buna yönelik bir içerik takip etmediğini belirtmiştir.

2.2.1.5.Kavram Öğrenimine Etki Eden Diğer Hususlar

Öğrencilerin kavramları öğrenmeleri üzerinde, araştırmacının yönelttiği başlıklar haricinde etkili olan diğer hususları öğrenmek için *“Bu konuda eklemek istediğiniz başka bir görüşünüz var mı?”*sorusu yöneltilmiştir.

Bu soruya iki öğrenci cevap vermiştir ve ikisi de akran etkisidir. Bunlardan biri olan Ö11, kavramları öğrenme konusunda arkadaşlarının da etkili olduğunu, ilmi hal ezberi yaptıklarını, öğrendiklerini birbirlerine sorup okuduklarını ve bu kavramların bazılarıyla o şekilde karşılaştığını belirtmiştir.Ö17 ise bu kavramlarla genelde son sene karşılaştıklarını, sınavlara hazırlanırken arkadaşlarıyla bu kavramlara birlikte çalıştıklarını söylemiştir. Arkadaşların genel olarak birbirlerine benzer tutumları, eğitim hedefleri ve başarı yönelimleri vardır (Santrock, 2019:335) ve bunun neticesinde oluşturulan çalışma gruplarında akranlar, okulda verilen eğitim programını destekleyecek türden etkinlikleri, işbirliği içerisinde gerçekleştirebilmektedir.

2.2.2. Öğrencilerin Kavramları Öğrenememesinde Etkili Olan Faktörler

Öğrencilerin kavramları öğrenmesinde etkili olabileceği düşünülen faktörlerin ardından onlara, anlamını bilemeyip tanımlayamadıkları kavramları öğrenememelerinde etkili olan unsurların neler olduğu sorulmuştur. Kavramları öğrenmelerine etki eden faktörlere paralel olarak hazırlanmış olan sorulara verilen cevaplar şu şekilde sınıflandırılmıştır:

2.2.2.1.Öğretmenin Dersi Etkili Anlatamamasının Kavramları Öğrenememeye Olan Etkisi

Öğrencilerin kavramları öğrenmesinde öğretmenin etkili ders anlatımı etkili olduğu gibi, kavramların anlamını bilemeyen öğrenciler üzerinde de öğretmenin etkili bir sunum gerçekleştirememesinin rolü olabilir. Bu anlamda, “*Öğretmenlerinizin dersi etkili işlememesinin bu kavramları öğrenmemenizdeki etkisi nedir?*” sorusu yöneltilmiştir.

Kendilerine yöneltilen kavramları tanımlayamayan hiçbir öğrenci, ilk etapta öğrenememe sebeplerini öğretmenlerinin ders işleyişi olarak değerlendirmemiştir. Öğrencilere, sorunun içeriği biraz daha genişletilerek “*Derslerde sıkılıyor musun?*”, “*Ders esnasında dersten hiç kopuyor musun?*” şeklinde sorular sorulup bu durumu meydana getiren temel faktörün öğretmenin ders işleme yöntemi olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu konuda Ö5, Ö8, Ö17, Ö18, Ö20, Ö22, Ö25, öğretmenin tekdüze bir anlatım yöntemi uyguladığında sıkıldıklarını ve dersten kopabildiklerini belirtmişlerdir. Örneğin Ö25: “*Öğretmen derste hiç etkinlik yaptırmadan dümdüz kitaptan anlatırsa o dersten çok sıkılırım. O zaman dersten kopunca bazı kavramları kaçırmış olabilirim.*” diyerek bu durumun kavramların öğrenilmesinde engel oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu konuda yapılan araştırmalarda da öğretmenlerin genel olarak kavram öğretimi yöntemlerine ilişkin yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadığı bilgisine ulaşılmaktadır (Uçak, 2020:222, Ayaydın, 2012:101). Ö23 ise “*Hoca derste bazen uzun sunumlar açıyor, bu beni bayıyor. Fazla detay veriyor.*” diyerek detaylar arasından öğrenilmesi gereken asıl kavramların önemini yitirdiğini düşündürmüştür. Aşıkoğlu, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde mevcut programın uygulanmasında öğretmenin rolüne ilişkin yaptığı araştırmasında, öğretmenlerin ders içi aktivite yapmayı ve yapılandırmacı anlayışa uygun yöntem ve teknikleri uygulamayı daha az tercih ettiklerini; geleneksel yöntemlere daha bağlı oldukları ve değişimde zorlandıklarını saptamıştır (2011:489). Şimşek’in çalışmasında da DKAB öğretmenlerinin eğitimde bilgisayardan etkin bir şekilde yararlanma konusunda, öğrenci başarısını değerlendirme ve sınıf yönetimine nazaran daha az yeterli oldukları sonucuna ulaşılmıştır (2018:1639). Bu sonuç araştırmamızdaki öğrenci görüşlerini destekler niteliktedir.

Öğrencilerden biri (Ö24), diğerlerinden farklı olarak, dersin durağanlığından ziyade öğretmenin gereken yerlere vurgu yapmak konusundaki yetersizliğinden şikâyetçi olmuş ve şöyle demiştir: “*Öğretmenler kavramları hemen söyleyip geçiyor, daha çok olaylar üzerinde duruyor.*” Öğretmenin bu tavrının altında yatan birçok neden olabilir. Öğretmenin

kavramların zaten bilindiğini düşünmesi, öğrencilerden dönüt alınmaması nedeniyle öğrencilerin kavramları öğrenemediğinin tespit edilememesi, zaman içinde bu kavramların öğrencinin zihnine yerleşeceği düşüncesi gibi birçok etken öğretmenin kavramların öğretimi konusuna ağırlık vermemesine neden olmuş olabilir. Bu nedenlerden birini Ö24 şöyle açıklamıştır: “*Mesela müşrik kavramı çok geçtiği için anlatırken artık açıklama yapmıyor hocamız, bizi kavramı biliyoruz kabul ediyorlar hâlbuki o kavramı hatırlamıyoruz o esnada.*”

2.2.2.2. Öğrencinin Motivasyon Eksikliğinin Kavramları Öğrenememeye Olan Etkisi

Günümüz modern eğitim anlayışı çerçevesinde daha ziyade öğrencinin merkezde yer aldığı eğitim sistemi içinde öğrencilerin aktif bir rol alması gerekmektedir. Bunun için de öğrencilerin ders karşı ilgisi ve öğrenmeye yönelik çabası oldukça önemlidir. Kavramları tanımlayamayan öğrencilerin başarısızlığının nedeni bu anlamda sorgulanmak istenmiş ve onlara, “*Bu kavramları öğrenme konusundaki motivasyonunuzun (kendi çabanızın yetersizliğinin) etkisi nedir?*” sorusu yöneltmiştir.

Kavramları tanımlayamayan öğrenciler, kavramları öğrenememe sebeplerini kendi çabalarının yetersizliği olarak görmektedir. Buna göre öğrencilerin bir kısmı (Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö14, Ö17, Ö18, Ö20, Ö21) derse karşı ilgisiz ya da dikkatsiz olmasından ötürü öğrenemediğini söylemiştir. Örneğin Ö10, “*İlk başta kurs için de okul için de çok isteksizdim, derslere karşı da. Gitmek istemiyordum. O zamanlarda geçmiş olabilir bu kavramlar.*” diyerek dönemsel bir durumu, Ö21 ise “*Bazen derslerde kafam öncesinde bir olaya takılmış oluyor ondan dersi takip edemiyorum.*” diyerek zaman zaman birçok öğrencinin yaşayabileceği bir örneği aktarmıştır. Ö11 ise aslında bilinçli olmayarak, dersin sabah saatlerine denk gelmesi neticesinde ve belki de güne sağlıklı bir şekilde başlama konusundaki düzensizliğinden dolayı sorun yaşayan öğrencileri temsil etmektedir: “*Bazen insan derste hani sabahları sarhoş gibi oluyor ya bazen öyle olunca dersi dinleyemiyorum.*”

Birçok öğrenci (Ö6, Ö2, Ö4, Ö5, Ö8, Ö14, Ö15, Ö19, Ö21, Ö22, Ö23, Ö24) kavramları yeterince tekrar etmediği ve konuya çalışmadığı için kavramları öğrenemediğini düşünmektedir. Buna benzemekle birlikte, Ö12 ve Ö17 de “*Önceki yıllardaki kavramları unutmuşum.*” diyerek aslında yetersiz çalışmaktan ya da ilgisizlikten değil, aradan geçen zamanın meydana getirdiği bir etki olarak sorunu değerlendirmiştir.

Sayıları çok olmamakla birlikte öğrencilerin birkaçı (Ö11, Ö19, Ö21, Ö24) uzaktan eğitim sürecine uyum sağlamakta ya da derslere katılmakta güçlük çektiğini ve kavramları bu nedenle tam olarak öğrenemediğini belirtmiştir. Bununla ilgili olarak Ö19, *“Doğruyu söylemek gerekirse canlı derslerde çok odaklanamadım. Sevmiyorum, ev ortamında ne kadar odaklanılabilir.”* derken, diğerleri derse düzenli olarak katılamadıklarını söylemişlerdir. Uzaktan eğitim süreciyle ilgili yapılan bir araştırmada, uzaktan eğitimin avantajları yanı sıra çoğunlukla ifade edilen dezavantajları, bu araştırmadaki uzaktan eğitim sürecine yönelik öğrenci görüşlerini destekler niteliktedir. Ölçme ve değerlendirmenin yeterli düzeyde olmaması, motivasyon kaybı, fırsat eşitsizliğine bağlı olarak gelişen internet ve bilgisayar eksikliği, öğretmen-öğrenci etkileşiminin yetersizliği, teknik aksaklıklar, okul ortamındaki gibi sosyalleşememek ve sürece hazırlıksız yakalanmak uzaktan eğitim sürecinde yaşanan sıkıntılara örnek olarak verilmektedir(Özdoğan ve Berkant, 2020: 37).

Öğrencilerden bazılarının cevapları ise yaygınlık göstermemektedir. Bunlardan biri olan Ö10, hafızlık eğitimi aldığını ve bu süreçte derslere katılamadığı için kavramları öğrenemediğini ifade etmiştir: *“Bu kavramlar okulda işlenirken ben kurstaydım, hafızlık sınavına hazırlanıyordum.”*Ö18 ise klasik koşullanmanın bilinen kavramlarından olan öğrenilmiş çaresizliği (Alver, 2016:183) çağrıştıracak şekilde, *“Bir konu bana zor gelip onu anlayamayınca pes ediyorum, sanki diğerlerini de anlayamayacakmışım gibi geliyor.”* diyerek öğrenmeye yönelik motivasyona ihtiyacı olduğunu düşündürmektedir.

2.2.2.3.Öğrencinin Ailesinin Kavramları Öğrenememeye Olan Etkisi

Kavramları tanımlayan öğrencilerin bu başarısında, ailelerindeki yaşantılar, söylemler veya eğitimler ne kadar etkiliyse aynı şekilde kavramları tanımlamada başarısızlık yaşayanların da bu konuda elverişli bir ortama sahip olmayabileceği düşüncesinden hareketle öğrencilere, *“Ailenizin bu kavramlar hakkında eğitim vermemiş olmasının etkisi nedir?”* sorusu yöneltilmiştir.

Sorulan soruya birçok öğrenci (Ö3, Ö4,Ö5, Ö8,Ö9, Ö10,Ö11,Ö14, Ö17,Ö18, Ö20, Ö21, Ö22, Ö23)*“Ailemin bu kavramları öğrenmememde etkisi yok.”* cevabını vermiştir. Birkaç öğrenci (Ö15, Ö16, Ö19, Ö24, Ö25) ise ev ortamında bu kavramlarla karşılaşmış olsaydı ya da aileleri kendilerine bu konuda açıklama yapabilseydi daha başarılı olabileceğini ifade etmiştir.

2.2.2.4.Öğretmen-Öğrenci İletişiminin Kavramları Öğrenememeye Olan Etkisi

Günümüzde her alanda olduğu gibi eğitimde de etkili iletişimin önemi fark edilmiştir. Yapılan çalışmalarda, öğretmen-öğrenci iletişimin önemli olduğundan (Şahin Baltacı, 2018:288), iletişimde alıcının özelliklerinin göz önünde bulundurulmasının gerekliliğinden (Köylü, 2003:65-96; Koç, 2016:169-214; Oğuz, 2016:76) ve onun motive edilmesinin öneminden (Slavin, 2017:285-309) bahsedilmektedir. Buna paralel olarak, öğretmenle öğrenci arasındaki iletişimin kalitesi, öğrencilerin öğrenemediği durumlar söz konusu olduğunda kendisini öğretmenine rahatça ifade edebilmesi de kavram öğrenimi konusunda dikkate alınmalıdır. Bu doğrultuda öğrencilere, *“DKAB dersinde anlamını bilmediğiniz kavramları DKAB dersi öğretmeninize rahatlıkla sorabilir misiniz? Cevabınız ‘Hayır’ ise, neden?”* sorusu yöneltilmiştir.

Öğrencilerin çoğu (Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö14, Ö15, Ö16 Ö17, Ö19, Ö21, Ö24, Ö25) öğretmenlerine derste anlamını bilemedikleri kavramları rahatlıkla sorabildiğini belirtmiştir. Bu öğrencilerden bazıları öğretmenle bu anlamda rahatlıkla iletişim kurabildiğini ancak dersi bölmek istemediği (Ö9) ya da arkadaşları konunun uzamasından rahatsız olacağı için (Ö23) sorularını derste sormamayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Ancak Ö9, *“... ama ders çıkışı sorarım.”* diyerek birebir iletişimde sorularını yönelttiğini belirtmiştir. Yine bu öğrenciler arasında, sormayı tercih etmediğini söyleyen öğrenciler de vardır (Ö7, Ö8). Bu öğrenciler öncelikle kendileri kavramları araştırıp cevabı bulmaya yöneldiklerini belirtmişlerdir. Örneğin Ö8, *“Eğer kendim araştırıp bulabileceksem kavramı sormam. Yani her zaman sormam, konuşmanın sonunda belki gelir diye beklerim. Hoca anlatmadıysa ve kavram kafama takılmışsa o zaman sorarım.”* diyerek duruma göre tavır aldığını söylemiştir.

Derslerde öğretmen-öğrenci iletişimine yönelik yapılan araştırmalarda öğretmenlerin; kendilerini, öğrencilere sınıfta düşüncelerini özgürce ifade edebilecekleri öğrenme ortamı sağlayabilme hususunda “oldukça yeterli” olarak gördükleri ve öğrencilerle iletişimde genel olarak iyi düzeyde olduklarını belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır (Akyürek, 2011:510; Gün, 2020:140; Yıldız, 2019:43). Bu sonuç, genel olarak derste öğrencilerin öğretmenlerine sorularını rahatlıkla sorabildiklerini gördüğümüz araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir.

Öğrencilerden bir kısmı (Ö2, Ö12, Ö13, Ö18, Ö20, Ö22, Ö23), kendilerini “biraz çekingen” olarak tanımlayarak derste anlamını bilemedikleri kavramları, sınıf ortamında

utandıkları için öğretmenlerine rahatlıkla soramadıklarını belirtmişlerdir. Mesela Ö2, “*Kavramı sınıfta sormam, aklıma takılırsa eve gelip anne-babama soruyorum.*” cevabını vermiştir.

2.2.2.5.Kavramları Öğrenememeye Etki Eden Diğer Faktörler

Öğrencilere, belirlenen başlıklar dışında kavramları tam olarak öğrenememesine etki eden başka bir konu olup olmadığı sorulmuştur. Konuyla ilgili sorulan, “*Bu konuda eklemek istediğiniz başka bir görüşünüz var mı?*” sorusuna genel olarak “yok” cevabı alınmıştır. Yalnızca bir öğrenci (Ö20), “*Arkadaşlarım çok soru sorunca ders kaynıyor o yüzden konu dağılıyor, farklı yerlere gidiyor o zaman anlayamıyorum bazı kavramları.*” demiştir. Buradaki sorun, öğretmenin dersi etkili bir şekilde anlatamamasından ziyade bir sınıf yönetimi probleminden kaynaklandığı için cevap bu başlık altına eklenmiştir.

2.2.3. Öğrencilerin Kavramları Öğrenememesinin Olumsuz Sonuçları

Öğrencilerin DKAB dersi içerisinde öğretilen kavramları bilmesinin kendisine birçok katkı sağlayacağı muhakkaktır. Bu kavramları bilmek onun duygu ve düşünce dünyasının şekillenmesinde etkili olacağı gibi sosyalleşmesinde, akademik başarısında vb. birçok alanda olumlu etkiler meydana getirecektir. Öğrencinin bunun bilincinde olması ise bu konuda daha gayretli olmasını sağlayacaktır. İşte bu bağlamda, araştırma kapsamında görüşü alınan öğrencilere, “*Bu kavramların anlamını bilmemenin günlük yaşamınızda olumsuz sonuçları oluyor mu? Cevabınız ‘Evet’ ise bunların neler olduğunu açıklayınız?*” şeklinde bir soru yöneltilmiştir.

Öğrencilerin büyük çoğunluğu (Ö1, Ö2,Ö3, Ö4,Ö5, Ö6,Ö8, Ö9,Ö12, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö18,Ö19, Ö20, Ö22,Ö24)bu kavramların anlamını bilemediğinde günlük hayatında herhangi bir olumsuzlukla karşılaşmadığını belirtmiştir.

Kavramları öğrenememenin olumsuz sonuçlarını yaşayan öğrenciler ise bunun, akademik başarının düşmesine, insanların tepkilerine neden olduğunu ifade etmişlerdir. Örneğin Ö17, Ö21,Ö25 bu kavramlarla sınavda karşılaştığında sıkıntı çektiğini belirtirken, Ö17 “*Arkadaşlarım bazen dini kavramlar soruyor, bilemeyince tepki alıyorum. ‘Hocanı mı dinlemedin’ diyorlar, ‘İmam hatiplisin, sen bilmelisin’ diyorlar.*” cevabını vermiştir.Ö10 ise bu durumdan duyduğu rahatsızlığı şöyle ifade etmiştir: “*Hafızlık yaptığım için dedem bir şey sorunca ben bilemeyince ‘Nasıl bilemezsin’ diyordu. Sanki bunların hepsini bilmek zorundaymışız gibi davranıyorlar.*”

2.2.4. Öğrencilerin Kavram Öğretimine Yönelik Önerileri

Öğrencilerin kavramları bilme veya bilememe nedenleri üzerine yapılan ayrıntılı görüşmenin ardından onlara, “*DKAB dersinde geçen bu kavramların daha iyi öğrenilmesi için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği konusundaki öneriniz nedir?*” sorusu yöneltmiştir.

Öğrencilerin verdiği cevaplara bakıldığında, sorumluluğun öğretmende olduğunu düşündükleri görülmektedir. Öğrenciler, öğretmenlerin mesleki tutumunun olumlu olmasını yani mesleğini severek, isteyerek, heyecanla yapmasını gerekli görmektedir. Bu doğrultuda Ö14, Ö17, Ö21, öğretmenin enerjik olmasının, anlatırken heyecanlı ve istekli olmasının kendilerini etkilediğini belirtmişlerdir. Ö4, Ö15, Ö18, Ö19, Ö21, Ö22, Ö25 de dersin oyunlarla eğlenceli etkinliklerle ilgi çekici hale getirilmesinin faydalı olacağını düşünmüşlerdir. Buna ek olarak öğretmenlerin derste akıllı tahta ve videoları etkin şekilde kullanması (Ö2, Ö15, Ö17, Ö18, Ö20, Ö24), kavramlarla ilgili daha akılda kalıcı, pratik örnekler vermesi (Ö1, Ö2, Ö5, Ö23), kavramlardan ayrıca sınav yapması (Ö3) ve daha yumuşak bir tavır içerisinde olması (Ö1) öğrencilerin önerileri arasındadır.

Öğrencilerin verdiği cevapların bir kısmında, sorumluluğun öğrenciyi de kapsadığı görülmektedir. Bu anlamda öğrenciler kavramları evde tekrar etmelerinin ve evde soru çözmelerinin (Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö12, Ö13, Ö14, Ö19, Ö21, Ö22), öğretmeni dikkatli bir biçimde dinlemelerinin ve not tutmalarının (Ö10, Ö13, Ö15, Ö23), bilmedikleri kavramları es geçmeyerek öğretmene sormalarının (Ö12, Ö20), yeni öğrendikleri kavramları bilmeyen arkadaşlarına anlatarak talim yapmalarının (Ö11) faydalı olacağını düşünmektedirler.

Öğrencilerin kavram öğretiminde kitaplardan da beklentileri vardır. Örneğin Ö8, “*Kavramlar ders kitaplarında daha açıklayıcı bir şekilde yer almalı.*” ifadesini kullanmıştır. Öğrencinin bu görüşüyle Bilecik’in araştırmasında ulaştığı, DKAB ders kitaplarında öğrencilerin anlamını bilmediği kavramlara çokça yer verildiği ve bu kavramlar açıkça aktarılmadığı sürece genel olarak içeriğin de anlaşılamayacağı (Bilecik, 2012) sonucu paralellik göstermektedir. Ö10, Ö13 ve Ö24 ders kitabı haricinde başka kaynakların da kullanılabileceğini ifade etmişlerdir.

Okul ortamında öğretilenlerin evde desteklenmesinin gerekliliği Ö1, Ö2, Ö11 ve Ö16 tarafından dile getirilen bir diğer konudur. Bu öğrenciler okulda öğrenilen kavramların ev ortamında kullanılmasının öğrenilenleri pekiştireceğini düşünmektedir. Bu noktada velilerin bilinçlendirilmesi konusunda da yine dersin öğretmenine önemli sorumluluklar düştüğü söylenebilir.

SONUÇ

Öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşme neticesinde kendilerine yöneltilen kavramları öğrenip öğrenememe durumlarının nedenleri, kendi bakış açılarından incelenmiş olup bu konuda yapılan diğer araştırma sonuçlarıyla birlikte değerlendirilmiştir.

Öğrencilere imam hatip ortaokulunda eğitim aldıkları dört yıllık dönemde DKAB dersinde işledikleri 15 dini kavram sorulmuştur. Öğrencilerin büyük bir bölümünün bazı kavramları (tebliğ, tevhid, istişare, kıssa, hicret, tesettür, tevekkül) büyük oranda doğru tanımlayıp örneklendirebilmiş olması, bu okullarda yapılan din eğitiminin niteliği açısından olumlu bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Ancak, bazı kavramların (infak, ihlas, müşrik riya, ehl-i beyt, su-i zan) çok az öğrenci tarafından tanımının yapılmış olması da dikkat çekicidir. Bu konuda elbette bazı kavramların gündelik dilde daha fazla kullanılmasının etkisi vardır. Bazı kavramlar ise çokça kullanılmakla birlikte bunların anlamlarının doğru olarak bilinmediği görülmüştür.

Araştırmada görüşülen 25 öğrenciden 13'ü erkek 12'si kızdır. Sorulan kavramların tamamını doğru tanımlayıp örneklendirebilen 3 öğrenci bulunmaktadır ve bu öğrencilerin 3'ü de erkektir. Bu araştırmada, kavramları tanımlamada erkek öğrencilerin kız öğrencilere kıyasla daha başarılı olduğu söylenebilir. Kavramların tamamını doğru tanımlayan öğrenciler dışındaki öğrencilerde kavramları tanımlayıp örneklendirme hususunda cinsiyetler arasında belirgin bir farklılık bulunmamaktadır.

Görüşme yapılan öğrenciler genel olarak 13-14 yaş aralığındadır. 3 öğrenci (Ö8, Ö10, Ö24) hafızlık eğitimi alması nedeniyle 15 yaşında olup diğerlerinden büyüktür. Bu öğrencilerin yaşlarının büyük oluşunun kavramları tanımlayabilmelerinde bir fark oluşturmadığı görülmüştür. Görüşme yapılan öğrencilerden 1'i ise (Ö11) diğerlerinden küçük olup (12 yaşında) tanımlayabildiği kavramların sayısı açısından diğerlerinden belirgin bir farklılığı bulunmamaktadır.

Öğrenciler, kavramların anlamlarını bilmeleri konusundaki başarılarında en etkin olan faktörün, öğretmenlerinin dersi etkili bir şekilde işlemesi olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğretmenlerin ders anlatırken akıllı tahtayı etkin bir biçimde kullanması, çeşitli görseller ve videolarla konuyu desteklemiş olması; görsel ve işitsel öğelerin kullanımının öğrenmede kalıcılığı artırması ilkesine (Demirel ve Altun, 2014:69) paralel olarak öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirmelerini ve uzun süreli belleklerine uygun şekilde yerleştirmelerini sağlamış, aynı zamanda da dersi sıkılmadan takip edebilmelerine ve dolayısıyla derste geçen kavramları kaçırmadan öğrenebilmelerine katkıda bulunmuştur.

Öğretmenlerin etkili ders sunumunda, kıssalardan ve Peygamberimizin hayatına dair örneklerden yararlanmasının oldukça etkili olduğu, öğrenciler tarafından ifade edilen bir diğer husustur. Kıssa kavramında, Hz. Yusuf ‘un (as) hayatının; istişare kavramında, Hendek Savaşı’nda Selman-ı Farisi’den alınan hendek kazma fikrinin öğrencilerin örneklerinde çokça yer alması, bu durumu destekleyen bir örnek olarak verilebilir.

Öğrencilerin büyük bir kısmı, gündelik hayattan örnekler verilerek anlatılan derslerden daha çok keyif aldıklarını belirtmiştir. Yani öğretmenin konuyu kitabi ifadelerle anlatmasından ziyade konuyu bir sohbet ortamındaymışçasına işlemesi ve bu yöntemle kavramlara yönelik günlük hayattan örnekler vermesi, öğrenciler tarafından en etkili teknikler arasında sayılmıştır. Öğrencilerin özellikle “tevekkül” kavramına yönelik örnek verirken çoğunlukla *“Bu yıl LGS’ye hazırlanırken çalışır, elimizden geleni yaparız; sonrasında dua ederiz, Allah’a bırakırız”* ifadelerini kullanmaları, kavramların günlük hayatla ilişkilendirerek verilmesinin öğrenmede ne denli etkili olduğunun bir göstergesidir.

Kavramların öğrenilmesinde etkili olan bir diğer faktör, öğretmenlerin ders esnasında oyun uygulamaları kullanmasıdır. Oyunlar öğrencilerin derslere daha aktif katılım sağlamaları ve kalıcı öğrenmeler gerçekleştirebilmeleri yönünden tercih edilen bir teknik olmuştur.

Öğretmenlerin derste kavramları çokça tekrar etmesi, kavramlara yönelik soru çözdürmesi ve etkinlikler yaptırması da öğrenciler tarafından, kavramları öğrenebilmelerine etki eden öğretmen davranışları arasında ifade edilmiştir. Öğrenciler gerek okuldaki derslerde gerekse *Destekleme ve Yetiştirme Kurslarında* aldıkları eğitim esnasında kitaptan okurken ve soru çözerken, karşılaştıkları bu kavramların üzerinde çokça durulduğunu ve böylelikle kavramların akıllarında daha çok kaldığını belirtmişlerdir.

Öğrencilerden, kendilerine yöneltilecek dini kavramları öğrenebilmelerinde kendi motivasyonlarının (yaptıkları çalışmaların, okumalarının vb.) etkisi sorulduğunda neredeyse hepsi, ilk etapta dini kavramları öğrenmeye yönelik herhangi özel bir çalışma yapmadığını belirtmiştir. Öğrenciler, kavramları çoğunlukla derste öğrendiklerini söylemişler ancak sonrasında aldıkları notlarla, okuyup tekrar ederek ve kavramlara yönelik soru çözerek bilgilerini koruduklarını da ifade etmişlerdir. 8 sınıfın sonunda girecekleri LGS, öğrenciler için çok önemli bir motivasyon kaynağı olmuştur. 8. sınıfa kadar kavramlara sadece yazılılarda sorulduğu için çalıştığını belirten öğrenciler, LGS’ ye hazırlıkta kavramlar üzerinde daha da yoğunlaştıklarını ifade etmişlerdir.

Öğrencilere, aileden aldıkları din eğitiminin bu kavramları öğrenmelerinde etkili olup olmadığı sorulmuştur. 2 öğrenci (Ö17, Ö24) hariç tüm öğrenciler, ailelerinden bu kavramları da öğrenmelerini sağlayan bir din eğitimi aldığını belirtmiştir. Bazı öğrenciler bu kavramların okuldan önce aileleri tarafından kendilerine öğretildiğini söylemiştir. Öğrencilerin bu ifadelerinden, ailede dini kavramları öğrenmeyi sağlayan bir ortama sahip olunmasının kavramların öğrenilmesinde etkili bir faktör olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Çocuğun okulda öğrendiği dini kavramların ev içindeki günlük konuşmalarda kullanılıyor oluşu, kavram bilgisinin pekişmesi açısından oldukça faydalıdır.

Öğrencilere, sosyal medya kullanıp kullanmadıkları, kullanıyorlarsa sosyal medyanın bu kavramları öğrenmelerinde etkili olup olmadığı sorulmuştur. 2 öğrenci (Ö8, Ö14) sosyal medyayı kullandıkları halde bu kavramları orada duymadıklarını ve bu nedenle kavramları öğrenmelerinde bunun bir etkisi olmadığını belirtmişlerdir. 5 öğrencinin sosyal medyayı hiç kullanmadığı, diğer öğrencilerin ise en çok “Youtube” kullandığı bilgisine ulaşılmıştır. Youtube’da LGS DKAB konularına yönelik ders videosu izleyenlerin yanı sıra sadece akıllarına takılan bir soru veya takip ettikleri bir din âliminin sohbetini izleyenler de mevcuttur.

Öğrencilerin neredeyse tamamı, kavramları öğrenememe sebebinin, kendi motivasyon eksikliklerinden yani derse yeterli ilgiyi göstermemelerinden ve çalışmamalarından kaynaklandığını belirtmiştir. Başta öğretmenlerinin ders işleme şeklinin kavramları öğrenmemelerinde hiç etkisi olmadığını söyleyen öğrenciler daha sonra, dersten kopma ve sıkılma durumları irdelendiğinde, dersten sıkılıyor ve kavramları bu nedenle kaçırıyor oluşlarının öğretmenlerinin ders işlerken etkili yöntemler kullanmayışından kaynaklandığını söylemişlerdir.

Öğrenciler çoğunlukla derste bilemedikleri kavramları öğretmenlerine rahatlıkla sorabildiklerini söylerken, utandığı, çekindiği için bu kavramları sormadıklarını belirten öğrenciler de bulunmaktadır. Bu durum, öğrencinin utangaç tabiatı, özgüven eksikliği vb. durumlar çerçevesinde değerlendirilebilir. Bununla beraber, öğrenme üzerinde oldukça etkili olan, sınıf ortamında empati ve etkin dinleme gibi unsurlara dikkat edilerek kurulan etkili iletişimle (Vatansever, 2015:275) aşılabılır bir durumdan söz etmek de mümkündür.

Öğrencilerin çoğu, günlük hayatında dini kavramların anlamını bilemediğinde bundan çok olumsuz etkilenmediğini söylerken bir kısmı sınavlarda bu kavramlarla ilgili soruları yapamadığında başarısız olduğunu belirtmiştir. Cevaplar arasında, “İmam hatipli oluşundan

dolayı kavramların anlamlarını bilmesi gerektiği” tepkisiyle karşılaştığını söyleyenler de vardır.

Yapılan görüşmelerde, kavramların tanımlarını yapamayan öğrenciler, sorulan kavramların çoğunu derslerde duyduğunu ifade etmiştir. Öğrenciler kavramları derste sürekli duyduğundan, bunların anlamlarını bildiğini zannetmekte ama aslında kavrama yönelik bilgileri yeterli seviyede bulunmamaktadır.

Bazı öğrencilerin sorulan kavramları bildiği fakat tanım yapabilmek için doğru sözcükleri seçip ifade edemediği görülmüştür. Bundan hareketle, öğrencilerin dini kavramlara yönelik okumalarının ve bu konuda etkin okumalar yapabilecekleri kaynaklara yönlendirilmelerinin yeterli olmadığı düşünülmüştür.

Araştırmada ulaşılan bir diğer sonuç da öğrencilerin bazı kavramlara yönelik yanlış ve eksik bilgilerinin olduğudur. Örneğin “*tesettür*” kavramı kız- erkek fark etmeksizin öğrencilerin çoğu tarafından kadınların örtünmesi, başörtüsü olarak tanımlanıp örneklendirilmiştir.

ÖNERİLER

Ortaokul seviyesine gelmiş bir öğrencinin bilişsel gelişim açısından, somut işlemler basamağından soyut işlemler basamağına doğru geçmekte olduğu bilinmektedir. Bilişsel alanda gerçekleşen bu gelişme, dil gelişimini de etkileyerek öğrencide kavram öğrenimine dair olumlu gelişmeler meydana getirmektedir. Öğrenci artık soyut kavramların bilgisini de edinmeye başlayabilecek, bu kavramlarla düşünebilecek bir seviyeye gelecektir. Bu anlamda, imam hatip ortaokulunda öğrenim gören bir öğrencide, çoğunluğu soyut ifadelerden oluşan dini kavramların bilgisine hâkim olabilecek düzeydedir; ancak yapılan araştırma sonucunda imam hatip ortaokulundan mezun olma aşamasındaki öğrencilerin belirlenen temel dini kavramları tanımlamak ve örneklendirmek konusunda yetersiz olduğu ya da yanlış öğrenmelerin bulunduğu görülmüştür. Öğrencilere yöneltilen sorularla, bu yetersizliği oluşturan sebepler, öğretmen, öğrenci, aile, sosyal medya gibi etkenler çerçevesinde ele alınarak değerlendirilmiştir. Sonuç itibariyle, imam hatip ortaokulundaki öğrencilerin DKAB dersindeki kavramları daha iyi kavrayabilmelerine yönelik şu önerilerde bulunulmuştur:

Dini kavramların daha iyi öğrenilmesi ve kalıcı olabilmesi için öğretmenlere büyük görevler düşmektedir:

-Öğretmenler, derste konu içerisinde geçen kavramları öğrencilerin bilgi düzeyine göre açıklamalıdır; bu açıklamalar öğrenci tarafından anlaşılır şekilde yapılmalıdır. Örneğin, bir kavramın anlamını açıklarken öğrencinin bilmediği başka kavramları kullanmak, kavramın öğrenimini güçleştirecektir.

-Kavramlar öğretilirken yalnızca öğretmenin kaynak olarak görüldüğü yöntemler değil; öğrencilerin de süreçte etkin olduğu yöntemler tercih edilmelidir. Dersi, günümüz teknolojilerinden olan akıllı tahta üzerinden, görsel ve işitsel öğelerle hazırlanmış sunu ve videolarla, oyun ve etkinlikler kullanarak zenginleştirmek, kavram öğrenimi konusunda öğrencilerin motivasyonunu arttıracaktır. Öğretmenlerin bu teknolojileri kullanma konusundaki eksikliklerini ortadan kaldırmaya yönelik olarak hizmet içi eğitimlerin belirli aralıklarla düzenlenmesi faydalı olacaktır. Bu anlamda gelişme kaydeden ya da örneklik teşkil eden DKAB öğretmenlerinin teşvik edilmesi de diğer öğretmenlerin motivasyonunu arttıracak bir unsurdur.

- Öğrencilerin dini kavramlara hâkimiyetleri için kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri ve doğru kavramları seçerek tanım yapabilmeleri önemli bir durumdur. Bunun sağlanabilmesi için derslerde öğrencilerin de sunumlarına imkân veren

ödevlendirmeler yapılabilir, Türkçe öğretmenleriyle de iletişime geçerek münazara etkinlikleri düzenlenebilir.

- Öğretmen, derste öğrencilerin hepsinin aynı algı düzeyine sahip olmadığı bilinciyle, kavramları anlatırken önemli kısımlara birkaç kez değinmeli, öğrencilerden anlayıp anlamadıklarına dair dönütler almalıdır. Araştırmada elde edilen önemli bir bulgu, bazı öğrencilerin akıllarına takılan şeyleri, sınıf ortamında arkadaşlarından utandıkları ya da dersi bölmek, uzatmak istemedikleri için öğretmene sormadıklarıdır. Bu anlamda öğrencilerin ders içerisinde kendilerini rahatlıkla ifade edebilecekleri sınıf atmosferinin oluşması konusunda okul rehber öğretmenlerinden destek alınabilir.

- Öğrencinin bir önceki sınıf düzeyinden edinmesi gereken kavram bilgisine ulaştığı düşüncesi, öğretmenlerin bu kavramları tekrar tanımlamamasına neden olabilmektedir. Bu konuda öğrencilerin sorumluluk alması adına, bir sonraki konuda ele alınacak kavramlarla ilgili hazırlık çalışmaları yapmaları öğrencilerden istenmeli, öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyeleri değerlendirildikten sonra konuya geçilerek eğitim gerçekleştirilmelidir. Bu süreçte öğretmenlerin de zaman zaman kavramlara yönelik olarak geriye dönük hatırlatmalar yapmaları faydalı olacaktır.

- Dini kavramları öğretirken öğretmenlerin dikkat etmesi gereken bir diğer husus, derse ve öğrenciye yönelik takındıkları tavidir. Dini kavramları öğretirken öğretmen, Yüce Allah'ın Hz. Peygamber'e Kuran'da yaptığı "Şayet sen kaba ve katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi" (Kuran, 3:159) şeklindeki hitabın, bir muhatabının da kendisi olduğunu unutmamalıdır. DKAB öğretmenlerinin gerek derslerinde gerekse ders dışı ortamlarda öğrencilere karşı anlayışlı, sabırlı ve güler yüzlü olması, mesleğini severek yapması ve dersini coşkuyla anlatması, öğrencilerin derse yönelik motivasyonunu ve ilgisini arttıracak önemli bir unsurdur. Bu sayede öğrenciler dersin kazanımlarını daha kolay elde edebilecektir.

-Öğrencilerin herhangi bir yazılı veya sözlü değerlendirmeye tabi tutulmadıkları müddetçe, DKAB dersinde geçen dini kavramları öğrenebilmek için belirgin bir çaba göstermediği görülmüştür. Öğrencilerin içeriğe ve dini kavramlara hâkimiyetlerini artırmak açısından sınavların dışında da belirli aralıklarla tarama testleri yapılması faydalı olacaktır.

-Öğrencilerin dini kavramları öğrenmelerinde ve öğrenilen kavramların pekiştirilmesinde, ailenin de önemli bir yeri vardır. Bu durumda, ailelerin bu süreçte olumlu katkı yapacak bir bilgi birikimine sahip olmaları önemlidir. Yeterli bir din eğitimi

verebilmek için belli oranda bir dini bilgi birikimine ihtiyaç olduğu göz önünde bulundurularak aileler öğretmenler tarafından bilinçlendirilmeli, örgün ve yaygın din eğitimi imkânlarından istifade edilmesi mümkün olanlara yönlendirilmelidir. Bunun yanı sıra, aile içi ne tür etkinliklerle kavram öğretimine destek verebilecekleri konusunda aileler bilgilendirilmelidir.

-Velinin ev ortamında, çocuğunun okula ve derse yönelik motivasyonunu arttırmaya yönelik bir çaba içinde olması, okulda öğretmenin işini kolaylaştıracak önemli bir destektir. Ayrıca öğrencilerin dini kavramları öğrenmelerinde yardım aldıklarını belirttikleri sosyal medya hesaplarından hangilerini, ne kadar süreyle takip edecekleri de yine velinin sorumluluk alanındadır. Bu konuda bilgi sahibi olmayan öğrenci ve velilere yönelik olarak dijital medya okuryazarlığı konusunda eğitim seminerleri düzenlenmesi faydalı olabilir.

- Derslerde okutulan kitapların gerek Peygamber Efendimizin hayatından örnekler gerekse günlük hayatta karşılaşılabilecek durumlara yönelik örnek olaylar açısından yetersiz olduğu görülmektedir. DKAB derslerinde kullanılan en önemli materyallerden biri olarak ders kitaplarının kavram öğretimindeki payı düşünüldüğünde, kitaplarda kavramlara yönelik etkinliklere, kıssa ve örnek olaylara daha fazla yer verilmesinin faydalı olabileceğini söylemek mümkündür. Kitaplar bu şekilde tasarlanmasa bile öğretmenlere derslerinde kullanmak için ulaşabilecekleri ek kaynaklar sunulmalı, öğretmenler DÖGM internet sitesini daha aktif kullanma konusunda teşvik edilmelidir.

- DKAB öğretmenlerine lisans veya pedagojik formasyon eğitimleri süresince ve mesleğe başladıktan sonra, dini kavram öğretimini daha etkili nasıl gerçekleştirebileceklerine yönelik daha kapsamlı dersler verilmelidir.

- DKAB derslerindeki dini kavramların öğrenimine ilişkin yapılan çalışmaların arttırılması ve bu çalışmalarda konunun doğrudan öznesi olan öğrencilerin görüşlerine de yer verilmesi, bu çalışmada elde edilen sonuçları destekleyeceği için oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Acuner, H. Y. (2018). “İmam hatip okullarında din eğitimi ve sorunları”. *Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları*. Köylü, M. (Ed.). İstanbul: Dem.7
- Akyürek S. (2003). *Din öğretiminde kavram öğretimi (doğruluk kavramı üzerine)*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Akyürek, S. (2004). *Din öğretiminde kavram öğretimi*. İstanbul: Dem.
- Akyürek, S. (2011). Dkab öğretmenlerinin eğitim-öğretim yeterliklerine ilişkin algıları. R. Kaymakcan, M. Zengin (ed.), *Türkiye’de okullarda din eğitimi* (ss. 491-522) içinde. İstanbul:Dem.
- Akyürek, S. (2019). *Din öğretimi model-strateji-yöntem ve teknikler*. Ankara: Nobel
- Alpaydın Y. vd. (2015).*Çocukların Dinî Gelişiminde Ebeveynlerin Rolü: Beklentiler ve Zorlanma Alanları*. İstanbul: İLKE.<https://www.yekder.org/images/yayinlar/563243526.pdf>.
- Alver, B. (2016). “Klasik (tepkisel) koşullanma: pavlov”, C. Şahin (ed.), *Eğitim psikolojisi* (ss.175-184) içinde.Ankara: Nobel.
- Arı R. (2010). *Eğitim psikolojisi*, Ankara: Nobel.
- Aslan, H. S. (2019). *48-66 aylık çocuklarda dil gelişimi ve sosyal beceri ile ilişkili değişkenlerin araştırılması*, Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aşıkoğlu, N. (2011). Dkab öğretim programlarının uygulanmasında öğretmenin rolü ve mevcut durumla ilgili bir değerlendirme. R. Kaymakcan, M. Zengin (ed.), *Türkiye’de okullarda din eğitimi*. (ss, 483-490) içinde. İstanbul:Dem.
- Aşlamacı, İ. (2017). Paydaşlarına göre imam-hatip ortaokullarında din eğitimi. İstanbul: Dem.

- Atasoy, Ü. (2019). *Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde eğitsel oyunlar yoluyla kavram öğretimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Ayaydın, N. (2012). *Din öğretiminde soyut kavramların öğretilmesiyle ilgili problemlerin incelenmesi*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Aydın M. Z. (2004). *Din öğretiminde yöntemler*. Ankara: Nobel.
- Ayhan, H. (2014). Türkiye’de din eğitimi. İstanbul: Dem.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 5(2), 368-388.
- Bayraktar. M. F. (2015) *İslam eğitiminde öğretmen-öğrenci münasebetleri*. İstanbul:İFAV.
- Bilecik, S. (2012). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi 4. ve 5. sınıf ders kitaplarındaki ayet çevirilerinin öğrenci algı düzeylerine göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bolay, S. H. (2013). *Felsefe doktrinleri ve terimleri sözlüğü*. Ankara: Nobel.
- Bütün, M. F ve Güneş A. (2020), “Dijital Çağda Öğretmen Olmak”, A. Güneş (ed.),*Geçmişten Geleceğe Öğretmen ve Öğretmenlik*. (ss. 173-196) içinde.Ankara: Otto.
- Büyüköztürk, Ş. vd., (hızl.). (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cihandide, Z. N. (2014). Okul öncesi din ve ahlak eğitimi. İstanbul: Dem.
- Çakıcı, D. (2011). Şema kuramının okuduğunu anlama sürecindeki rolü.*Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), 77-86.
- Çakmak, F. (2017). Din öğretiminde kavram öğretimi "iman" kavramı üzerine bir deneme. *İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, (7), 49-89.

- Çamlıbel Çakmak, Ö. (drl.). (2018). “ICES-2018 1. uluslararası eğitim ve sosyal bilimlerde yeni ufuklar kongresi bildirileri” . *1. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Yeni Ufuklar Kongresi Bildiriler Kitabı*. İstanbul: Asos.
- Çetinel, H. (2019). Kavram olgusu; dînî kavramların öğretimi, önemi ve sınırlılıkları üzerine. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (47), 89-114.
- Demirel, Ö. ve Altun E. (drl.). (2014). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara: Pegem.
- DÖGM (2017). Anadolu imam hatip liseleri ve imam hatip ortaokulları vizyon belgesi. (ss. 68).https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_05/29121149_Aihl_iho_vizyon_belgesi.pdf.Erişim: 03.01.2022,
- DÖGM. (2017). Anadolu imam hatip liseleri imam hatip ortaokulları vizyon belgesi. https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_10/02114432_vizyonBelgesi2017.pdf. Erişim: 25.06.2019.
- DÖGM. (2010). İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu. https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_08/17174424_DinKulturu_4-8.siniflar_2010.pdf. Erişim: 12.01.2022.
- DÖGM Öğretim programları, <https://dogm.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/14>
- Erdener, E. (2009). Vygotsky’nın düşünce ve dil gelişimi üzerine görüşler: piaget’e eleştirel bir bakış. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* , 85-103.
- Ersanlı, K. (2016). Davranışlarımız. Samsun: Birleşik Dağıtım.
- Eroğlu, İ. (2020). *Klasik mantığa giriş*. Ankara : Elis.
- Eryılmaz, D., vd. (2019). 36-72 aylık çocukların dil gelişim özelliklerinin çeşitli değişkenler bakımından incelenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), 265-277.

- Gün, A. (2020). İlahiyat alanında pedagojik formasyon eğitimi alan öğretmen adaylarının gözüyle din dersi öğretmenleri. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11 (24), 129-158.
- Güneş, A. (2015). *Din öğretimi materyalleri*, İstanbul: Dem.
- İpek, N.ve Bilgin, A. (2007). İlköğretim çağı çocuklarında kelime dağarcığı gelişimi. *İlköğretim Online*, 6(3), 344-365.
- Kablan, Z., vd. (2013). Sınıf içi öğretimde materyal kullanımının etkililik düzeyi: bir meta-analiz çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri (Educational Sciences: Theory &Practice)*, 13(3), 1629-1644.
- Karacan, E. (2000). Bebeklerde ve çocuklarda dil gelişimi. *Klinik Psikiyatri* , 263-268.
- Karacan, E.(2000). Çocuklarda dil gelişimini etkileyen faktörler. *Sürekli Tıp Erişim Dergisi*.<https://www.ttb.org.tr/STED/sted0700/6.html>. Erişim: 17 Ocak 2022.
- Karaman H. vd. (hızl.). (2014).*Kur'an-ı kerim açıklamalı meali*. Ankara: Türkiye Diyanet
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 62-80.
- Koç, A. (2016). *Din eğitiminde etkili iletişim*. İstanbul: Rağbet.
- Korkmaz, M. (2016). “Taşköprülüzade”, *Klasik islam eğitimcileri*. İstanbul: Rağbet.
- Köylü, Mustafa. (2015). *Psiko-sosyal açıdan dini iletişim*. Ankara: Ankara Okulları.
- Köylü, M., ve Oruç, C. (2017). *Çocukluk dönemi din eğitimi* . Ankara: Nobel.
- Kurt, E. (2018). *Altıncı sınıf türkçe dersi kavram öğretiminde animasyon ve hikâye kullanımının başarıya etkisi*. Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Külebi, O. (1997). Dilbilim ve dil felsefesinde bir dönüm noktası: Noam Chomsky. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, 76-81.
- MEB. (2013). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. Ankara: MEB.

- MEB. (2019). <https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-23-martta-baslayacak-uzaktan-egitime-iliskin-detaylari-anlatti/haber/20554/tr> ; <https://www.meb.gov.tr/uzaktan-egitim-surecinin-detaylari/haber/21990/tr> Erişim: 16 Ocak 2022.
- MEB, Milli eğitim istatistikleri. (2021). http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_09/10141326_meb_istatistikleri_org_un_egitim_2020_2021.pdf, Erişim: 24 Şubat 2022.
- MEB, Okullar ve Diğer Kurumlar. <https://www.meb.gov.tr/baglantilar/okullar/index.php?ILKODU=5&ILCEKODU=&SAYFANO=15>, Erişim: 5 Mart 2022.
- MEB, Temel eğitim genel müdürlüğü okul öncesi eğitim programı. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf>, Erişim: 16 Ocak 2022, 25-26.
- MEB, Türkçe dersi öğretim programı. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=663>, Erişim: 16 Ocak 2022, 3-4.
- Menteşe, M. (2013). *Sosyal medya ortam ve araçlarının eğitimde kullanımına ilişkin okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Metin, Mustafa.(2013). Öğrencilerin seviye belirleme sınavındaki başarısına etki eden unsurların farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 4(1), 67-83.
- Müldür, F. (2016). Noam Chomsky’de üretici dilbilgisi: Derin yapı ve yüzey yapı ayrımı. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 27, 59-74.
- Oğuz M. T. (2016).“Bireylerarası iletişim ve grup iletişimi”, B. Kılınç ve U. Eriş (ed.), *İletişim bilgisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi
- Okumuşlar, M. (2006). Din eğitiminde etkin bir yöntem olarak hikâye. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Dergisi*, 21 (21), 237-252.

- Onan, B. (2016). Dil öğretiminde kullanılan terminoloji üzerine bir tasnif çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(34), 51-67.
- Öcal, M. (2017). *Osmanlı'dan günümüze Türkiye'de din eğitimi*. İstanbul: Dergah.
- Önder, M. (2013). Sevgi, din dili ve hikayelerin çocukların din eğitimindeki yeri ve önemi. *International Journal of Social Science*, 6 (3), 1285-1298.
- Özdoğan, A. Ç. ve Berkant, H. G. (2020). Covid-19 pandemi dönemindeki uzaktan eğitime ilişkin paydaş görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Özel Sayı*, 49 (1), (13-43).
- Öztemel K. (2016). "Öğrenme psikolojisi", C. Şahin (ed.), *Eğitim psikolojisi* (ss. 159-176) içinde. Ankara: Nobel.
- Santrock, J. W. (2019). Yaşam Boyu Gelişim. Galip Yüksel (çev.). Ankara: Nobel.
- Serinsu. A.N vd. (hızl.). (2010). *Dinî terimler sözlüğü*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Slavin, R. E. (2017). Eğitim psikolojisi. Galip Yüksel (çev.). Ankara: Nobel.
- Şimşek, E. (2018). Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretmenlerinin öğretim teknolojileri alanındaki yeterlikleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(3): 1631-1648.
- Taner, M., Başal, A. (2005). Farklı sosyoekonomik düzeylerde okulöncesi eğitimi alan ve almayan ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin dil gelişimlerinin cinsiyete göre karşılaştırılması. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (2) , 395-420.
- TDK (2005). Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Tevhidi Tedrisat Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.430.pdf>. Erişim: 25 Haziran 2019.
- TİMAV, (2014), "Yüksek din eğitimi, sorunlar ve çözüm önerileri" Çalıştayı Sonuç Raporu, <http://timav.org.tr/wp-content/uploads/2016/09/Y%C3%BCksek-Din-%C3%96%C4%9Fretiminde-Kalite-%C3%87al%C4%B1%C5%9Ftay%C4%B1.pdf>. Erişim: 26 Haziran 2019.

- Tosun, C. ve Doğan, R. (2005). *Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretiminde kavram haritaları*. Ankara: Pegem A.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: görüşme. *Kuram ve Uygulamalarda Eğitim Yönetimi*, (24), 543-559.
- Uçak, H.E. (2020). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin kavram ve kavram öğretimi sürecine ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ülgen, G. (2001), Kavram geliştirme, Ankara: Pegem A.
- ÜzümcüM.(2020). “Öğretmenlik Mesleği Yeterlilikleri Bağlamında Öğretmenlik”, A. Güneş (ed.), *Geçmişten Geleceğe Öğretmen ve Öğretmenlik*(ss. 215-221) içinde. Ankara: Otto.
- Vatansever Bayraktar, H. (2015). Eğitim ortamında öğretmen öğrenci iletişimi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (18). 262-285.
- Yenilmez, K. ve Duman, A. (2008). İlköğretimde matematik başarısını etkileyen faktörlere ilişkin öğrenci görüşleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*,(19), 251-268.
- Yeşil, R. (2016) “Eğitim ve öğretim ilke, yöntem ve teknikleri”, C. Şahin (ed.), *Eğitim psikolojisi* (ss. 298-379) içinde. Ankara: Nobel.
- Yeşilyaprak, B., vd. (hızl.). (2014), *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (drl.). (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldız, M. M. (2019). *Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenlerinin kendi algılarına göre sınıf yönetimi becerileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Yılmaz, K. ve Çolak, R. (2011). Kavramlara genel bir bakış: kavramların ve kavram haritalarının pedagojik açıdan incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (1), 185-204.

Yiğit, A. (2006). Çocuğun gelişim özellikleri ve iletişim ilkeleri doğrultusunda ailede din eğitimi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Dergisi*, 22 (22), 179-203.

EKLER

Ek-1

Evrak Tarih ve Sayısı: 16.10.2020-22351

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
Bilim Etik Kurulu
Sosyal Bilimler Etik Kurulu

Sayı : 30640013-700
Konu : Etik Kurul İzni

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül GÜN
Öğretim Üyesi

İlgi : 09/10/2020 tarihli ve 21751 sayılı yazı.

"İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Kitaplarındaki Dini Kavramlara Hakimiyetleri Üzerine Bir Araştırma -Suluova Örneği- " adlı araştırmanız Sosyal Bilimler Etik Kurul tarafından bilimsel araştırma etiği yönünden değerlendirildi ve incelendi. Konu ile ilgili kurul görüşü ektedir.

Bilgilerinizi rica ederim.

e-imzalıdır
Doç.Dr. Songül KEÇECİ KURT
Etik Kurul Başkanı

Ek:

- 1- Ayşegül Gün başvuru değerlendirme (1 sayfa)
- 2- Ayşegül Gün Etik Kurul Onay Basvurusu (11 sayfa)

Ek-2

	AMASYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ETİK KURUL DEĞERLENDİRME FORMU

Araştırmanın Başlığı : İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Kitaplarındaki Dini Kavramlara Hakimiyetleri Üzerine Bir Araştırma -Suluova Örneği-	
Başvuru Formunun Etik Kurula geldiği tarih	09.10.2020
Başvuru Formunun Etik Kurulda incelendiği tarih	14.10.2020
Karar tarihi	14.10.2020

SONUÇ

1.	☒ Kabul
2.	☐ Düzeltme gereklidir: Etik sorun olabilecek sorular/maddeler, süreçler ya da unsurlar bulunmaktadır. Açıklama:
3.	☐ Red Gerekçe, Görüş, Tavsiye ve Açıklamalar:

Başvuru dosyasının incelenmesinde hazır bulunan ve araştırmayla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkisi bulunmayan Etik Kurul başkan ve üyelerinin ad,soyad ve imzaları.

(Başkan)
Doç. Dr. Songül KEÇECİ KURT

(Üye)
Doç. Dr. Kemal BAYTEMİR

(Üye-Bşk Yardımcısı)
Dr. Öğr. Üyesi Burcu
KARAŞAR

(Üye)
Dr. Öğr. Üyesi Kürşat EFE

(Üye)
Dr. Öğr. Üyesi Davut
AĞBAL

Ek-3

VELİ ONAM FORMU

Sayın Veli;

Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, “İmam Hatip Ortaokulu Öğrencilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Kitaplarındaki Dini Kavramlara Hâkimiyeti Üzerine Bir Araştırma” adıyla, 01.03.2020 ve 01.06.2020 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: İmam Hatip Ortaokulu’nda okuyup mezun olma aşamasına gelmiş 8. sınıf öğrencilerin dört yıl boyunca DKAB ders kitaplarında geçen dini kavramların anlamlarını öğrenme durumlarını tespit etmek ve ortaya çıkan durumun gerçekleşme sebeplerini açıklamak ve kavram öğrenimini daha etkin ve kalıcı hale getirebilmek adına öneriler sunmaktır.

Araştırma Uygulaması: **Görüşme** şeklindedir.

Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı **tamamen sizin isteğinize bağlıdır**, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmamama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden çocuğunuz kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardım sağlanacaktır. Çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Anket çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı :

İletişim bilgileri :

*Velisi bulunduğum sınıfı numaralı öğrencisi
.....’in yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin veriyorum.
(Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz*).*

...../...../.....

İmza:

Veli Adı-Soyadı:

Telefon Numarası:

Ek-4

KAVRAM BİLGİSİ DEĞERLENDİRME GÖRÜŞME FORMU

Değerli öğrenci,

Bu araştırma, İmam Hatip Ortaokulunda okuyan sizlerin, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde görmüş olduğunuz kavramları ne düzeyde öğrenebildiğinizi ölçmeye yöneliktir. Vereceğiniz cevaplar, sadece bu bilimsel araştırma için kullanılacak, başka bir kişi ya da kurumun bilgisine kesinlikle açılmayacaktır. Bu nedenle isim veya adres gibi tanıtıcı bilgiler vermenize gerek olmayıp vereceğiniz cevaplar da size herhangi bir sorumluluk getirmeyecektir. Onayınız olursa ses kaydı alınacaktır.

Bu anket sorularına vereceğiniz cevaplarla bilimsel bir çalışmaya önemli bir katkı sağlamış olacaksınız. Göstermiş olduğunuz ilgi ve değerli yardımlarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Esma Nur GENÇALİOĞLU

Amasya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü
İlahiyat Yüksek Lisans Öğrencisi

I. KİŞİSEL BİLGİLER:

Cinsiyet: Kız ☐ Erkek ☐

Yaş:

Annenin Öğrenim Durumu:

İlkokul Mezunu ☐ Ortaokul Mezunu ☐ Lise Mezunu ☐ Üniversite Mezunu ☐
Diğer ☐

Babanın Öğrenim Durumu:

İlkokul Mezunu ☐ Ortaokul Mezunu ☐ Lise Mezunu ☐ Üniversite Mezunu ☐
Diğer ☐

Annenin Mesleği: Babanın Mesleği:

II. KAVRAMLARI TANIMA VE ÖRNEK VERME YETERLİĞİ

(Öğrenciye öncelikle bu kavramın anlamının ne olduğu sorulacak. Ardından bu kavramla ilgili bir örnek vermesi istenecek.)

İnfak:	Tebliğ:	İhlâs:
Tevhid:	İstişare:	Kıssa:
Nafile (ibadet):	Müşrik :	Hicret:
Riya:	Tesettür:	Tevekkül :
Ehl-i Beyt	Su-i Zan:	Risalet:

III. GÖRÜŞLER

1. Anlamını bildiğiniz bu kavramları öğrenmenizde etkili olan unsurlar sizce nelerdir?

- Öğretmeninizin etkili ders anlatımının (Kullandığı yöntem, etkinlik, okuma parçası, ölçme değerlendirme aracı vb.) bu kavramları öğrenmenize olan etkisini açıklar mısınız?
- Sizin bu kavramları öğrenmek konusundaki gayretinizin (yaptığınız okumalar, düzenli ders çalışma alışkanlığınız, vb.) bu kavramları öğrenmenize olan etkisi nedir?

- c. Aileden aldığınız din eğitiminin bu kavramları öğrenmenizdeki katkısını açıklar mısınız?
 - d. Sosyal medyanın bu kavramları öğrenmenize olan etkisi konusundaki görüşünüz nedir?
 - e. Bu konuda eklemek istediğiniz başka bir görüşünüz var mı?
2. Anlamını bilemediğiniz bu kavramları öğrenmemenizde etkili olan unsurlar sizce nelerdir?
 - a. Öğretmenlerinizin dersi etkili işlememesinin bu kavramları öğrenmemenizdeki etkisi nedir?
 - b. Bu kavramları öğrenme konusundaki motivasyonunuzun etkisi nedir?
 - c. Ailenizin bu kavramlar hakkında eğitim vermemiş olmasının etkisi nedir?
 - d. Bu konuda eklemek istediğiniz başka bir görüşünüz var mı?
 3. DKAB dersinde anlamını bilmediğiniz kavramları DKAB dersi öğretmeninize rahatlıkla sorabilir misiniz? Cevabınız“hayır” ise, neden? (Öğrenemediğin kavramlar için ne yapıyorsun?)
 4. Bu kavramların anlamını bilmemenin günlük yaşamınızda olumsuz sonuçları oluyor mu? Cevabınız “evet” ise bunların neler olduğunu açıklar mısınız?
 5. DKAB dersinde geçen bu kavramların daha iyi öğrenilmesi için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği konusundaki öneriniz nedir?

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Esmâ Nur GENÇALİOĞLU

Doğum Yeri:

Doğum Tarihi:

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İDKAB Öğretmenliği

Yüksek Lisans Öğrenimi:

Bildiği Yabancı Diller:

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

a) Yayınlar (-SCI -Diğer)

b) Bildiriler (-Uluslararası –Ulusal)

c) Katıldığı Projeler:

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl:

Yenibosna Fatih Ortaokulu -2019-

Şehit Recep İnce İmam Hatip Ortaokulu -2017-2019

İLETİŞİM

E-posta Adresi: